

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Privatinės teisės katedra

Martyno Kurmio,
V kurso, privatinės teisės: civilinės ir verslo
teisės šakos studento

Magistro darbas

**Juridinio asmens valdymo organų narių pareiga veikti sąžiningai ir
protingai juridinio asmens atžvilgiu: ekomanipuliavimo atvejis (lietuvių
kalba)**

**Duty of the Members of the Governing Bodies of a Legal Entity to Act
Fairly and Reasonably Towards the Legal Entity: the Case of Eco-
Manipulation (anglų kalba)**

Vadovas: Doc. dr. Paulius Miliauskas
Recenzentė: Asist. dr. Eglė Lauraitytė

Vilnius
2025

ANOTACIJA IR PAGRINDINIAI ŽODŽIAI

Šiame darbe analizuojama juridinio asmens valdymo organų narių pareiga veikti sąžiningai ir protingai juridinio asmens atžvilgiu. Taip pat vertinama, kaip ši pareiga taikoma ekomanipuliavimo atvejais. Darbe nagrinėjamas užsienio valstybių teisinis reglamentavimas ir teisminė praktika. Siekiama atskleisti, kokią reikšmę ekomanipuliacija įgauna teismų praktikoje, ir pateikiamos įžvalgos, kaip analogiški atvejai galėtų būti vertinami Lietuvoje. Galiausiai siūlomi būdai, kaip efektyviau užtikrinti ekomanipuliavimo prevenciją bei teikiami siūlymai dėl ekomanipuliavimo teisinio reglamentavimo patobulinimų ir papildymų.

Pagrindiniai žodžiai: juridinis asmuo, juridinio asmens valdymo organai, bendrovės vadovas, valdyba, fiduciarinė pareiga veikti sąžiningai ir protingai, ekomanipuliacija, aplinkosauga, ESG ataskaitos, tvarumas, ekomanipuliavimo prevencija.

This paper analyzes the duty of members of the management bodies of a legal entity to act honestly and reasonably towards the legal entity. It also assesses how this duty is applied in cases of greenwashing. The paper examines the legal regulation and judicial practice of foreign countries. The aim is to reveal the significance of greenwashing in judicial practice and to provide insights into how similar cases could be assessed in Lithuania. Finally, methods for more effectively ensuring greenwashing prevention are proposed, along with suggestions for improving and supplementing the legal regulation of greenwashing.

Keywords: legal entity, management bodies of a legal entity, company director, board, fiduciary duty to act honestly and reasonably, greenwashing, environmental protection, ESG reports, sustainability, greenwashing prevention.

TURINYS

TURINYS	
IŽANGA.....	2
1. PAREIGOS VEIKTI SĄŽININGAI IR PROTINGAI: KONCEPCIJA IR ISTORINIS KONTEKSTAS.....	4
1.1. Sąžiningo ir protingo elgesio pareiga juridinio asmens valdyme raida: istorinė ir doktrininė perspektyva.....	4
1.2. Pareigos veikti sąžiningai ir protingai reguliavimas nacionalinėje ir tarptautinėje praktikoje.....	8
2. EKOMANIPULIAVIMO TEISINĖ IR DOKTRININĖ ANALIZĖ.....	12
2.1. Ekomanipuliavimo (angl. greenwashing) kilmė ir poveikis teisei sistemai.....	12
2.2. Ekomanipuliavimo reglamentavimo problematika teisinėje sistemoje.....	15
2.2.1. Teisinė ekomanipuliavimo prevencija ir normų aiškinimas.....	15
2.2.2. Dieselgate skandalo aiškinimas ekomanipuliavimo kontekste ir pritaikomumas Lietuvoje.....	24
3. JURIDINIO ASMENS VALDYMO ORGANŲ NARIŲ ATSAKOMYBĖ UŽ SĄŽININGO IR PROTINGO VEIKIMO PAREIGOS PAŽEIDIMĄ EKOMANIPULIAVIMO ATVEJU.....	31
3.1. Juridinio asmens valdymo organų atsakomybės formos už ekomanipuliavimą.....	31
3.2. Vartotojų ir akcininkų apsauga dėl juridinio asmens ir jo valdymo organo narių vykdančių ekomanipuliavimą.....	39
3.3. Shell, ExxonMobil ir Volkswagen bylų analizė dėl valdymo organų atsakomybės už ekomanipuliavimą ir pritaikomumas Lietuvoje.....	45
4. EKOMANIPULIAVIMO TEISINIO REGLAMENTAVIMO TOBULINIMAS JURIDINIO ASMENS IR JO VALDYMO ORGANŲ PAREIGŲ PAŽEIDIMO ATVEJU.....	52
IŠVADOS	55
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	57
Santrauka (lietuvių kalba)	68
Summary (anglų kalba)	69

IŽANGA

Šiame magistro darbe nagrinėjamas ekomanipuliavimo vertinimas kaip juridinio asmens valdymo organų narių pareigos veikti sąžiningai ir protingai pažeidimas, atsižvelgiant į bendrosios ir kontinentinės teisės tradicijų valstybių teisę ir teismų praktiką. Pritaikomos tam tikros bylos Lietuvoje iš užsienio teismų praktikos ir bandoma jas išspręsti pagal Lietuvos Respublikos teisinę sistemą, galiausiai pateikiami pasiūlymai kaip tobulinti tam tikrus Lietuvos Respublikos teisės aktus.

Tyrimo objektas. Šio darbo tyrimo objektas yra išanalizuoti juridinio asmens ekomanipuliavimo vykdymą ir prevenciją, juridinio asmens valdymo organo narių atsakomybės formas ir įstatymus, kurie pritaikomi valdymo organo nariams dėl fiduciarinės pareigos pažeidimo vykdant ekomanipuliavimą. Išnagrinėti Lietuvos teisinę sistemą dėl ekomanipuliavimo prevencijos ir pateikti pasiūlymus tobulinti tam tikrus įstatymus.

Darbo tikslas ir uždaviniai. Pagrindinis darbo tikslas – palyginti ir įvertinti bendrosios (angl. *common law*) bei kontinentinės teisės tradicijų valstybių reglamentavimą ir teismų praktiką, siekiant pasiūlyti teisinio reglamentavimo tobulinimus, kurie padėtų užkirsti kelią ekomanipuliavimui ir užtikrinti, kad juridinio asmens valdymo organų narių pareiga veikti sąžiningai ir protingai nebūtų pažeidžiama.

Šiam tikslui pasiekti yra keliami uždaviniai, kuriais siekiama apibrėžti juridinio asmens valdymo organų narių pareigos veikti sąžiningai ir protingai istorinę raidą bei doktrininę sampratą. Išanalizuoti ekomanipuliavimo (angl. *greenwashing*) reikšmę, teisinį reglamentavimą ir galimus pažeidimo padarinius. Nustatyti valdymo organų atsakomybės ribas bei formas, atsirandančias dėl pareigos veikti sąžiningai ir protingai pažeidimo ekomanipuliavimo atveju. Pasiūlyti teisės aktų patobulinimus, padedančius efektyviau spręsti ekomanipuliavimo problemas.

Tyrimo metodai. Darbe taikomi lingvistinis, loginis, sisteminis, lyginamasis ir istorinis metodai. Lingvistinio metodo pagalba analizuojamos pagrindinės sąvokos ir teisės aktų formuluotės. Loginiu metodu formuojamos išvados ir atliekamas surinktos informacijos apibendrinimas. Sisteminis metodas padeda vertinti teisinio reglamentavimo tarpusavio sąsajas, spragas ir leidžia pateikti patobulinimus teisės aktams. Lyginamasis metodas taikomas tiriant bendrosios bei kontinentinės teisės tradicijų valstybių reglamentavimo bei teismų praktikos ypatumus. Istorinis metodas pasitelkiamas siekiant atskleisti juridinio asmens

valdymo organų pareigos veikti sąžiningai ir protingai raidą bei ekomanipuliavimo prevencijos priemonių formavimąsi.

Darbo originalumas. Magistriniame darbe remiamasi tiek Lietuvos, tiek užsienio valstybių doktrina ir praktika, o ekomanipuliavimo aspektas vertinamas iš pareigos veikti sąžiningai ir protingai perspektyvos. Nors ekomanipuliavimo problematikos tyrimų užsienyje daugėja, Lietuvos mastu tai tebėra palyginti nauja sritis, todėl šio darbo analizė ir teikiamos rekomendacijos prisideda prie platesnio mokslo ir praktikos diskurso, išskiriant nacionalinio reglamentavimo spragas ir remiantis kitų šalių patirtimi.

Svarbiausi šaltiniai. Rengiant darbą analizuojami Lietuvos Respublikos ir Europos Sąjungos teisės aktai, Didžiosios Britanijos, Jungtinių Amerikos Valstijų, Vokietijos ir kitų šalių norminiai dokumentai, susiję su valdymo organų narių pareigomis bei ekomanipuliavimo prevencija. Svarbiausi šaltiniai, kurie dėl savo naujumo ir pritaikomumo leido tinkamai suprasti ekomanipuliavimą ir pateikti pasiūlymus yra S. A. Shivji, K. Litvack, F. Bertelli ir S. V. de F. Netto. Taip pat nagrinėjama Lietuvos bei užsienio šalių teismų praktika, mokslinė literatūra ir specializuota teisinė doktrina, kuri padeda plačiau atskleisti ekomanipuliavimo atvejus, valdymo organo narių atsakomybės formas dėl ekomanipuliavimo vykdymo ir galimus teisinio reglamentavimo tobulinimo kriterijus.

1. PAREIGOS VEIKTI SĄŽININGAI IR PROTINGAI: KONCEPCIJA IR ISTORINIS KONTEKSTAS

1.1. Sąžiningo ir protingo elgesio pareiga juridinio asmens valdyme raida: istorinė ir doktrininė perspektyva

Pradedant nagrinėti juridinio asmens valdymo organų pareigą veikti sąžiningai ir protingai, reikia suprasti šią koncepciją, jos svarbumą ir istorinę raidą, nes tai leistų susidaryti nuomonę, kodėl ši pareiga yra svarbi ir neatsiejama nuo juridinio asmens valdymo organo pareigų pažeidžiant ekomanipuliavimą, kurį aptarsiu sekančiose dalyse.

Juridinio asmens valdymo organų pareiga veikti sąžiningai ir protingai jau buvo atsiradusi romėnų teisėje. Nors tiesiogiai ir nebuvo reguliuojama kaip pati juridinio asmens valdymo organo pareiga veikti sąžiningai ir protingai, tačiau kaip ir anuomet, taip ir dabar ši pareiga kyla iš Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) 1.5 straipsnio, kuris numato, kad civilinių teisinių santykių subjektai, dalyvaudami civiliniuose teisiniuose santykiuose, turi veikti sąžiningai ir protingai. R. Greičiaus „Privataus juridinio asmens vadovo fiduciarinės pareigos“ knygoje autorius pažymi, kad valdymo organo (vadovo) viena iš fiduciarinių pareigų yra veikti protingai (lot. *bonus pater familias*) (Greičius, 2007, p. 131). Protingumo principas buvo apibūdintas ir romėnų teisėje, V. Nekrošius „Romėnų teisė“ knygoje aiškino, kad šeima (lot. *familia*) buvo valstybinio ir visuomeninio gyvenimo pagrindas. Buvo išskirtas šeimos galvos (lot. *pater familias*) statusas, o šeimos galva (tėvas) buvo aukščiausias asmuo šeimoje ir šeimos narių sprendimai turėdavo būti priimami atsižvelgiant į jo nuomonę (Nekrošius I., Nekrošius V., Vėlyvis, 1999, p. 85). Nuo to laiko protingu asmeniu buvo laikoma šeimos galva ir iš to kilo *bonus pater familias* principas, kuris reiškia, kad asmuo turi veikti protingai.

Pereinant toliau, prie valdymo organų pareigų, R. Greičiaus „Privataus juridinio asmens vadovo fiduciarinės pareigos“ knygoje autorius pažymi, kad pareiga veikti sąžiningai ir geravalia privataus juridinio asmens atžvilgiu Lietuvoje ir kitose užsienio valstybėse yra laikoma sinonimais. Taip pat turinio ir teismų praktikos atžvilgiu jos yra identiškos (Greičius, 2007, p. 149-150). Nors autorius ir pabrėžia, kad pareiga veikti sąžiningai ir protingai laikomi sinonimais, bet su šiuo sąvokų sutapatinimu sutikti negalėčiau, kadangi 2016 m. lapkričio 23 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – LAT) „Bendrovės valdymo organų civilinę atsakomybę reglamentuojančių teisės normų taikymo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje apžvalga“ apžvalgoje Nr. 45 (toliau – LAT apžvalga Nr. 45), LAT pabrėžė, jog

„Nustačius, kad bendrovės vadovas buvo nesąžiningas, laikoma, kad buvo paneigta prezumpcija, jog vadovas veikia bona fide – geriausiaisiais jo vadovaujamos bendrovės interesais. <...> (CK 2.87 straipsnio 3 ir 5 dalis)“, kaip LAT ir pažymėjo nustatant sąžiningumą yra vadovaujamasi geros valios (lot. bona fide) principu iš to galima suprasti, kad sąžiningumas ir gera valia nėra sinonimai. Taip pat sąžiningumas ir gera valia yra atskirti pačiame CK 2.87 str. 1 d. aptariamas sąžiningumas ir protingumas, o 3 ir 5 d. aptariama gera valia (veikimas bendrovės interesams). Nuo seniausių laikų, sąžiningumo principas buvo aiškinamas romėnų teisėje. M. Jonaitis „Romėnų privatinė teisė“ aiškino, kad sąžiningumo (lot. dignitas, honestas) principas ir kiti principai sudarė pamatą Romėnų teisėje (Jonaitis, 2014, p. 10).

Istoriškai Lietuvos Respublikos teisėje juridinio asmens valdymo pareiga veikti sąžiningai ir protingai didelės reikšmės neturėjo, nes pareiga veikti sąžiningai ir protingai iki naujojo civilinio kodekso įsigaliojimo nebuvo reglamentuota. Iš šios istorinės perspektyvos galima įžvelgti tai, kad Lietuvoje juridinio asmens valdymo organo pareiga veikti sąžiningai ir protingai atsirado jau tik po Lietuvos nepriklausomybės, t. y. nuo 2001 m. liepos 1 d. (įsigaliojimo). Geresnius paaiškinimus galima rasti pasirėmus ir kitų valstybių teisiniais šaltiniais. CK 2.87 str. 1 d. minimos valdymo organo pareigos veikti sąžiningai ir protingai yra pagrįstos įvairių valstybių patirtimi, nustatant valdymo organų narių pareigas (Mikelėnas et al, 2002, p. 193).

Lietuvos teisės aktai nepateikia protingumo ir sąžiningumo sampratos juridinio asmens valdymo organo atžvilgiu (Greičius, 2007, p. 130). Kaip ir minėta anksčiau, tai yra bendrasis civilinės teisės principas, atsispindintis CK pirmoje knygoje. Vis dėlto dabartiniame CK 2.87 straipsnio 1 dalyje yra numatyta, kad „*Juridinio asmens valdymo organo narys juridinio asmens ir kitų juridinio asmens organų narių atžvilgiu turi veikti sąžiningai ir protingai*“ (Greičius, 2007, p. 130). V. Mikelėno ir kitų bendraautorių Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaro antroje knygoje pažymima, kad CK 2.87 straipsnyje yra nurodytos pagrindinės juridinio asmens valdymo organų pareigos. Šios pareigos priskiriamos visiems juridinio asmens valdymo organams, t. y. nesvarbu, ar tai vienasmenis valdymo organas (pavyzdžiui, direktorius), ar kolegialus (pavyzdžiui, valdyba) (Mikelėnas et al, 2002, p. 192). Protingumo ir sąžiningumo principų turi laikytis visi juridinio asmens valdymo organai, kad būtų užtikrintas sklandus bendrovės organizavimas.

Kaip matyti, valdymo organų narių pareiga veikti sąžiningai ir protingai kilo iš romėnų teisės ir vis dar yra taikoma iki šių laikų. Sąžiningumo ir protingumo pareigos yra priskiriamos

prie fiduciarinių pareigų. Fiduciarinių pareigų samprata yra paaiškinta LAT apžvalgoje Nr. 45: „<...> yra įtvirtintos fiduciarinės pareigos, t. y. veiklos principai, kurių valdymo organai turi laikytis, organizuodami kasdienę bendrovės veiklą, priimdami ir įgyvendindami įmonės veiklos sprendimus.“. Kaip teisingai ir numatė LAT, fiduciarinės juridinio asmens valdymo organų pareigos yra apibūdinamos kaip veiklos principai, kurių turi laikytis valdymo organai vykdydami kasdienę bendrovės veiklą. Pažeidus šiuos principus, sutrikdoma normali bendrovės veikla, dėl ko gali kilti civilinė, administracinė ar net baudžiamoji atsakomybė juridiniam asmeniui bei to juridinio asmens vadovui, priklausomai nuo padaryto pažeidimo. Plačiau apie atsakomybes bus aptarta 3 skyriuje.

Norint tiksliai suprasti juridinio asmens valdymo organų pareigas veikti sąžiningai ir protingai, reikia peržvelgti ir kitų valstybių doktrininius šaltinius. Vienas iš būdų geriau suprasti minėtas pareigas, reikia ne tik išsinagrinėti Lietuvos kaip kontinentinės teisės valstybės doktrininius šaltinius, bet ir kitų valstybių, kuriose vyrauja ne tik kontinentinės teisės (įstatyminės) tradicijos, bet ir bendrosios teisės (teismų precedentinės) tradicijos. Nuosekliai, galima pereiti prie Vokietijos kaip kontinentinės teisės valstybės. Vokietijoje, kaip kontinentinės teisės valstybėje, bendrovės vadovai laikomi patikėtiniais (angl. *fiduciaries*), nes jie valdo turtą (bendrovę), priklausančią akcininkams, ir privalo veikti sąžiningai, paisyti bendrovės interesų ir savo asmeninius interesus subordinuoti bendrovės interesams (Cahn, Donald, 2018, p. 394). Taigi, prie fiduciarinių pareigų yra priskirtina ir protingumo su sąžiningumu pareiga, kaip antai autorius nurodo, kad „*Direktoriai laikomi „fiduciarais“, nes jie yra paskirti valdyti turtą (bendrovę), kuris priklauso akcininkams, o ne jiems patiems. Todėl jie privalo veikti sąžiningai, tinkamai atsižvelgdami į bendrovės interesus, ir privalo savo asmeninius interesus pajungti bendrovės interesams. Pagal visų mūsų jurisdikcijų bendrovių teisę direktorius pažeis lojalumo pareigą (standartą), jei jis priims sprendimą, kuris kenkia bendrovei, bet yra naudingas jam pačiam.*“ (Cahn, Donald, 2018, p. 394). Pagal Vokietijos akcinių bendrovių įstatymą (toliau – AktG) 93 str. 1 d. „*Vykdydami bendrovės reikalus, valdybos nariai privalo veikti rūpestingo ir apdairaus vadovo atidumo laipsniu, sąžiningai laikydamiesi atitinkamų pareigų.* <...>“ ir į Ribotos atsakomybės bendrovių įstatymą (toliau – GmbHG) 43 str. 1 d., kuri sako „*Vadovai privalo vykdyti bendrovės reikalus su rūpestingumu, būdingu apdairiam verslininkui*“. Atsižvelgiant į bendrosios teisės (teisminės precedentinės) valstybę, t. y. Jungtinių Amerikos Valstijų (toliau – JAV) mokslinę literatūrą, fiduciarinės pareigos gali būti įtvirtintos korporatyviniuose įstatymuose, tačiau jos kyla iš

bendrosios teisės principų ir dažniausiai yra apibrėžiamos teismų praktikoje. JAV Teismų praktika nustato dvi pagrindines pareigas, kurios taikomos visiems valdymo organams, nepriklausomai nuo jų santykių konteksto. Pirmoji iš pareigų yra lojalumo pareiga: valdymo organas privalo sąžiningai ir ištikimai tarnauti asmeniui, kuriam taikoma fiduciarinė prievolė (Dunfee et al, 1987, p. 467). Skirtingai nei Lietuvoje, valdymo organo pareiga veikti sąžiningai yra įtvirtinta lojalumo pareigoje, o CK 2.87 straipsnio 2 dalyje yra išskirta lojalumo pareiga kaip atskira nuo sąžiningumo ir protingumo. Grįžtant prie mokslinės literatūros, verslo kontekste ši lojalumo pareiga reiškia, kad valdymo organas turi teikti pirmenybę įmonės gerovei, o ne asmeninei naudai. Antra – rūpestingumo pareiga: valdymo organas privalo elgtis protingai ir rūpestingai, siekdamas įmonės tikslų. Šią pareigą sunku tiksliai apibrėžti, todėl ji dažnai tampa ginčų ir teisminių procesų objektu, kai ją reikia taikyti konkrečiose realiose situacijose (Dunfee et al, 1987, p. 467). Tuo tarpu Jungtinės Karalystės (toliau – JK) (bendrosios teisės valstybėje), mokslinėje literatūroje yra aprašyta, kad juridinio asmens valdymo organo vadovo pareigoms yra priskirtos dvi fiduciarinės pareigos. Pirmoji – vykdyti savo įgaliojimus pagal bendrovės įstatus, veikti sąžiningai (lot. *bona fide*) bendrovės kaip visumos naudai ir tam tikrais atvejais vadovaujantis geraja praktika. Antroji – nesudaryti situacijos, kai jų pareigos bendrovei gali prieštarauti jų asmeniniams interesams (Morse, 1995, p. 351). JK yra išskirtos dvi fiduciarinės pareigos, tai veikti sąžiningai ir vengti interesų konflikto. Nors įstatyminis reglamentavimas JK pakeitė bendrosios teisės taisykles ir principus, bet pastarieji išlieka svarbūs aiškinant ir taikant bendrąsias pareigas (Bruce, 1995, p. 67). Šiuo metu JK valdymo organo sąžiningumo ir protingumo pareiga yra priskirta kaip prie bendrųjų pareigų, kurių iš viso yra septynios. Sąžiningumo pareiga priskirta prie bendrovės sėkmės skatinimo (angl. *promote the success of the company*), kuri nurodyta 2006 m. Įmonių įstatymo 172 straipsnyje, o protingumo pareiga priskirtina prie pagrįsto rūpestingumo, įgūdžių ir atidumo rodymo (angl. *exercise reasonable care, skill and diligence*), protingumo pareiga yra nurodyta 2006 m. Įmonių įstatymo 174 straipsnyje (Bruce, 1995, p. 61-63).

Apibendrinant, galima teigti, kad juridinio asmens valdymo organų pareiga veikti sąžiningai ir protingai yra universali bei itin svarbi juridinio asmens valdymo praktikoje, o jos istorinės šaknys siekia romėnų teisės laikus, kur *bonus pater familias* principas reiškė protingą ir atsakingą elgesį, o sąžiningas elgesys siejamas su gera valia, užtikrino sąžiningą elgesį civilinėje apyvartoje. Nors pradiniuose Lietuvos teisės šaltiniuose iki naujojo CK įsigaliojimo

ir nebuvo nurodytos juridinio asmens valdymo organo pareigos veikti sąžiningai ir protingai, bet vėlesnis Lietuvos teisinės sistemos vystymasis lėmė, kad naujajame CK sąžiningumas ir protingumas tapo viena iš pamatinių juridinių asmenų valdymo taisyklių. Analizuojant kitų valstybių patirtį, akivaizdu, jog tiek Vokietijoje, kur bendrovės vadovai laikomi patikėtiniais ir savo asmeninius interesus turi subordinuoti bendrovės interesams, tiek JK, kur šios pareigos įtvirtintos tarp septynių bendrųjų direktorių pareigų (2006 m. Įmonių įstatymas), sąžiningumo bei protingumo reikalavimai užtikrina atsakingą juridinių asmenų valdymą. JAV teisinė praktika akcentuoja lojalumo (apimančio sąžiningumą ir ištikimybę) bei rūpestingumo (apimančio protingumą ir atidumą) pareigas, kas iš esmės rodo fiduciarinių pareigų svarbą bet kurioje jurisdikcijoje. Tuo tarpu Lietuvoje, pagal CK 2.87 straipsnį, sąžiningumo ir protingumo principai išskiriami atskirai nuo lojalumo pareigos, tačiau jų esmė – veikti bendrovės interesais bei vengti interesų konflikto – išlieka panaši. Taigi, nepaisant tam tikrų skirtingų reglamentavimo niuansų, visose aptartose teisinėse sistemose, t. y. tiek bendrosios teisės tradicijos, tiek kontinentinės teisės tradicijos sistemų yra sutariama, kad sąžiningumas ir protingumas yra esminiai juridinio asmens valdymo organų veiklos principai, garantuojantys patikimą, skaidrų ir efektyvų įmonių valdymą.

1.2. Pareigos veikti sąžiningai ir protingai reguliavimas nacionalinėje ir tarptautinėje praktikoje

Išanalizavus ankstesnėje dalyje aptartus doktrinius (teorinius) juridinio asmens valdymo organų pareigos veikti sąžiningai ir protingai aspektus bei atskleidus jos istorinį ir teisinį pagrindą, tikslinga įvertinti, kaip ši pareiga yra įgyvendinama teisminėje praktikoje. Šiame kontekste svarbu analizuoti Lietuvos ir Vokietijos, kaip kontinentinės teisės valstybių, bei JAV ir JK, kaip bendrosios teisės valstybių, teismų sprendimus, kuriuose aiškinama ir taikoma ši pareiga. Nors teorinė šios pareigos samprata, grindžiama romėnų teisės principais ir šiuolaikinių teisės mokslininkų įžvalgomis, kur yra nustatyti bendrieji pareigų veikti sąžiningai ir protingai pagrindai, praktinis šios pareigos turinys daugiausia formuojamas teisminėje praktikoje. Teismai, nagrinėdami konkrečius ginčus, nustato aiškesnes taikymo ribas, pateikia detalesnes pareigos vykdymo gaires ir suformuoja precedentes, kurie lemia tolesnį šios pareigos interpretavimą bei įgyvendinimą tiek nacionaliniu, tiek tarptautiniu lygmeniu.

LAT apžvalgoje Nr. 45, kasacinės instancijos teismas kalbėdamas apie valdymo organo narių pareigą veikti sąžiningai ir protingai, yra nurodęs, kad „CK 2.87 straipsnyje nurodyta, kad juridinio asmens organų nariai turi pareigas pačiam juridiniam asmeniui – valdymo

organo narys turi veikti sąžiningai ir protingai juridinio asmens ir kitų juridinio asmens organų narių atžvilgiu. Ta pati taisyklė, kad bendrovės vadovas turi pareigas pačiai bendrovei, kaip savarankiškam teisės subjektui, įtvirtinta ir Akcinių bendrovių įstatyme. ABĮ 19 straipsnio 8 dalyje nustatyta bendrovės vadovo pareiga veikti bendrovės ir jos akcininkų naudai, teismų praktikoje suformuluota kaip pareiga veikti išimtinai bendrovės interesais (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. balandžio 19 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-234/2013).“. Iš to seka, kad Lietuvoje teismai puikiai supranta ir taiko CK 2.87 str. 1 d. įtvirtintas sąžiningumo ir protingumo pareigas, taip pat taiko ir Akcinių bendrovių įstatymo 19 str. 8 d. įtvirtintą nuostatą, kad juridinio asmens valdymo organas turi veikti išimtinai bendrovės ir jos akcininkų naudai.

Pereinant prie Vokietijos teismų praktikos, kaip kitos kontinentinės teisės valstybės, 2013 m. gruodžio 10 d. Miuncheno I apygardos teismas priėmė sprendimą byloje Siemens prieš Neubürger Nr. 5 KH O 1387/10. Šioje byloje Siemens AG kaip ieškovas pareiškė ieškinį prieš buvusį savo valdybos narį Michael Neubürger (atsakovą), kaltindamas jį rūpestingumo pareigos pažeidimu pagal Vokietijos akcinių bendrovių įstatymo (AktG) 93 straipsnį. Siemens teigė, kad Neubürger nesugebėjo užtikrinti veiksmingos atitikties (angl. *compliance*) sistemos, dėl ko bendrovėje klestėjo tarptautinė kyšininkavimo schema, sukėlus didelius finansinius ir teisinius padarinius, įskaitant baudžiamąsias sankcijas ir milijoninius nuostolius. Byloje teismas nurodė, kad „*Atsakovas, vykdydamas valdymo veiklą, pažeidė rūpestingo ir sąžiningo vadovo pareigą, kaip reikalaujama pagal § 93 (1), pirmą sakinį AktG, ir dėl to yra atsakingas.*“, taip pat ir tai, kad „*(1) Valdybos nariai privalo laikytis visų įstatymų, kuriuos bendrovė privalo vykdyti santykiuose su trečiosiomis šalimis. <...>*“. Taigi, ši byla iliustruoja kokia svarbi buvo juridinio asmens valdymo organo pareiga veikti sąžiningai ir protingai Vokietijoje, o jos nesilaikymu, vadovas padarė didelę žalą bendrovei.

JAV, kaip bendrosios teisės tradicijų valstybė, neturi tikslaus kodifikuoto įstatyminio akto, kuris kalbėtų apie valdymo organų pareigą veikti sąžiningai ir protingai, bet sąžiningumo ir protingumo pareigos atsispindi JAV teismų praktikoje. Sąžiningumas yra aptariamasis 2006 m. birželio 8 d. Delavero aukščiausiojo teismo Walt Disney Co. išvestinėje byloje Nr. 411, 2005 m. Tai buvo akcininkų inicijuota byla prieš Disney valdybą, kaltinant ją netinkamu Michael Ovitz atleidimu ir jam išmokėta didžiule kompensacija, kuri, anot akcininkų, buvo žalinga bendrovei. Buvo nagrinėta, ar bendrovės valdyba pažeidė savo fiduciarines pareigas, įskaitant pareigą veikti sąžiningai (angl. *good faith*), susijusias su Michael Ovitz įdarbinimu ir

atleidimu iš „Disney“ prezidento (vadovo) pareigų. Byloje teismas pasakė, kad *„Mūsų teisė preziumuoja, kad priimdami verslo sprendimą, korporacijos direktoriai veikė remdamiesi informacija, sąžiningai (in good faith) ir sąžiningai tikėdami, kad priimtas sprendimas buvo bendrovės interesų labui. Šią prezumpciją galima paneigti, jei ieškovas įrodo, kad direktoriai pažeidė savo fiduciarinę rūpestingumo ar lojalumo pareigą arba veikė nesąžiningai (in bad faith). Jei tai įrodoma, tada pareiga įrodyti perkeliama atsakovams-direktoriams, kurie turi įrodyti, kad ginčijamas veiksmas ar sandoris buvo visiškai sąžiningas bendrovei ir jos akcininkams.“*. Taigi, tai atskleidžia kaip teismas analizuodamas verslo sprendimo taisyklę, parodė sąžiningumo principo svarbą, t. y. nenustatė nesąžiningumo šioje byloje ir dėl to nepakeitė teismo sprendimo. Kitoje JAV byloje, 1985 m. sausio 29 d. Delavero Aukščiausiasis Teismas Smith prieš Van Gorkom byloje Nr. 488 A.2d 858, aptarė protingumo principą. Teismas nustatė, kad Trans Union korporacijos valdyba pažeidė pareigą elgtis protingai priimant verslo sprendimus, nes nepakankamai informavo prieš patvirtindama susijungimą. Teismo nuomone, valdybos nariai buvo „labai neatsargūs“ (angl. *grossly negligent*) priimdami sprendimą dėl susijungimo, nes jie nepakankamai įsigilino į sandorio sąlygas ir neįvertino bendrovės vidinės vertės. Dėl to jie negalėjo pasinaudoti verslo sprendimų taisyklės (angl. *business judgment rule*) apsauga. Ši byla pabrėžia, kad valdybos nariai privalo veikti informuotai ir protingai, kad jų sprendimai būtų laikomi teisėtais ir apsaugoti nuo atsakomybės, o tai parodo, kad protingumo principas, šioje byloje taip pat buvo pritaikytas.

Toliau aiškinantis protingumo ir sąžiningumo pareigą, galima pereiti prie JK kaip bendrosios teisės tradicijų valstybės teismų praktikos. Protingumo ir sąžiningumo pareiga buvo aptarta 1977 m. liepos 22 d. JK Aukščiausiojo Teismo sprendime „Dorchester Finance Co Ltd v Stebbing“, bylos Nr. [1989] BCLC 498. Teismas byloje pasisakė, kad *„1982 m. Prekių tiekimo ir paslaugų teikimo įstatymo 13 straipsnis nustato numanomą sutartinę sąlygą, kad paslaugų teikėjas, veikiantis verslo vykdymo metu, privalo teikti paslaugas su pagrįstu rūpestingumu. Tačiau teisės aktas SI 1982/1771 numato, kad 13 straipsnis netaikomas bendrovės direktoriaus teikiamoms paslaugoms savo bendrovei. Akivaizdu, kad laikoma pakankamu reikalavimu, jog direktoriai privalo veikti sąžiningai, vykdyti fiduciarines pareigas ir atitikti bendrosios teisės nustatytą pagrįsto įgūdžių bei rūpestingumo standartą.“*. Taigi, buvo nuspręsta, kad bendrovės vadovai turi veikti sąžiningai ir protingai, demonstruodami tokią priežiūrą ir rūpestingumą, kokio galima tikėtis iš asmens su jų žiniomis ir patirtimi. Buvo pabrėžta, kad tiek vykdomieji, tiek nevykdomieji direktoriai turi vienodas pareigas įmonei.

Apibendrinant, galima teigti, kad tiek Lietuvos, tiek Vokietijos – kontinentinės teisės tradicijų valstybėse – juridinio asmens valdymo organų pareiga veikti sąžiningai ir protingai yra aiškiai kodifikuota teisės aktuose, tačiau jos praktinis taikymas yra detalizuojamas ir formuojamas teismų jurisprudencijoje. Teismų sprendimai, aiškindami ir taikydami šią pareigą konkrečiuose ginčiuose, nustato jos turinį, atskleidžia taikymo ribas ir sukuria precedentes, kurie vėliau tampa reikšmingi teisės aiškinimui bei vienodam taikymui. Tuo tarpu JAV, kurios teisės sistema remiasi bendrosios teisės principais, nėra vieningo įstatymo, aiškiai apibrėžiančio šią pareigą, tačiau ji yra nuosekliai įtvirtinta teismų praktikoje per precedentes, o JK, valdymo organų pareigos veikti sąžiningai ir protingai taip pat yra aiškinamos per teismų formuojamą jurisprudenciją. Todėl galima daryti išvadą, kad, nepaisant skirtingų teisinių tradicijų ir reguliavimo formų, tiek kontinentinės, tiek bendrosios teisės valstybėse teismų praktika yra lemiamas veiksnys formuojant juridinio asmens valdymo organų pareigos veikti sąžiningai ir protingai turinį. Tarptautinė jurisprudencija ir teismų suformuoti standartai prisideda prie šios pareigos universalumo, užtikrina jos aiškumą ir padeda vystyti vieningą supratimą apie valdymo organų atsakomybę bei elgesio standartus.

2. EKOMANIPULIAVIMO TEISINĖ IR DOKTRININĖ ANALIZĖ

2.1. Ekomanipuliavimo (angl. greenwashing) kilmė ir poveikis teisei sistemai

Šiais laikais, ekomanipuliavimas atlieka svarbų vaidmenį ne tik visuomenėje, bet ir pačiame pasaulyje. Anksčiau ekomanipuliavimas nebuvo reikšmingas kasdieninėje veikloje, tačiau dabar ekomanipuliavimo stabdymą ir vystymosi kelio užkirtimą galima pamatyti įvairiuose teisės aktuose (tokiuose kaip Europos Sąjungos (toliau – ES) Nefinansinės informacijos atskleidimo direktyvoje ir ES įmonių tvarumo ataskaitų direktyvoje). Šie ir kiti teisiniai aktai plačiau bus analizuojami kitoje darbo dalyje ir literatūroje. Literatūra šia tema yra platesnė, nei anksčiau. Pavyzdžiui ekomanipuliavimo sąvoka pirmą kartą buvo paminėta ir nagrinėta 1986 m., kai Jay Westervelt publikavo straipsnį apie svetingumo (apgyvendinimo) industriją, straipsnyje buvo aprašyta, kad įvairios įmonės, kurios teikia apgyvendinimo paslaugas, pakartotinai panaudoja rankšluosčius (Netto et al, 2020, p. 6). Iš esmės Westervelt straipsnis buvo pirmasis kuris padėjo pamatus ekomanipuliavimo sąvokai ir jo svarbos išskėlimui, kadangi Fiji viešbutis, kuriame buvo apsistojęs J. Westervelt, palikdavo skrajutes su užrašais, kad viešbučio svečiai naudotų jau panaudotus kitų svečių rankšluosčius, skelbdami, kad tokiu būdu svečiai prisideda prie aplinkos saugojimo, kadangi viešbutis taip neva apsaugo prie Fiji esantį vandenyną ir rifus, o iš tiesų viešbutis norėjo sutaupyti vandens ir elektros suvartojimo sąskaitas (McCloskey, 2023, p. 144-145). Ekomanipuliavimo apibrėžimas buvo pateiktas „*Webster's New Millennium Dictionary of English*“ ir ekomanipuliavimas buvo apibūdintas kaip „*praktika, kai yra skatinamos aplinkai draugiškos programos siekiant nukreipti dėmesį nuo organizacijos aplinkai nedraugiškos ar mažiau priimtinos veiklos*“. Taip pat, ekomanipuliavimo terminas buvo įtrauktas į „*Concise Oxford English dictionary*“ žodyną, kuris apibrėžimą pateikė kaip „*dezinformacija, kurią skleidžia organizacija siekdama sukurti aplinkai atsakingos įmonės įvaizdį; viešasis aplinkosaugos atsakomybės įvaizdis, kurį organizacija ar su ja susiję subjektai formuoja, tačiau kuris laikomas nepagrįstu arba tyčia klaidinančiu*“ (Netto et al, 2020, p. 6). Iš pateiktų pavyzdžių akivaizdu, kad ekomanipuliavimo apibrėžimų yra daug ir ekomanipuliavimo apibrėžimų galima rasti įvairių, priklausomai nuo ieškomos temos, t. y. jeigu ekomanipuliavimas yra siejamas su aplinkosauga, tuomet jo apibrėžimas atitiks aplinkosauginių reikalavimų pažeidimus, o jeigu bus ieškoma šaltinių susijusių su teise, tai bus pateiktas apibrėžimas vien tik su teisiniais pažeidimais. Dėl savo tarpdisciplininio pobūdžio iki šiol nėra visuotinai priimtose ekomanipuliavimo apibrėžties (Netto et al, 2020, p. 10). Taigi, nors ekomanipuliavimo apibrėžimo tipų yra įvairių, remiantis

įvairiais šaltiniais, galima teigti, kad ekomanipuliavimas yra ydingas reiškinys, kuris dažniausiai atsiranda įmonių veikloje nuslėpiant tikruosius faktus siekiant taupyti lėšas, taip kenkiant klimatui.

Ekomanipuliavimas apibūdina atrinktą teigiamų duomenų apie korporacijos aplinkosauginius ar socialinius rezultatus atskleidimą, tuo pačiu nuslėpiant neigiamą informaciją nuo suinteresuotųjų šalių (angl. *stakeholders*) (Idowu et al, 2023, p. 586). Iš šio apibrėžimo galima suprasti, kad ekomanipuliavimas yra paplitęs įmonių tvarumo ataskaitų teikime (angl. *Corporate Social Responsibility*) (toliau – CSR). Nepriklausomai nuo atskleidimui naudojamos formos (metinės ataskaitos, atskiros ataskaitos ar integruotos ataskaitos), savanoriškas bet kurios iš šių CSR veiklų vertinimas ir ataskaitų teikimas leidžia jomis manipuliuoti juridiniam asmeniui arba jo valdymo organams. Bet kokie pateikiami duomenys atspindi tik tuos veiklos aspektus, kuriuos įmonės yra pasirengusios atskleisti (Idowu et al, 2023, p. 586). Galima suprasti, kad įmonės teikdamos CSR ataskaitas, gali tuos duomenis kontroliuoti ir pateikti priešingą, melagingą ar nuslėpiančią informaciją, pagal kurią įmonė gali veikti apsimestinai ir iš esmės vykdyti ekomanipuliavimą. Vartotojai, kurie perka paslaugas ar prekes iš įmonių, susidūrę su šiomis daugiau ar mažiau pagrįstomis CSR deklaracijomis, dažnai sunkiai atskiria tikrai atsakingas įmones. Šis neaiškumas skatina ekomanipuliavimą ir gali sumažinti CSR iniciatyvų veiksmingumą (Parguel, Moreau, Larceneux, 2011, p. 15). Įmonėms pradėjus plačiau teikti CSR ataskaitas, ataskaitos buvo pradėtos teikti apie įmonių poveikį aplinkai ir visuomenei, dalindamosios statistika ir kita informacija apie šiltnamio efektą sukeliančių dujų emisijas (angl. *CO₂ emissions*) (toliau – ŠESD), energijos suvartojimą, vandens naudojimą ir darbuotojų įvairovę (Kostić, Hujdur, 2023, p. 16). Kaip ir buvo minėta prieš tai, šiomis CSR ataskaitomis buvo naudotasi paslėpti ekomanipuliavimą. Autorės N. Kostić knygoje „Tvarios ateities kūrimas: ESG verslo vadovas“ pažymėjo, kad įmonių socialinės atsakomybės (CSR) ataskaitos taip pat įgijo prastą reputaciją, nes verslas jas dažnai naudoja kaip visuomeniniais ryšiais pagrįstą įrankį ekomanipuliavimui (angl. *PR tool for greenwashing*). Atsiradus ir išpopuliarėjus Aplinkos, Socialiniams ir Valdymo (angl. *Environmental, Social, and Governance*) standartams (toliau – ESG), kurie apima platesnius veiksmus nei CSR ataskaitos, investuotojai ir kitos suinteresuotosios šalys pradėjo naudoti juos kaip sistemą verslo tvarumui ir etiniam poveikiui vertinti. Skirtingai nei CSR, ESG strategijos viešai apibrėžia konkrečius tikslus su kiekybiškai įvertinamais rezultatais. Kadangi šie rodikliai yra matuojami ir kvantifikuojami, o ESG strategijos kuriamos

taip, kad atspindėtų realią įmonės veiklą ir pasiekimus, todėl jomis negalima lengvai manipuliuoti (Kostić, Hujdur, 2023, p. 16). Iš to galima suprasti, kad CSR ataskaitos nesumažina ekomanipuliavimo kaip veiksmo, o atvirkščiai – jį tik didina. Nors ESG ataskaitose įmonės taip pat gali „paslėpti“ tam tikrus skaičius ir vykdyti ekomanipuliavimą, bet ESG ataskaitose yra pateikiama išsamesnė informacija ir ji yra grindžiama, o pateiktą informaciją tikrina individualios auditorių įmonės, tokios kaip KPMG ir PwC. Taigi ekomanipuliavimo atsiradimo rizika išlieka ir ESG ataskaitose.

Išsiaiškinus ekomanipuliavimo kilmę, galima pereiti prie šio reiškinio poveikio, t. y. kokią žalą jis gali sukelti. Iš esmės, ekomanipuliavimas gali lemti reputacijos praradimą – vartotojai neretai baudžia nepatikimus prekės ženklus, atsisakydami jų paslaugų ar prekių. Ekomanipuliuojančioms įmonėms taip pat gali grėsti teisinių ar reguliavimo sankcijų rizika, pvz., didelės baudos už klaidinančią reklamą ar nesąžiningą komercinę veiklą. Be to, ekomanipuliavimas gali kelti pavojų vartotojams, darbuotojams ir aplinkai, nes klaidinanti informacija leidžia platinti toksiškus, pavojingus ar aplinkai kenksmingus produktus. Galiausiai, jį galima laikyti ir investicine rizika, nes investuotojai neretai nusigręžia nuo įmonių, kurios manipuliuoja deklaruojamais tvarumo rodikliais (SGS, 2024, p. 5-6)¹. Taigi akivaizdu, kad ekomanipuliavimo poveikis turi globalią reikšmę, apimdamas ne tik vartotojus ar darbuotojus, bet ir plačiąją prasme visą visuomenę. Be to, jis daro didelę įtaką ir teisei sistemai, ypač Europos Sąjungoje. 2019 m. Europos Komisija paskelbė Europos Žaliojo Kurso (angl. *European Green Deal*) iniciatyvų rinkinį, patvirtintą 2020 m., pagal kurį ES siekia iki 2050 m. tapti klimatui neutralia². Šis siekis paremtas 2015 m. Paryžiaus susitarimo nuostatomis, kad pasaulinė vidutinė temperatūra iki šio amžiaus pabaigos neturėtų pakilti daugiau nei 1,5 °C³. Vėliau priimta eilė teisės aktų, skirtų minėtoms nuostatomis įgyvendinti. Ekomanipuliavimo kontekste ypač aktuali Įmonių Tvarumo Ataskaitų Teikimo Direktyva Nr. 2022/2464 (angl. *Corporate Sustainability Reporting Directive*) (toliau – CSRD), kurioje numatoma, kad didelėms įmonėms teks teikti ne tik įprastas metines, bet ir išsamias tvarumo (ESG) ataskaitas. Plačiau ši direktyva bus aptariama vėlesnėse darbo dalyse. Nors minėti teisės aktai tiesiogiai neuždraudžia ekomanipuliavimo, galima teigti, jog be realaus ekomanipuliavimo suvaldymo vargu ar pavyktų pasiekti ambicingų klimato neutralumo tikslų.

¹SGS (angl. *General Society of Surveillance SA*) šaltinis: *Avoid costly unsubstantiated sustainability claims – exploring greenwashing and ways to prevent it*.

²Europos Komisijos šaltinis: *What is the European Green Deal?*

³Europos Komisijos šaltinis: *What is the Paris Agreement?*

Kitaip tariant, skaidrus ir patikimas tvarumo informacijos atskleidimas yra būtina sąlyga sėkmingam klimato politikos įgyvendinimui.

2.2. Ekomanipuliavimo reglamentavimo problematika teisinėje sistemoje

2.2.1. Teisinė ekomanipuliavimo prevencija ir normų aiškinimas

Viena iš opesnių problemų, siekiant sumažinti klimato kaitą ir pasiekti neutralumą yra ekomanipuliavimo prevencija. Kaip ir minėta prieš tai, įvairios įmonės vykdo ekomanipuliavimą, o ekomanipuliavimas gali sukelti didžiulę žalą aplinkai, pavyzdžiui tam tikra įmonė gali pardavinėti prekes, tarkime plastikinius indelius, skelbdama, kad šie indeliai suyra per 5 dienas ir po jų panaudojimo galima juos išmesti gamtoje, o išmetus – gamtai jokios žalos. Įmonei turint didelę apyvartą, indelius įsigytų vartotojai ir juos išmestų gamtoje, kadangi įmonė skelbė, kad šie indeliai greitai suyra. Iš tikrųjų indeliai suirtų kaip ir įprasti plastikiniai indeliai per ilgą laikotarpį iki 500 metų. Tokiu atveju būtų laikoma, kad įmonė vykdo ekomanipuliavimą, o žala gamtai būtų ypatingai didelė. Taigi, nuo tokių ir kitų panašių atvejų susijusių su ekomanipuliavimu, ES yra priėmusi praeitose dalyse minėtą CSRD direktyvą ir kitus įstatyminius teisės aktus, kuriuos aptarsiu šioje dalyje, siekiant prevencijuoti ekomanipuliavimą.

Prevencija su ekomanipuliavimu atspindi CSRD direktyvoje, CSRD įžanginės dalies 2 p. yra nurodyta, kad *„Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu (ES) 2020/852 sukuriamą aplinkos atžvilgiu tvarios ekonominės veiklos klasifikavimo sistema, taip siekiant pritraukti daugiau tvarių investicijų ir kovoti su ekomanipuliavimu, susijusiu su finansiniais produktais, kurie be pagrindo vadinami tvariais. <...> nustatomi aplinkosaugos, socialinės ir valdymo (ASV) rizikos atskleidimo reikalavimai, taikomi lyginamųjų indeksų administratoriams, ir ES prisitaikymo prie klimato kaitos lyginamųjų indeksų ir ES su Paryžiaus susitarimu suderintų lyginamųjų indeksų minimalieji standartai“*. Šios dalies aprašu, direktyva yra taikoma siekiant kovoti su ekomanipuliavimu, atsižvelgiant į ES prisitaikymo prie klimato kaitos lyginamuosius indeksus ir ES su Paryžiaus susitarimu suderintus lyginamųjų indeksų minimaliuosius reikalavimus. Daugelis prieš tai galiojusių, kaip kad 2013/34/ES, 2014/95/ES (toliau – NFRD direktyva) ir 2013/50/ES direktyvų buvo pakeistos ir sukonsoliduotos į 2022 m. CSRD direktyvą, kadangi pagal CSRD direktyvos įžanginės dalies 13 p., buvo nustatyta veiksmingumo problemų, kai daugelis įmonių neatskleidė reikšmingos informacijos su tvarumu susijusiuose klausimuose, pavyzdžiui ŠESD kiekį ir biologinei įvairovei įtakos turinčius veiksniai. Todėl buvo sukurta CSRD, kurioje būtų taikoma veiksminga audito

praktika, siekiant užtikrinti duomenų patikimumą ir išvengti ekomanipuliavimo bei dvigubos apskaitos problemų. Šios direktyvos tikslas yra užkirsti didesnių įmonių netinkamų ESG ataskaitų pateikimą, direktyvos 19a str. 1 d. yra nustatyta, kad ataskaitas turi teikti didžiosios, mažosios ir vidutinės įmonės, kurios yra viešojo intereso įmonės, išskyrus labai mažas įmones. Įmonių apibrėžimas pateikiamas ES Parlamento ir Tarybos direktyvos 2013/34/ES (toliau – Pakeista direktyva) 3 str., didelėmis įmonėmis laikomos, kurios atitinka bent 2 iš 3 kriterijų: kuriose yra lygiai arba daugiau negu 250 darbuotojų, jų metinė grynoji apyvarta yra lygi arba viršija 40 mln. eurų, balanso suma yra lygi arba daugiau nei 20 mln. eurų. Mažos ir vidutinės įmonės, kurios privalo teikti ataskaitas, turi būti viešojo intereso įmonėmis, pagal Pakeistos direktyvos 2 str. 1 d. a punktą, pavyzdžiui kredito įstaigos, draudimo įmonės ar net valstybės narės. Taip pat, ataskaitų teikimas taikomas ir įmonių grupėms, nes patronuojančios įmonės privalo teikti ESG ataskaitas už visas dukterines įmones. 19a str. 1 d. nustatyta, kad įmonės turi pateikti ataskaitas vadovybės aprašyme. Tai reiškia, kad įmonės savo tinklalapiuose turi patalpinti metinę CSRD reikalavimais pagrįstą ataskaitą. 19a str. 2 d. numato, kad ESG ataskaitose turi būti pateikiama informacija, leidžianti suprasti įmonės verslo modelį ir strategiją tvarumo kontekste. Tai apima įmonės planus, užtikrinančius suderinamumą su perėjimu prie tvarios ekonomikos bei Paryžiaus susitarime nustatytais klimato neutralumo iki 2050 m. tikslais. Taip pat privaloma atskleisti įmonės strategijoje numatytus veiksmus, įgyvendinamus tvarumo tikslams pasiekti, bei nurodyti, kaip atsižvelgiama į suinteresuotų šalių interesus. ESG ataskaitos taip pat turi apimti išsamų patikrinimo procesą, kuriuo identifikuojamas įmonės veiklos neigiamas poveikis aplinkai ir visuomenei, įskaitant tiekimo grandinę, produktus ir paslaugas. Jose turi būti nurodyti veiksmai, kurių įmonė ėmėsi siekdama užkirsti kelią šiam poveikiui, siekiant poveikį sušvelninti arba pašalinti. Taip pat, turi būti nurodyta valdymo ar priežiūros organo vaidmuo įmonės tvarumo klausimais. 29a str. 2 d. įpareigoja, kad šiose ataskaitose būtų pateikiama informacija apie visos įmonių grupės tvarumo strategijas, rizikas ir poveikį, laikantis tų pačių 19a str. nurodytų reikalavimų. CSRD reikalavimus atitinkančios įmonės turi teikti ataskaitas pagal Europos tvarumo ataskaitų teikimo standartus (angl. *European Sustainability Reporting Standards*) (toliau – ESRS). Šiuos standartus rengia anksčiau vadinta Europos finansinės atskaitomybės patariamąja grupe (angl. *European Financial Reporting Advisory Group*) (toliau – EFRAG) – nepriklausoma

organizacija, jungianti įvairias suinteresuotąsias šalis⁴. 2025 m. vasario 26 d. Europos Komisija priėmė teisės aktų paketą, kuriuo siekiama supaprastinti ES taisykles ir didinti konkurencingumą. Pakete yra numatyta, kad CSRD reikalavimus reikėtų taikyti tik didžiosioms įmonėms, t. y. kurių darbuotojų skaičius yra didesnis nei 1000. Šiuo siekiama sutelkti visą dėmesį į didžiąsias įmones, kurios daro didžiausią poveikį visuomenei ir aplinkai. Taip pat siekiama, kad būtų nesukelta didžiulė administracinė našta mažesnėms įmonėms, esančioms toje pačioje grandinėje kaip ir didžiosios įmonės⁵. Bet kol kas šis pasiūlymas nėra patvirtintas Europos Parlamento ir ES valstybių narių, todėl galioja ankstesni reikalavimai. Remiantis Pakeistos direktyvos 34 str., galioja reikalavimas, pagal kurį tvarumo ataskaitos turi būti audituojamos nepriklausomų auditorių ar valstybių narių patvirtintų patikrinimo įstaigų, siekiant užtikrinti informacijos patikimumą. Taigi, siekiant įgyvendinti Europos Žaliąjį Kursą yra svarbu užkirsti kelią ekomanipuliavimui, o naujai pateikta CSRD leidžia vartotojams nuspręsti ar tam tikros įmonės vykdo ekomanipuliavimą, siekiant įsigyti prekes ar paslaugas, kurios klimatui nekeltų žalos. Pagal CSRD, ES veikiančios didžiosios įmonės, kurios atitinka minėtus kriterijus, privalo teikti metines ataskaitas pagal ESRS standartus, audituoti ataskaitas ir jas pateikti savo tinklalapiuose, kad vartotojai galėtų peržvelgti ir nuspręsti ar verta pradėti civilinius teisinius santykius su tam tikra įmone. 2020 m. lapkričio 25 d. buvo priimta Europos Parlamento ir Tarybos 2020/1828 direktyva dėl atstovaujamųjų ieškinių siekiant apsaugoti vartotojų kolektyvinius interesus, kuria panaikinama Direktyva 2009/22/EB. Ši direktyva siekia užtikrinti vartotojų kolektyvinių interesų apsaugą, nustatydama minimalius reikalavimus kolektyviniams ieškiniams įvairiose srityse (FRA, 2024, p. 16). Šia direktyva apsaugomi vartotojų interesai nuo įmonių, kurios vykdo ekomanipuliavimą. 2022 m. kovo 30 d. buvo pasiūlyta, o 2024 m. vasario 28 d. įsigaliojo Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2024/825 kuria iš dalies keičiamos direktyvos 2005/29/EB (nesąžiningos komercinės veiklos direktyva) (angl. *Unfair commercial practices directive*) (toliau – UCPD) ir 2011/83/ES, siekiant geresne apsauga nuo nesąžiningos veiklos ir geresniu informavimu įgalinti vartotojus dalyvauti žaliajoje pertvarkoje. Šioje direktyvoje sustiprinamos vartotojų teisės, kad jie galėtų lengviau prisidėti prie klimato neutralumo (FRA, 2024, p. 15). Šia direktyva yra siekiama stiprinti vartotojų teises ir tai reiškia, kad prieš įsigydamį produktą vartotojai gauna geresnę ir

⁴Europos Komisijos informacinis aprašas apie CSRD ataskaitų teikimą: *Corporate sustainability reporting. What the EU is doing and why*.

⁵Europos Komisijos šaltinis: *Commission simplifies rules on sustainability and EU investments, delivering over €6 billion in administrative relief*.

labiau suderintą informaciją apie jo ilgaamžiškumą ir taisomumą. Taip pat jie yra geriau informuoti apie savo teisę į teisinę garantiją. Be to, yra draudžiami neaiškūs aplinkosauginiai teiginiai, todėl įmonės nebegalės teigti, kad yra „ekologiškos“ ar „draugiškos aplinkai“, jei negalės to įrodyti. Taip pat yra draudžiama rodyti nepatikimus savanoriškus tvarumo logotipus. Šia direktyva uždraudžiamos nesąžiningos komercinės praktikos, susijusios su ankstyvu produkto suirimu, pavyzdžiui, melagingi teiginiai apie turto tvarumą⁶. Pagal UCPD direktyvos 6 ir 7 str., žaliosios rinkodaros teiginiai turi būti teisingi, negali būti klaidingos informacijos ir privalo būti pateikti aiškiai, konkrečiai, tiksliai ir nedviprasmiškai, kad vartotojai nebūtų suklaidinti. Pagal UCPD 12 str., prekybininkai privalo turėti įrodymų, pagrindžiančių jų teiginius, ir būti pasiruošę juos pateikti kompetentingoms priežiūros institucijoms aiškiai suprantama forma, jei teiginys būtų ginčijamas. O UCPD I priedas pateikia sąrašą nesąžiningų praktikų, kurios visais atvejais yra draudžiamos. Kai kurie priedo punktai susiję su konkrečiais teiginiais arba atitinkamų sertifikatų, ženklų ir elgesio kodeksų naudojimu rinkodaros tikslais. UCPD 5 str. 2 d. nuostata suteikia galimybę vertinti nesąžiningą komercinę veiklą. Ji veikia kaip papildomas „saugumo tinklas“, leidžiantis užkirsti kelią bet kokiai nesąžiningai praktikai, kuri nepatenka į kitas UCPD nuostatas (pvz., nėra klaidinanti, agresyvi ar įtraukta į I priedą). Ši nuostata draudžia komercinę veiklą, kuri neatitinka profesionalaus rūpestingumo reikalavimų, jei tikėtina, kad ji iš esmės iškreipia vidutinio vartotojo ekonominį elgesį (FRA, 2024, p. 20-21). 2023 m. kovo 22 d. Europos Komisija priėmė pasiūlymą, žinomą kaip „Žaliųjų Pretenzijų Direktyva“ (angl. *Green Claims Directive*) (toliau – GCD). Šia direktyva siekiama nustatyti ES taisykles, pagal kurias savanoriški aplinkosauginiai teiginiai turi būti pagrįsti moksliniais įrodymais, pavyzdžiui, naudojant produkto aplinkosauginio pėdsako (angl. *Environmental footprint*) metodiką. Direktyva būtų taikoma beveik visoms ES veikiančioms įmonėms, išskyrus mikroįmones, ir apima visus ES parduodamus produktus bei paslaugas. (FRA, 2024, p. 15). Pažymėtina, kad GCD dar nėra įsigaliojusi ir greičiausiai bus priimta iki 2028 m. (vėliausiai). Visomis šiomis minėtomis direktyvomis ES kovoja su ekomanipuliacijomis ir bando sustabdyti šį veiksmą, kad būtų apsaugota ne tik aplinka užtikrinant aplinkosauginius reikalavimus, bet ir vartotojai, kurie būna apgauti stengiantis apsaugoti aplinką. Mano nuomone, didžiausias dėmesys skiriamas UCPD direktyvai, pagal kurią įmonėms yra draudžiama užsiimti nesąžininga komercine veikla ir būtent joje tiksliai yra nustatyta, kad įmonės negali klaidinti vartotojų su „žaliaisiais“ teiginiais, kad tam tikri produktai yra „žali“.

⁶Europos komisijos šaltinis: *New EU rules to empower consumers for the green transition enter into force*.

Lietuvoje 2024 m. liepos 1 d. į Įmonių ir įmonių grupių atskaitomybės įstatymą (toliau – ĮIGAĮ), Finansinių ataskaitų audito ir kitų užtikrinimo paslaugų įstatymą (toliau – FAAĮ) bei į Vertybinių popierių įstatymą buvo perkeltos CSRD nuostatos. Finansų ministerija kuruoja ĮIGAĮ ir FAAĮ, Žaliųjų finansų institutas atsakingas už Europos tvarumo atskaitomybės standartų nuostatų, praktinio įgyvendinimo ir taikymo gaires, Audito, apskaitos, turto vertinimo ir nemokumo valdymo tarnyba teikia klausimus dėl tvarumo atskaitomybės užtikrinimo kokybės tikrinimų (viešojo intereso įmonių), tyrimų ir pažeidimo tyrimų (viešojo ir neviešojo interesų įmonių), Lietuvos auditorių rūmai teikia klausimus dėl tvarumo atskaitomybės užtikrinimo kokybės peržiūrų (neviešojo intereso įmonių) ir dėl tvarumo atskaitomybės užtikrinimo specialistų rengimo ir kvalifikacijos. O Nacionalinis akreditacijos biuras teikia klausimus dėl nepriklausomų užtikrinimo paslaugų teikėjų (ne audito įmonių, turinčių teisę teikti tvarumo užtikrinimo paslaugas) akreditacijos ir jos tęsimo⁷. Lietuvoje tiesioginio įstatymo dėl įmonėms taikomų sankcijų už ekomanipuliavimo pažeidimus nėra. Kaip pamatinė vertybė Lietuvos Respublikos Konstitucijoje yra nurodyti 53 ir 54 str. dėl aplinkos išsaugojimo. Konstitucijos 53 str. nurodyta, kad valstybė ir kiekvienas asmuo privalo saugoti aplinką nuo bet kokių kenksmingų poveikių ir 54 str. nurodyta, kad įstatymu yra draudžiama niokoti žemę, jos gelmes, teršti vandenį ir orą, daryti radiacinį poveikį aplinkai bei skurdinti augaliją ir gyvūniją. Kitas iš įstatymų, kurį būtų galima pritaikyti, kai įmonė ESG ataskaitose nurodytą klaidinančią informaciją, tai būtų Nesąžiningos komercinės veiklos vartotojams draudimo įstatymas (toliau – NKVVDĮ), pagal NKVVDĮ 3 str. 1 d. nesąžininga komercinė veikla yra draudžiama, o pagal 3 str. 2 d. 1 ir 2 p., komercinė veikla laikoma nesąžininga, jeigu ji neatitinka profesinio atidumo reikalavimų ir iš esmės gali iškreipti vidutinio vartotojo ar vartotojų grupės ekonominį elgesį siūlomo produkto atžvilgiu. NKVVDĮ 5 str. yra apibrėžti klaidinantys veiksmai, kuriuos įmonė gali pateikti kaip apgaulingą informaciją ir tuo apgauna vidutinį vartotoją. Iš esmės atsižvelgiant į vartotojus, teismai galėtų pritaikyti šį įstatymą ekomanipuliavimo vykdymui, nes įstatyme išvardinti veiksmai atitinka daugelį požymių, pagal kuriuos būtų galima spręsti ar įmonė iš tiesų vykdo ekomanipuliavimą. NKVVDĮ 12¹ str. numatyta, kad vartotojai nukentėję nuo nesąžiningos komercinės veiklos, turi teisę į žalos atlyginimą, kainos sumažinimą arba sutarties nutraukimą, o reikalavimas turi būti pateiktas Vartotojų teisių apsaugos tarnybai. NKVVDĮ 13 str. numatyta, kad įmonei, kuri vykdo nesąžiningą komercinę veiklą, jai gali būti paskirta bauda iki 3 procentų įmonės metinių

⁷Lietuvos Respublikos finansų ministerija, šaltinis: Įmonių tvarumo atskaitomybė.

pajamų praėjusiais finansiniais metais, bet ne didesnė negu 100 000 eurų, o jei pažeidimas padarytas pakartotinai per einamuosius metus tai iki 6 procentų, neviršijant 200 000 eurų sumos. Pavyzdžiui, jeigu įmonė pateikdama klaidingas ataskaitas, vykdydama ekomanipuliavimą padarytų žalos aplinkai, tuomet kaip ir NKVDDĮ susijusių su vartotojų teisių pažeidimais įstatymu, būtų galima remtis Aplinkos apsaugos įstatymu (toliau – AAĮ). Pagal AAĮ 35 str., atsakomybė už aplinkos pažeidimus taikoma juridiniams asmenims. AAĮ 33 str. nustatyta, kad asmenys, kuriems jų sveikatai, turtui ar interesams padaryta žala ir aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės pareigūnai bei kiti įstatymų įgaliojti pareigūnai, kai padaryta žalos valstybės interesams, turi teisę reikšti ieškinius dėl žalos aplinkai bei kitų nuostolių atlyginimo ūkio subjektui, kuris sukėlė žalą. Taip pat, juridinis asmuo padaręs žalą aplinkai, privalo atlyginti patirtas išlaidas dėl aplinkos atstatymo. Taigi, nors Lietuvoje tiesiogiai nėra nurodyta kaip yra baudžiamos įmonės už ekomanipuliavimą, bet įmonei vykdant ekomanipuliavimą ir padarius žalos vartotojams arba aplinkai, iš įmonės gali išreikalaujamas nuostolių atlyginimas ir tam tikrais atvejais, įmonė gali sumokėti įvairaus dydžio baudas, priklausomai nuo įmonės metinių pajamų. Lietuvoje dar nėra teismų praktikos susijusios su ekomanipuliavimu, taip pat ir tiesioginio reguliavimo, kadangi CSRD nuostatos buvo implementuotos į Lietuvos teisę tik 2024 m. liepos 1 d., tai yra pakankamai nauja įstatyminė rūšis, kuriai reikia laiko ir precedentų, kad būtų priimti įstatymai tiesiogiai reglamentuojantys pažeidimus dėl ekomanipuliavimo vykdymo.

Vokietijoje klaidinantys teiginiai apie produktą, įskaitant jo poveikį aplinkai, yra reguliuojami Nesąžiningos konkurencijos įstatymu (vok. *Gesetz gegen den unlauteren Wettbewerb*). Šis įstatymas leidžia asmenims reikalauti uždrausti nesąžiningą prekybos praktiką arba siekti kompensacijos už žalą, patirtą dėl nesąžiningos verslo praktikos (FRA, 2024, p. 27). Pagal Vokietijos nesąžiningos konkurencijos įstatymo 3 str. yra draudžiama bet kokia nesąžininga komercinė veikla, galinti pastebimai paveikti vartotojų elgesį rinkoje. Taip pat, pagal šio įstatymo 5 str. yra numatyta, kad klaidinantys teiginiai apie esmines prekių ar paslaugų savybes, įskaitant naudą aplinkai yra laikoma nesąžininga konkurencija, o 5a str. numatyta, kad įmonei nepateikus esminės informacijos, kuri yra būtina vartotojui priimti sprendimą ir dėl to jeigu vartotojas priimtų sprendimą, kur nebūtų prieš tai priėmęs, jeigu nebūtų turėjęs tos informacijos, tai laikoma nesąžininga praktika. Minėto įstatymo 9 str. nustatyta, kad jeigu pažeidžiamos nesąžiningos konkurencijos įstatymo nuostatos, asmuo pažeidęs šias nuostatas – privalo atlyginti atsiradusią žalą. 2018 m. Federalinės ekonomikos ir

energetikos ministerijos užsakytas tyrimas padarė išvadą, kad esamos vartotojų apsaugos ir sąžiningos konkurencijos užtikrinimo normos yra pakankamai lanksčios, kad apimtų naujus verslo modelius ir praktikas (FRA, 2024, p. 27). Taigi, įmonės, kurios naudoja klaidinančius teiginius apie tam tikrus produktus, kurie iš esmės kenkia aplinkai, tos įmonės gali būti patrauktos atsakomybėn už nesąžiningą konkurenciją Vokietijoje ir priverstos atsiradusią žalą atlyginti. Verta paminėti, kad tikslių baudų dydžių nėra numatyta ir tuos dydžius individualiai sprendžia Vokietijos teismai. O pagal Vokietijos Federalinės ekonomikos ir energetikos ministerijos tyrimą buvo padaryta išvada, kad esamos vartotojų apsaugos ir sąžiningos konkurencijos užtikrinimo normos yra pakankamai išsamios ir sklandžios, kad jas būtų galima pritaikyti praktikoje.

Nors JK ir nebėra ES narė, bet ekomanipuliavimo problematika šioje šalyje taip pat egzistuoja. 2023 m. lapkričio 28 d. JK Finansų priežiūros tarnyba (angl. *Financial conduct authority*) (toliau – FCA) paskelbė galutines gaires dėl tvarių investicinių produktų ženklinimo (angl. *Sustainable investment product labels*) ir taisykles, kurios skirtos kovoti su ekomanipuliacija (angl. *Anti-greenwashing rule*)⁸. Šiomis taisyklėmis siekiama, kad JK finansų rinkoje būtų didinamas skaidrumas, užtikrinama sąžininga rinka, ginami institucinių investuotojų interesai, susiję su tvarumo teiginiais, bei garantuojama, kad šie teiginiai būtų teisingi, aiškūs ir neklaidinantys. 2024 m. gegužės 31 d. įsigaliojo FCA anti-ekomanipuliavimo taisyklės pavadintos Aplinkosaugos, socialinės atsakomybės ir valdysenos vadovu (angl. *Environmental, Social and Governance sourcebook*) (toliau – ESG vadovas), pagal ESG vadovo 4.3.1. str. 1-2 p. visos FCA lincencijuojamos įmonės, kurios pateikia su tvarumu susijusius teiginius apie produktus ar paslaugas, privalo informaciją apie produktus ar paslaugas pateikti be apgaulės požymių, kad vartotojai nebūtų suklaidinami. ESG vadovo 4.3.2. str. numatyta, kad įmonės gali naudoti ant produktų ar paslaugų tokias sąvokas kaip „žalias“, „tvarus“ ir panašiai, tik tuomet, kai tas produktas ar paslauga atitinka konkrečius kriterijus. ESG vadovo 5.1.1. str. numatyta, kad įmonės tinkamai atskleistų visą reikalingą informaciją apie tvarumo aspektus, jog išvengtų klaidinančios informacijos sklaidos. Taigi, JK už ekomanipuliavimo stabdymą ir nuobaudų paskyrimą yra atsakinga Finansų priežiūros tarnyba, pateiktose FCA taisyklėse nėra nustatyta tikslių nuobaudų už ekomanipuliavimą, bet kaip ir praeitose nagrinėtose valstybėse, kiekvienas ekomanipuliavimo atvejis yra individualus

⁸2023 m. lapkričio 28 d. Jungtinės Karalystės Finansų priežiūros tarnybos šaltinis: *Sustainable investment labels and anti-greenwashing*.

ir vertinamas pagal sukeltą žalą, taip apskaičiuojant kompensaciją nukentėjusiems asmenims ir aplinkai sukeltą žalą.

JAV, ekomanipuliavimas taip pat nėra tiesiogiai reglamentuotas, bet Federalinė prekybos komisija (angl. *Federal trade commission*) (toliau – FTC) yra atsakinga už apgaulingą, klaidinančią ir nesąžiningą verslo praktikos prevenciją bei patikimą informacijos teikimą vartotojams, kad jie galėtų išvengti sukčiavimo ir apgaulių (Ballan, Czarnecki, 2024, p. 564). FTC yra paskelbusi žaliąsias gaires arba kitaip žinomą kaip Aplinkosaugos rinkodaros teiginių naudojimo vadovą (angl. *Green guides*), šios gairės įsigaliojo 1992 m., buvo koreguotos 1996 m., 1998 m. ir 2012 m. Gairės apima bendruosius principus, taikomus visiems aplinkosauginiams rinkodaros teiginiams, atsižvelgiant kaip vartotojai tikėtina interpretuos konkrečius teiginius ir kaip rinkodaros specialistai gali juos pagrįsti, ir kaip rinkodaros specialistai gali suformuluoti savo teiginius, kad jie nebūtų klaidinantys. Naujausia 2012 m. gairių versija yra paskelbta, kad įmonėms būtų lengviau suprasti pačias gaires ir taikyti įmonės kasdienėje veikloje. Pakeitimai apima naujas rekomendacijas dėl rinkodaros specialistų naudojamų produktų sertifikatų ir patvirtinimo ženklų, tokių kaip produktas pagamintas iš „atsinaujinančios energijos“ arba „investicija į tvarumą“, kai įmonės investuoja į projektus kurie sumažina, išvengia arba pašalina emisijas kitur⁹. FTC yra įgaliota inicijuoti federalinio apygardos teismo procesus, siekiant užkirsti kelią Federalinės prekybos komisijos akto (angl. *Federal trade commission act*) (toliau – FTC aktas) pažeidimus (Ballan, Czarnecki, 2024, p. 564). FTC aktas buvo priimtas 1914 m., kuriuo buvo įsteigta Federalinė prekybos komisija. FTC akto 45 str. a dalies 1 p. yra nurodyta, kad nesąžiningi konkurencijos metodai prekyboje ar darantys jai įtaką, taip pat nesąžiningi ar klaidinantys veiksmai prekyboje ar darantys įtaką prekybai yra skelbiami neteisėtais. Šiuo metu reklamuotojų ir rinkodaros specialistų atsakomybė už žaliųjų gairių pažeidimus yra gana ribota. FTC pradeda imtis veiksmų dėl įmonės tikėtina vykdomo ekomanipuliavimo, jei yra pažeistas FTC akto 45 str. Jei FTC nustato, kad reklamuotojas pažeidė 45 str., paprastai jam išduodamas įpareigojimas nutraukti pažeidimą. Jei ekomanipuliavimo praktika tęsiasi, FTC gali skirti baudą arba iki vienerių metų laisvės atėmimo bausmę. FTC nustato baudžiamąją atsakomybę, jei pažeidimas buvo padarytas turint sukčiavimo ar klaidinimo ketinimą (Ballan, Czarnecki, 2024, p. 567). JAV vertybinių popierių ir biržos komisija (angl. *Securities and Exchange Commission*) (toliau –

⁹Federalinė prekybos komisija dėl žaliųjų gairių, šaltinis: *Environmentally Friendly Products: FTC's Green Guides*.

SEC), anksčiau SEC neteikė klausimų susijusių su ESG atskleidimais, bet pastarąjį dešimtmetį SEC ėmėsi intervencijų klimato kaitos ir ESG rizikų srityje (Ballan, Czarnezki, 2024, p. 570). ESG ataskaitos šiuo metu nėra privalomos JAV įmonėms, bet tokias ataskaitas JAV įmonės turi teikti, jeigu jos daro didelį poveikį ES arba veikia ES. 2024 m. kovo 28 d. SEC paskelbė taisyklės dėl klimato ir ESG atskleidimų (angl. *The Enhancement and Standardization of Climate-Related Disclosures for Investors*), taisyklėse nustatyta, kad įmonės turi teikti ESG ataskaitas, kurios turėjo arba pagrįstai tikėtina, kad turės reikšmingą poveikį įmonės verslo strategijai, veiklos rezultatams ar finansinei būklei¹⁰. Taigi, JAV turi gana platų požiūrį į ekomanipuliavimą, žinant tai, kad JAV yra labai daug didelių įmonių, kurios vykdydamos ekomanipuliavimą gali sukelti didelę žalą aplinkai. FTC iš esmės yra pagrindinė institucija kuri tiria įmonių ekomanipuliavimo vykdymą kai yra klaidinami vartotojai, o ESG ataskaitos įmonėms yra privalomos tik SEC taisyklėse pažymėtais atvejais, tai reiškia, kad ESG ataskaitos nėra visuomet privalomos įmonėms. Galbūt ateityje JAV paseks ES požiūriu ir galutinai įteisins ESG ataskaitų teikimo privalomumą.

ES, Lietuvoje, Vokietijoje, JAV ir JK teisinė ekomanipuliavimo prevencija pastebima įvairiuose teisės aktuose, institucijų išleistuose aiškinimuose ir įstatymuose, kuriuos taiko valstybės, pagal pažeidimo mastą. Apibendrinant, tarptautinė praktika rodo, kad ekomanipuliavimas nėra toleruojamas nei Europoje, nei JAV ar JK, tačiau kovos mechanizmai ir reglamentavimo intensyvumas skiriasi. ES šiuo metu turi visapusiškiausią priemonių rinkinį: pradedant CSRD, nustatančia privalomą ESG atskaitomybę, UCPD ir kitomis direktyvomis, užtikrinančiomis vartotojų teisių gynimą, bei baigiant naujais pasiūlymais (kaip GCD), siekiančiais dar labiau standartizuoti „žaliuosius“ teiginius ir riboti netikslų jų naudojimą. Tokia visapusiška prieiga leidžia tikėtis, kad ateityje ekomanipuliavimo atvejų mažės, nes įmonėms bus sunkiau teikti klaidinančias deklaracijas, nebijant sankcijų. Lietuvoje pagal IIĮGAI įstatymą bei į Vertybinių popierių įstatymą buvo perkeltos CSRD direktyvos nuostatos dėl ESG ataskaitų teikimo, o pats ekomanipuliavimas tiesiogiai nėra reglamentuotas, jeigu įmonė vykdytų ekomanipuliavimą, būtų galima pasiremti bendrosiomis NKVVDĮ ir AAĮ nuostatomis, pagal kurias įmonės turėtų atlyginti padarytos žalos nuostolius ir tam tikrais atvejais būtų nubaustos piniginėmis bandomis. Kadangi ekomanipuliavimas kaip veiksmas yra pakankamai nesenai pradėtas reglamentuoti, Lietuvoje nėra stiprios įstatyminės bazės, pagal

¹⁰JAV Vertybinių popierių ir biržos komisijos (SEC) šaltinis: *The Enhancement and Standardization of Climate-Related Disclosures for Investors*.

kurią būtų užkirstas įmonių vykdomas ekomanipuliavimas. Vokietijoje taip pat nėra tiesiogiai reglamentuota ekomanipuliavimo prevencija, bet yra taikomas Nesąžiningos konkurencijos įstatymas, pagal kurį įmonės gali būti baudžiamos už ekomanipuliavimo vykdymą, o pagal Vokietijos Federalinės ekonomikos ir energetikos ministerijos tyrimą, vartotojų apsaugos reglamentai ir įstatymai yra pakankamai sklandūs ir gali būti pritaikomi iškilus naujoms praktikoms. JK FCA yra paskelbusi ESG vadovą, pagal kurį įmonės yra baudžiamos už netinkamai paskleistą informaciją, kuria apgaunamas vartotojas, jeigu būtų žinojęs apie tikrąją žalios informacijos (teiginio) reikšmę. JAV ekomanipuliavimo praktikas prižiūri FTC bei jos parengtos žaliosiosios gairės. FTC gali taikyti nurodymus nutraukti tokio pobūdžio veiklą, skirti baudas, o kai kuriais atvejais – ir baudžiamąją atsakomybę, jei nustatomas tyčinis sukčiavimo ar klaidinimo elementas. Be to, SEC pamažu pereina prie vis labiau formalizuoto ESG rodiklių atskleidimo reikalavimo tam tikroms įmonėms, nors dar nesukurta tokia griežta tvarumo ataskaitų sistema kaip ES. Atsižvelgiant į aukščiau išdėstytą, galima daryti išvadą, kad ekomanipuliavimo prevencija pasauliniu mastu tobulėja, ypač ES teisės sistemoje. ES orientuojasi į skaidrų, audituojamą rodiklių atskleidimą, vartotojų teisių apsaugą ir laipsnišką perėjimą prie klimato neutralumo iki 2050 m. Šie instrumentai ne tik apsaugo vartotojus, bet ir skatina įmones iš tiesų investuoti į tvarius sprendimus. Nors Lietuvoje, kaip ir kitose valstybėse, nėra atskiro „ekomanipuliavimo“ įstatymo, ES direktyvų perkėlimas į nacionalinę teisę leidžia teismams ir priežiūros institucijoms veiksmingai kovoti su tokia praktika.

2.2.2. Dieselgate skandalo aiškinimas ekomanipuliavimo kontekste ir pritaikomumas Lietuvoje

Išanalizavus Europos valstybių, JAV ir JK įstatymus dėl ekomanipuliavimo vykdymo prevencijos, galima nuosekliai pereiti prie institucijų ir Dieselgate skandalo bylos nagrinėjimo skirtingose valstybėse, dėl ekomanipuliavimo vykdymo, siekiant palyginti vienos įmonės bylas veikiančios JAV ir ES, ir jas pabandyti pritaikyti pagal Lietuvoje galiojančią teisinę sistemą bei kai kurias ES direktyvas.

Mano nuomone svarbiausia dėl ekomanipuliavimo vykdymo yra 2017 m. sausio 11 d. „Volkswagen AG“ (toliau – VW) Dieselgate byla, šis ekomanipuliavimo pavyzdys, sukėlė didžiulį visuomenės pasipiktinimą. Dieselgate bylos esmė buvo ta, kad Vokietijos automobilių bendrovė rado būdą, kaip apgauti privalomuose transporto priemonių homologacijos bandymuose. Iš tiesų įmonė buvo įdiegusi programinę įrangą daugelyje savo dyzelinių automobilių, kuri dirbtinai sumažindavo išmetamųjų teršalų kiekį bandymų metu. Šio skandalo

poveikį pajuto įvairios suinteresuotosios šalys. Todėl Dieslegate sukėlė daugybę teisinių procesų, apimančių skirtingas teisės sritis, tokias kaip baudžiamoji, civilinė ir aplinkosaugos teisė. Nors pirmosios bylos buvo iškeltos JAV, jos greitai išplito ir kitose valstybėse, ypač Europoje. JAV Tarptautinė švaraus transporto taryba (angl. *International Council on Clean Transportation*) (toliau – ICCT) pradėjo tirti dyzelinių automobilių degalų naudojimo efektyvumą. ICCT siekdama atlikti tyrimą, pasitelkė 3 Volkswagen automobilių modelius ir nustatė neatitikimus tarp emisijos bandymų metu ir įprastomis vairavimo sąlygomis, o šios išvados buvo perduotos JAV Aplinkos apsaugos agentūrai, kuri pradėjo tyrimą gegužės mėnesį. Kiek yra žinoma, VW bandė gintis, kad tokie klaidinantys duomenys atsirado dėl techninės klaidos, vėliau Aplinkos apsaugos agentūra viešai pranešė, kad VW į automobilius buvo įdiegusi apgaulingą įrenginį, kuris atpažindavo kada automobilis buvo tikrinamas ir laikinai sumažindavo jo emisijas bandymų metu. Po kurio laiko, VW pripažino, kad įdiegė šią sistemą. VW generalinis direktorius Martin Winterkorn pareiškė, kad nežinojo apie šiuos faktus ir atsistatydino iš pareigų (Giordano, Fischetti, 2023, p. 22). 2016 m. sausio 4 d. JAV Teisingumo departamentas, atstovaudamas Aplinkos apsaugos agentūrą, pateikė civilinį ieškinį prieš VW federaliniame Detroito (Mičigano) teisme dėl įtariamų aplinkosaugos įstatymų pažeidimų. Ieškinyje teigiama, kad VW įdiegė neteisėtą programinę įrangą kai kuriuose savo dyzeliniuose automobiliuose, kuri trikdė jų emisijų kontrolės sistemas ir lėmė didesnę teršalų išmetimą nei leidžia Aplinkos apsaugos agentūros standartai. Taip pat nurodoma, kad bendrovė pažeidė Švaraus oro aktą (angl. *Clean Air Act*), nes pardavė, pateikė į rinką arba importavo į JAV transporto priemones, kurių konstrukcija skyrėsi nuo tos, kurią VW deklaravo paraiškose Aplinkos apsaugos agentūroje ir Kalifornijos oro išteklių valdybai (angl. *California Air Resources Board*) dėl sertifikavimo (EPRS, 2016, p. 5). Vėlesni tyrimai patvirtino, kad apgaulinga programinė įranga buvo įdiegta apie 11 mln. dyzeliniais varikliais varomų automobilių, pagamintų 2009-2015 m. serijose, o iš to skaičiaus apie 500 tūkst. buvo parduoti ir eksploatuojami JAV (Giordano, Fischetti, 2023, p. 22). 2016 m. kovo 20 d. FTC pateikė ieškinį į Kalifornijos teismą prieš VW. FTC teigimu, VW melagingai tvirtino, kad VW 2009-2015 metų gamybos automobiliai nekelia taršos, yra ekologiški, atitinka emisijų standartus ir išlaiko aukštą perpardavimo vertę. Įmonės reklaminėje medžiagoje ne kartą buvo teigiama, kad įmonės „švaraus dyzelio“ automobiliai turi mažą emisiją, sumažina azoto dioksido emisijas 90 procentų ir išmeta mažiau teršalų nei benzininiai automobiliai, nors dabar žinoma, kad jie išmeta iki 40 kartų daugiau azoto dioksido dujų, nei leidžia įstatymas. Skunde

taip pat teigiama, kad VW suteikė priemones ir įrankius kitiems asmenims apgauti vartotojus (EPRS, 2016, p. 5). VW sumokėjo daugiau nei 20 mlrd. JAV dolerių baudų, dėl klaidinančios reklamos ir ekomanipuliavimo vykdymo, VW turėjo sumokėti 14 mlrd. JAV dolerių FTC, už Švaraus oro akto pažeidimą, taip pat VW sumokėjo 1,5 mlrd. JAV dolerių vartotojams, kuriems buvo kompensuoti nuostoliai, vartotojai galėjo pasirinkti vieną iš šių būdų: prašyti VW, kad grąžintų pinigus ir atiduoti automobilį, arba nemokamai nutraukti lizingo sutartis, arba pakeisti teisės aktų neatitinkantį automobilį į teisės aktus atitinkantį (Giordano, Fischetti, 2023, p. 23-24). Iš tokių apgaule paremtų veiksmų galima pastebėti, kad VW pilna apimtimi vykdė ekomanipuliavimą siekdama paslėpti automobilių keliamos taršos rodmenis, o pardavus daugiau kaip 11 mln., žinant automobilių ilgaamžiškumą, sukėlė labai didelę taršą ne tik JAV, bet ir Europoje. Pažeidė įvairius JAV įstatymus, įskaitant Švaraus oro aktą, žalą turėjo atlyginti Aplinkos apsaugos agentūrai, taip pat ir FTC aktą, pagal kurį vartotojai buvo apgauti dėl klaidinančios reklamos ir VW buvo nubausta dėl ekomanipuliavimo vykdymo, o baudą sumokėti turėjo FTC ir suteikti vartotojams kompensaciją įvairiomis formomis.

Įvairiuose šaltiniuose yra rašoma, kad ES Dieselgate byloje neturėjo tokio stipraus postūmio baudimo prasme kaip JAV. Praėjus keliems mėnesiams po JAV Aplinkos apsaugos agentūros pranešimo apie Švaraus oro akto pažeidimą, Europos Parlamento rezoliucijoje buvo griežtai pasmerkti sukčiaujantys gamintojai, kurie apgaudinėjo ir klaidino vartotojus dėl teršalų emisijų. Joje pabrėžiama, kad *„oro tarša kasmet sukelia daugiau nei 430 000 ankstyvų mirčių ES ir dėl jos sveikatos pasekmių patiriamos išlaidos siekia iki 940 mlrd. EUR per metus <...> NOx yra pagrindinis oro teršalas, sukeliantis, be kita ko, plaučių vėžį, astmą ir daugelį kvėpavimo takų ligų, taip pat aplinkos degradaciją, tokią kaip eutrofikacija ir rūgštėjimas“* (Bertelli, 2021, p. 626-627). Galima pastebėti, kad 2015-2016 m. ES nebuvo pilnai pasiruošusi atremti Dieselgate bylos, t. y. neturėjo griežtų sankcijų, kuriomis būtų atgrąsčiusi ir kitas įmones nuo ekomanipuliavimo vykdymo. ES Parlamentas po įvykusio Dieselgate skandalo JAV nedelsdamas pabrėžė, kad įmonės prisiimtą visišką atsakomybę už atliktus veiksmus ir visiškai bendradarbiautų su valdžios institucijomis. 2016 m. buvo sudarytas ES mastu veikiantis veiksmų planas, dėl kurio susitarė VW ir ES. Jis buvo grindžiamas informavimo, atšaukimo ir atnaujinimo procedūra, kuri turėjo būti vykdoma pagal Vokietijos Federalinės automobilių transporto tarnybos patvirtintus sprendimus. Plane buvo numatyta, kad būtų įrengtas taršos emisijas mažinančio srauto transformatorius, siekiant suderinti su teisės aktuose nustatytais standartais. Taip pat buvo pasirašytas susitarimas dėl „Pasitikėjimo stiprinimo priemonės“,

kuriuo VW įsipareigojo spręsti bet kokias galimas problemas, susijusias su kuro sąnaudomis ar transporto priemonių eksploatacinėmis savybėmis, kurias savininkai galėjo patirti po atnaujinimo ar programinės įrangos pašalinimo kaip sukčiavimo (Bertelli, 2021, p. 627). Galima teigti, kad ES pasiekti riboti rezultatai rodo koordinuotos vartotojų teisės sistemos nebuvimą, dėl ko ES vartotojų teisės ginamos nevienodai. Be to, teismo procesuose prieš VW, ES buvo visiškai ignoruojama įmonės sukelta aplinkosauginė žala. Skirtingai nei JAV, kur VW buvo įpareigota investuoti į aplinkosaugos fondus ir šviesiąs technologijas, ES tokių priemonių nesiėmė. Iki šiol bendrovė nesumokėjo jokios kompensacijos už padarytą žalą (Giordano, Fischetti, 2023, p. 26-27). 2018 m. Vokietijos Braunschweig prokuratūra galutiniu sprendimu skyrė VW 1 mlrd. EUR baudą už tam tikrą „Volkswagen“ grupės dyzelinių variklių išmetamųjų dujų manipuliavimą. Iš šios sumos 5 mln. EUR buvo skirta už patį pažeidimą, o likusi dalis siekė atimti iš VW ekonominę naudą, gautą įdiegus minėtą programinę įrangą. Vokietijos sprendimas buvo grindžiamas išvada, kad VW pažeidė administracinių nusižengimų įstatymą, kuris numato atsakomybę už neatsargų priežiūros pareigos pažeidimą įmonių veikloje, susijusioje su šios emisijas iškraipiančios programinės įrangos kūrimu ir jos įdiegimu 10,7 mln. visame pasaulyje parduotų transporto priemonių (EUROJUST, 2024, p. 20). Iš šaltinių pastebima, kad ES neskyrė jokių nuobaudų VW už aplinkosaugos pažeidimus ir ekomanipuliavimo vykdymą, iš esmės baudas skyrė tik kai kurios ES valstybės narės, kuriose daugiausiai VW dyzelinių variklių buvo prekiauta. Darbe išskiria tik Vokietijos byloje minimą sankcijos paskyrimą, kitų ES valstybių narių praktika dėl VW nebuvo nagrinėta, nes darbe nėra nagrinėjama tų valstybių įstatyminė bazė. Taigi, VW 2009-2015 m. serijos automobilių buvo pagaminta apie 10,7 mln. visame pasaulyje, atsižvelgiant į VW kaip įmonės pajamas, šios baudos mano nuomone buvo paskirtos per mažos dėl padarytos žalos, vartotojų teisės buvo apsaugotos iš dalies, kadangi VW buvo įpareigota automobilius pakeisti, sutvarkyti arba leisti vartotojams juos grąžinti ir atgauti patirtas išlaidas tik tose ES valstybėse narėse, kur automobiliais buvo prekiaujama ir kur buvo iškelti teisiniai procesai.

Išnagrinėjus VW Dieselgate bylą JAV ir ES, tikslinga šią bylą nagrinėti atsižvelgiant į Lietuvą šiuo metu galiojančią teisinę sistemą. Taip galima įvertinti, ar Lietuvos įstatymai būtų veiksmingi, jei kuri nors įmonė, teikdama apgaulingą informaciją, pažeistų vartotojų teises ir padarytų aplinkosaugos pažeidimų. Šiuo tikslu, remiantis Dieselgate bylos situacija, galima numatyti analogišką atvejį Lietuvoje, kai veiklą vykdo įmonė X, užsiimanti dyzelinių automobilių gamyba. Tarkime, 2020–2025 m. Lietuvoje buvo gaminami ir parduodami A

serijos automobiliai, o 2019 m. įmonė X, pagal Lietuvos Respublikos AAĮ 19, 19¹ ir 19² str., gavo taršos leidimus gaminti automobilius. Pagal FAAĮ 2 str. 39 d. 1 p., įmonė X yra viešojo intereso įmonė, kadangi vertybiniais popieriais prekiaujama Lietuvos ir kitų ES narių rinkose. Remiantis Pakeista direktyva, įmonė X laikoma didele įmone, nes joje dirba daugiau nei 250 darbuotojų, o metinė grynoji įmonės X apyvarta viršija 40 mln. EUR. Pagal CSRD direktyvos 19a str. 2 d., įmonė X kasmet, pasitelkdama nepriklausomus samdomus auditorius, skelbia savo tinklalapyje, kuris yra viešai prieinamas, ESG ataskaitas, kuriose, be kita ko, nurodo užsiimanti A serijos automobilių gamyba bei prekyba ir deklaruoja, kad šie „švaraus dyzelio“ automobiliai esą išmeta nedaug teršalų, sumažina azoto dioksido emisijas 90 procentų ir yra draugiškesni aplinkai nei benzininiai automobiliai, taip parodydama tvarią veiklą. Susidomėjusi įmonės X tvarumu grindžiama veikla, Lietuvoje veikianti Aplinkos apsaugos agentūra (toliau – AAA) patikrino A serijos automobilius Lietuvos keliuose ir nustatė, kad realiomis vairavimo sąlygomis šių automobilių išmetamų teršalų kiekis gali būti iki 40 kartų didesnis nei oficialiai skelbiama įmonės X ataskaitose. Paaiškėjo, kad šie automobiliai gaudavo 2 metus galiojančią techninę apžiūrą Lietuvoje dėl juose įdiegtos programinės įrangos, kuri techninės apžiūros metu laikinai blokuodavo perteklinį teršalų išmetimą, taip klaidindama tikrinimo įrangą. Aplinkos apsaugos departamentas prie Aplinkos ministerijos (toliau – AAD), remdamasis Lietuvos Respublikos Aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės įstatymo 12 str., pradėjo tyrimą dėl įmonės X gaminamų A serijos automobilių. Nustačius neatitikimus, AAD viešai paskelbė, kad 2020–2025 m. gaminti A serijos automobiliai išmeta 40 kartų daugiau taršos ir pažeidžia AAĮ 26 str., nustatantį, kad diegiant naujas technologijas, gaminius ar medžiagas, būtina laikytis atitinkamų aplinkosaugos normatyvų bei standartų. Remiantis Lietuvos Respublikos Administracinių nusižengimų kodekso (toliau – ANK) 235, 236, 239, 242, 255 ir 255¹ straipsniais, įmonės X vadovui galėtų būti paskirta apie 8 tūkst. eurų bauda, o pati įmonė X būtų įpareigota atšaukti A serijos automobilių gamybą, laikinai sustabdyti veiklą bei ištaisyti pažeidimus – išprogramuoti testų rezultatus klastojančią įrangą ir perdaryti automobilius, kad jie nekeltų perteklinės taršos. Taip pat AAD galėtų įpareigoti įmonę X viešai paskelbti atsiprašymą. Į tyrimą turėtų įsitraukti ir Audito, apskaitos, turto vertinimo ir nemokumo valdymo tarnyba prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos (toliau – AVNT). AVNT nustačius melagingas ESG ataskaitas dėl automobilių taršos, remiantis FAAĮ 75 str. 4 d. 7 p., įmonei X galėtų būti paskirti nuo 1 000 eurų iki 100 000 eurų bauda. Taip pat AVNT, remiantis ĮGAĮ 35 str., AVNT prašytų įmonės X ištaisyti ESG ataskaitas, o šios neištaisyti

Juridinių asmenų registre liktų įrašas, kad ESG ataskaitos yra blogai pateiktos. O pagal IĮGAĮ 40 str. 2 d. 2 p., įmonės X vadovas teikiantis ESG ataskaitas, atsako už ataskaitos netikslumus ir pagal 40 str. 3 d., įmonės X vadovui galėtų kilti civilinė atsakomybė (ši vieta bus plačiau aptarta šio darbo 3 dalyje). Prie proceso prisidėtų ir Lietuvos Respublikos Valstybinė vartotojų teisių apsaugos tarnyba (toliau – VVTAT). Vadovaudamasis Vartotojų teisių apsaugos įstatymu (toliau – VTAĮ), ypač VTAĮ 6 str., kuriame VVTAT nustatė, kad įmonės X verslo praktika yra nesąžininga. Be to, pagal Lietuvos Respublikos Reklamos įstatymo 5 str. VVTAT pripažintų, jog įmonė X teikė klaidinančią reklamą, o remdamasi VTAĮ 7 str., gintų vartotojų teises. VVTAT, viešai paskelbusi apie tyrimo pradžią, sutelktų visus vartotojus, 2020–2025 m. įsigijusius A serijos automobilius, ir pritaikytų NKVDDĮ 12¹ str., suteikdama vartotojams galimybę reikalauti žalos atlyginimo, kainos sumažinimo arba sutarties nutraukimo. Be to, pagal NKVDDĮ 13 str., už nesąžiningą komercinę veiklą įmonei X galėtų būti paskirta bauda iki 3 procentų įmonės metinių pajamų praėjusiais finansiniais metais, bet ne didesnė nei 100 000 eurų. AAD, remdamasis AAĮ 33 str., galėtų pareikšti ieškinį įmonei X dėl į aplinką patekusių teršalų. Reikėtų apskaičiuoti papildomą taršos kiekį bei oro taršos neutralizavimo sąnaudas ir atitinkamai įpareigoti įmonę X finansuoti taršą mažinančias programas. Atsižvelgiant į JAV Dieselgate atvejį, kur VW buvo priteista atlyginti daugiau nei 30 mlrd. dolerių, bei į Vokietijos atvejį, kur VW sumokėjo 1 mlrd. EUR baudą už emisijų klastojimą, Lietuvoje dėl ekomanipuliavimo, susijusio su 40 kartų viršyta azoto dioksido emisija, žalos atlyginimo ieškinys įmonei X galėtų siekti kelis milijonus eurų, priklausomai nuo nustatyto žalos masto. Vis dėlto, atsižvelgiant į Lietuvos praktiką, Lietuvoje neskiriamos ypač didelės baudos. Negalima pamiršti ir Generalinės prokuratūros, nes prokurorui galėtų būti paduodamas skundas, pagal kurį šis vertintų, ar nebuvo padaryti nusikalstami veiksmai, numatyti Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso (toliau – BK) 182 str. pažeidimą už sukčiavimą ir 270 str. pažeidimą už aplinkos apsaugos taisyklių pažeidimus. Be to, po Dieselgate skandalo ES priimtas Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas 2018/858 draudžia diegti transporto priemonėse programinę įrangą, kuri klastoja taršos testavimo rezultatus. Atlikus tokio pobūdžio tyrimą Lietuvoje ir nustatčius, kad įmonė X pažeidžia šį reglamentą, Lietuva galėtų kreiptis į Europos Komisiją, kad ši savo iniciatyva imtųsi atitinkamų priemonių įmonės X atžvilgiu. Taigi, jei Lietuvoje kiltų toks pats skandalas kaip Dieselgate, įmonės X veikla galėtų būti apribota, o vartotojai, įsigiję automobilius, turėtų teisę nutraukti sutartis, prašyti kompensacijos arba reikalauti automobiliuose įdiegtų sistemų ištaisymo. AAD galėtų skirti

baudą už aplinkosaugos pažeidimus bei įpareigoti įmonę X imtis aplinkos atkūrimo priemonių, investuojant į taršą mažinančius veiksmus, o VVTAT – paskirti baudą už klaidinančios informacijos teikimą vartotojams. Be to, įmonė X tikriausiai sulauktų sankcijų iš Europos Komisijos, o jos atsakingiems asmenims galėtų kilti baudžiamoji atsakomybė už sukčiavimą. Papildomai tyrime dalyvautų ir kitos institucijos, pavyzdžiui, AVNT, kuri nustačiusi melagingus duomenis ESG ataskaitose, galėtų skirti baudą iki 100 000 eurų ir reikalauti ištaisyti pateiktą informaciją arba palikti atitinkamą įrašą Juridinių asmenų registre, dar labiau menkinantį įmonės reputaciją. Generalinė prokuratūra, įvertinusi galimą sukčiavimo ar aplinkos apsaugos taisyklių pažeidimo faktą, galėtų inicijuoti baudžiamąjį procesą pagal BK. Nors Lietuvoje greičiausiai nebūtų pritaikyta 20 mlrd. dolerių dydžio bauda, kaip JAV, tačiau apribojimai įmonės veiklai ir viešai paskelbtas ekomanipuliavimo faktas pakenktų įmonės X reputacijai, mažėtų įmonės akcijų vertė, o vartotojų pasitikėjimas reikšmingai sumenktų.

Išanalizavus VW Dieselgate bylos eigą JAV ir ES, galima daryti išvadą, kad ekomanipuliavimas transporto priemonių taršos srityje sukėlė didelį institucijų bei visuomenės susidomėjimą, lėmė naujus teisinius sprendimus ir padarė reikšmingą įtaką transporto sektoriui. JAV atvejis, kai VW turėjo sumokėti 20 mlrd. dolerių baudų ir kompensuoti vartotojų bei institucijų patirtą žalą, išryškino itin griežtą valstybės požiūrį į aplinkosaugos pažeidimus bei vartotojų teisių apsaugą. Tuo tarpu ES, nors ir pasmerkė sukčiaujančius gamintojus, neturėjo vieningos baudų sistemos, todėl kai kurios valstybės narės – tarp jų Vokietija – pritaikė sankcijas VW, tačiau jos buvo santykinai mažesnės už skiriamas JAV. O pritaikius VW bylą pagal šiuo metu Lietuvoje galiojančius įstatymus galima pastebėti didelę pažangą Lietuvos teisinėje sistemoje dėl ekomanipuliavimo vykdymo, galima teigti, kad teisinė sistema buvo patobulinta dėl Dieselgate skandalo, kuris kilo JAV ir ES. Jeigu atsirastų panašaus pobūdžio byla, mano nuomone, Lietuva puikiai susitvarkytų su tinkamu bylos išsprendimu, bet egzistuoja tam tikrų spragų ir tam tikrus įstatymus galima tikrai patobulinti, t. y. aiškiai nustatyti ekomanipuliavimo pažeidimą ir padidinti institucijų taikomas baudas, detalesnis įstatymų tobulinimas bus aptartas vėlesnėje šio darbo dalyje.

3. JURIDINIO ASMENS VALDYMO ORGANŲ NARIŲ ATSAKOMYBĖ UŽ SĄŽININGO IR PROTINGO VEIKIMO PAREIGOS PAŽEIDIMĄ EKOMANIPULIAVIMO ATVEJU

3.1. Juridinio asmens valdymo organų atsakomybės formos už ekomanipuliavimą

Pradedant analizuoti juridinio asmens valdymo organų narių atsakomybės formas už ekomanipuliavimą, galima dar kartą pakartoti pirmoje šio darbo dalyje aptartos juridinio asmens valdymo organų narių pareigos veikti sąžiningai ir protingai. Kadangi kaip vėliau bus galima pastebėti, jeigu įmonė vykdo ekomanipuliavimą ir paaiškėja, kad ekomanipuliavimo kaltininkas buvo įmonės vadovas arba valdybos nariai, tuomet juridinio asmens valdymo organui gali kilti civilinė, administracinė, sutartinė ar net baudžiamoji atsakomybės. Kaip pirmoje dalyje ir minėjau, juridinio asmens valdymo organų pareiga veikti sąžiningai ir protingai yra įtvirtinta ir galioja JAV, JK ir ES valstybėse narėse (nagrinėjama Lietuvos ir Vokietijos teisėkūra ir praktika), kurios nagrinėjamos šiame darbe. Nepaisant tam tikrų skirtingų reglamentavimo niuansų, visose aptartose valstybių teisinėse sistemose yra sutariama, kad sąžiningumas ir protingumas yra esminiai juridinio asmens valdymo organų veiklos principai, garantuojantys patikimą, skaidrų ir efektyvų įmonių valdymą. Taip pat, kai kuriose valstybėse rūpestingumo ir lojalumo pareiga gali reikšti protingumo ir sąžiningumo pareigą, sąvokos yra persipynusios ir supratimas kyla iš valstybių teismų praktikos. ES valstybėse narėse galiojanti 2014 m. NFRD direktyva aiškiai nemini įmonių valdymo organų rūpestingumo ir lojalumo pareigos, susijusios su klimato kaita. Tačiau visose Europos jurisdikcijose įmonių valdymo organai privalo užtikrinti, kad įmonė būtų valdoma laikantis rūpestingumo ir lojalumo pareigos. Nors NFRD direktyva yra laikoma atskleidimo teisės aktu, ji iš esmės daro didelę įtaką tam, kaip aiškinama ir vykdoma rūpestingumo ir lojalumo pareiga: klimato atskleidimas reiškia griežtą rizikų ir galimybių identifikavimo bei valdymo procesą, todėl savaime suponuoja įmonės valdymo organus tinkamai valdyti šias rizikas ir integruoti galimybes į vidutinės ir ilgalaikės trukmės įmonės strategiją. Taigi per atskleidimo reikalavimus klimato kaita tapo neatsiejama didžiųjų Europos bendrovių visose pramonės šakose valdymo dalimi (Litvack et al, 2021, p. 49-50). Kaip prieš tai buvo minėta, NFRD direktyvą pakeitė CSRD direktyva, CSRD direktyvoje kaip ir NFRD direktyvoje nebuvo aiškiai minimi įmonių valdymo organų rūpestingumo ir lojalumo pareigos, susijusios su klimato kaita. Galima teigti, kad šiuo metu galiojanti ir taikoma CSRD direktyva daro didelę įtaką rūpestingumo ir lojalumo pareigai, nes ESG ataskaitų teikimas, t. y. klimato atskleidimas

reiškia griežtą rizikų ir galimybių identifikavimo bei valdymo procesą, todėl tai reiškia, kad įmonių valdymo organai turi tinkamai valdyti rizikas ir integruoti tam tikras galimybes į įmonių strategiją. Kalbant apie ataskaitų pateikimo vykdymo užtikrinimą, pagal CSRD direktyvos 59 p. „*Direktyvos 2013/34/ES 33 straipsnyje reikalaujama, kad valstybės narės užtikrintų, jog įmonės administracinio, valdymo ir priežiūros organų nariai turėtų kolektyvinę pareigą užtikrinti, kad metinės finansinės ataskaitos, konsoliduotosios finansinės ataskaitos, vadovybės pranešimas, konsoliduotasis vadovybės pranešimas, įmonės valdymo pareiškimas ir konsoliduotasis įmonės valdymo pareiškimas būtų rengiami ir skelbiami laikantis tos direktyvos reikalavimų.*“. Tai reiškia, kad valstybės narės yra atsakingos už sankcijų nustatymą ir taikymą už atskleidimo reikalavimų nesilaikymą, o reglamentavimas skiriasi priklausomai nuo valstybės narės. Pavyzdžiui, JK ir Vokietijoje direktoriams, neparengusiems ar nepaskelbusiems nefinansinės informacijos ataskaitos ir nepateikusiems veiksmų, susijusių su kiekviena sritimi (įskaitant klimato kaitą), be pateisinamos priežasties, gali būti taikoma baudžiamoji atsakomybė (Litvack et al, 2021, p. 50). Išsiaiškinus, kad ES teisės aktai nenustato įmonių vadovų teisinės atsakomybės, o šiuos nustato pačios ES narės, kaip antai JK ir Vokietijoje, gali būti taikoma baudžiamoji atsakomybė kaip atsakomybės forma už ekomanipuliavimą, galima nagrinėti atskirų valstybių teisės aktus ir doktriną siekiant peržvelgti kokios atsakomybės formos valdymo organams gali būti pritaikomos už ekomanipuliavimo vykdymą.

JK už ekomanipuliavimo vykdymą gali būti atsakingos ne tik įmonės, bet ir įmonių valdymo organai. Įmonių vadovų atsakomybės vystėsi ir vystosi, kadangi vis labiau tikimasi, jog direktoriai tinkamai valdys su gamta susijusias rizikas, kurioms jų bendrovė yra veikiamą, ir didėja supratimas apie šių rizikų rimtumą, tai savo ruožtu lemia, ko tikimasi iš direktoriaus pagal atitinkamas teisės nuostatas (Shivji et al, 2024, p. 32). Kaip pirmoje šio darbo dalyje buvo aprašyta, JK įmonės vadovas turi pareigą elgtis sąžiningai ir protingai pagal JK 2006 m. Įmonių įstatymo 172 str. ir 174 str. Tai reiškia, kad įmonės valdymo organas privalo elgtis sąžiningai ir protingai, ir ši pareiga galioja bet kokiame įstatyme ar teisinėje formoje. Įmonių įstatymo 463 str. apibrėžia bendrąją deliktinę atsakomybę už apgaulingą pareiškimą (angl. *Deceit*) arba neatsargų pareiškimą (angl. *Negligent misstatement*). Nėra atsakomybės už neatsargų ar apgaulingą pareiškimą. Iš tiesų, 463 str. formuluotė aiškiai nurodo, kad nuo atsakomybės direktorių apsaugos jo nuoširdus tikėjimas pareiškimo teisingumu, nepaisant to, koks nepagrįstas jis bebūtų. Apgaulės atveju gali būti sudėtinga įrodyti, kad atitinkamas

direktorius ketino, jog pareiškimo gavėjas juo remtųsi. Neatsargaus klaidinančio pareiškimo atveju atsakomybė kyla tik tada, kai pareiškimas buvo pateiktas žinomam gavėjui konkrečiu tikslu, apie kurį pareiškėjas žinojo, t. y. jis buvo skirtas aiškiai identifikuotam gavėjui, o ne atsitiktinei ar neapibrėžtai auditorijai (Shivji et al, 2024, p. 95-96). Pagal bendrąją deliktinę atsakomybę, įmonės direktoriai retai būna nubaudžiami ir retai atsiranda tokia atsakomybės forma, nes tai yra pakankamai sunku įrodyti. Civilinė deliktinė atsakomybė (angl. *Tort liability*), gali kilti remiantis 2000 m. Finansinių paslaugų ir rinkų įstatymo (angl. *Financial Services and Markets Act*) (toliau – FSMA) 90 str. FSMA, asmuo, atsakingas už viešai skelbiamą informaciją, privalo atlyginti žalą asmeniui, kuris įsigijo vertybinius popierius, kuriems taikoma ši informacija, ir patyrė nuostolių dėl neteisingo ar klaidinančio pareiškimo paskelbtoje informacijoje arba dėl to, kad skelbiamoje informacijoje nebuvo informacijos, kuri pagal 80 ar 81 FSMA str. privalėjo būti įtraukta. FSMA 80 str. nustato, jog skelbiamoje informacijoje turi būti visa informacija, kurios investuotojai ir jų profesionalūs patarėjai galėtų pagrįstai tikėtis ir kurios jiems reikėtų, kad galėtų tinkamai įvertinti juridinio asmens turtą ir įsipareigojimus, finansinę būklę, pelną ir nuostolius bei perspektyvas. O pagal FSMA 90A str. ir dabar galiojantį 10A priedą, juridinis asmuo gali būti atsakingas asmeniui, kuris įsigijo vertybinius popierius, remdamasis neteisingais ar klaidinančiais pareiškimais arba reikšmingos informacijos neatskleidimu viešai paskelbtoje informacijoje ir dėl to patyrė nuostolių. Tačiau atsakomybė kyla tik tuo atveju, jei asmuo, atliekantis vadovaujamas pareigas įmonėje (vadovas) žinojo, kad pareiškimai buvo neteisingi ar klaidinantys, arba elgėsi neatsargiai, nesiaiškindamas jų tikrumo, arba žinojo, kad informacijos neatskleidimas buvo sąmoningas reikšmingo fakto nuslėpimas. Šiam ištyrimui pasitelkiamas subjektyvus ir objektyvus elementai. Objektyvus elementas gali būti, kai turi būti įrodyta, kad informacija buvo neteisinga ar klaidinanti, arba kad neatskleista informacija buvo privaloma įtraukti į viešai skelbiamą informaciją. O subjektyviame elemente, valdymo organas turėjo žinoti, kad pareiškimas buvo klaidinantis ar neteisingas, arba kad informacijos neatskleidimas buvo sąmoningas reikšmingo fakto slėpimas (Shivji et al, 2024, p. 95). Taigi, įmonės valdymo organui civilinė deliktinė atsakomybė kyla tik tuo atveju, jeigu yra įrodomi subjektyvūs (žinojimo arba neatsargumo kriterijai) ir objektyvūs (neteisingos informacijos ar nuslėptos informacijos kriterijai) elementai. Dėl valdymo organo pažeidžiant FSMA 90 str. ar 90A str. ieškinius gali pareikšti investuotojai (akcininkai) ir tam tikrais atvejais JK Finansų priežiūros tarnyba, detaliau apie akcininkų gynimo priemones, kai valdymo organas pažeidžia pareigas

aptarsiu vėlesnėje šio darbo dalyje. Įmonės vadovui taip pat gali kilti ir baudžiamoji atsakomybė, pagal 1990 m. Aplinkos apsaugos akto (angl. *Environmental Protection Act*), 157 str. 1 d. „*Jei juridinis asmuo padaro nusikalstamą veiką pagal bet kurią šio įstatymo nuostatą ir įrodoma, kad ji buvo padaryta su direktoriaus, vadovo, sekretoriaus ar kito panašias pareigas einančio asmens sutikimu ar pritarimu arba dėl jo neatsargumo, tuomet atsakomybė tenka ne tik juridiniam asmeniui, bet ir minėtam fiziniam asmeniui. Jis taip pat bus laikomas kaltu dėl šio nusikaltimo ir gali būti patrauktas atsakomybėn bei atitinkamai nubaustas*“, tai reiškia, kad vadovui ar kitam valdymo organo nariui gali kilti atsakomybė. O to paties įstatymo 158 str. yra numatyta, kad „*<...> ši veika įvyksta dėl kito asmens veiksmų ar neveikimo, tuomet šis kitas asmuo gali būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn ir nuteistas už nusikaltimą pagal šį straipsnį, nepriklausomai nuo to, ar pirmiau minėtam asmeniui buvo pradėtas baudžiamasis procesas*“. Taigi juridinio asmens valdymo organui gali kilti ir baudžiamoji atsakomybė kaip dar viena atsakomybės forma už ekomanipuliavimo vykdymą (aplinkosaugos pažeidimus). Taip pat įmonės valdymo organui gali kilti ir administracinė atsakomybė, kai jam yra draudžiama eiti juridinio asmens vadovaujamas pareigas, pagal 1986 m. Įmonių direktorių diskvalifikacijos aktą (angl. *Company Directors Disqualification Act*), t. y. įmonės nesilaikymas aplinkosaugos reglamentų ar teisės aktų gali sudaryti pagrindą direktoriaus diskvalifikavimo bylai (Shivji et al, 2024, p. 23). Taigi, pagal JK įstatymus, įmonės valdymo organams dėl ekomanipuliavimo vykdymo gali kilti bendroji deliktinė atsakomybė už apgaulingą pareiškimą arba neatsargų pareiškimą, bet tą įrodyti dažnai yra sunku. Civilinė deliktinė atsakomybė kyla tik tuo atveju, kai galima įrodyti subjektyvųjį kriterijų, t. y. ar valdymo organas žinojo ar veikė neatsargiai ir objektyvųjį elementą, kai valdymo organas teikė neteisingą informaciją arba ją nusiėpė. Na ir taip pat, gali kilti baudžiamoji atsakomybė už aplinkos apsaugos pažeidimus, jeigu tai įrodoma.

Išsiaiškinus apie JK kylančias atsakomybes valdymo organui dėl ekomanipuliavimo vykdymo, galima išsiaiškinti Vokietijos ir kitų valstybių, siekiant padaryti nuoseklų palyginimą dėl patobulinimų pateikimo įstatyminiams aktams. Kaip pirmoje šio darbo dalyje minėjau, sąžiningumo ir protingumo pareiga yra nustatyta Vokietijos AktG 93 str. ir GmbHG 43 straipsnyje. AktG 93 str. ir GmbHG 43 str. nustato rūpestingumo pareigą (vok. *Sorgfaltspflicht*), ir lojalumo pareigą (vok. *Treuepflicht*). Direktoriai privalo veikti rūpestingai, kompetentingai ir apdairiai, kaip to būtų galima tikėtis iš protingai veikiančio verslininko, turinčio bendrųjų žinių, įgūdžių ir patirties, reikalingų einant pareigas įmonėje, taip pat

atsižvelgiant į konkretaus direktoriaus turimas žinias, įgūdžius ir patirtį. Direktorius privalo veikti įmonės interesais, rūpestingai vykdyti savo pareigas ir užkirsti kelią įmonės nuostoliams. Vykdydamas savo verslo sprendimus, direktorius tam tikromis sąlygomis turi diskrecijos laipsnį, kurio teismas negali peržiūrėti – tai vadinama verslo sprendimų taisykle (angl. *Business Judgment Rule*), taikoma rūpestingumo pareigai. Vadovaujantis AktG 93 str. 1 d. 2 sakiniu, verslo sprendimų taisyklė GmbH taikoma tik tada, kai yra įvykdytos penkios GmbHG 43 str. nustatytos sąlygos, t. y. kai yra verslo sprendimas, jis veikiamas be išorinių įtakų ir interesų konfliktų, skirtas įmonės naudai ir yra užtikrinamas sąžiningumas. Įmonės vadovai gali būti patraukti atsakomybėn už tyčinį ar neatsargų pareigų pažeidimą pagal AktG 93 str. ir GmbHG 43 str. Ši norma taikoma tais atvejais, kai vadovas, tyčia ar dėl neatsargumo, pažeisdamas savo pareigas, padaro įmonei žalos. Jo elgesys ar veiksmai turi būti tiesioginė žalos atsiradimo priežastis. Direktorius pareigos yra nukreiptos bendrovei, todėl tik bendrovė gali reikalauti direktoriaus atsakomybės už šių pareigų pažeidimą. Be atsakomybės pagal AktG ir GmbHG normas, direktorius taip pat gali būti atsakingas pagal deliktinę teisę arba paslaugų teikimo sutartį su bendrove (ECODA, 2023, p. 39-40). Iš to galima suprasti, kad įmonės vadovui gali kilti civilinė atsakomybė, t. y. sutartinė atsakomybė, jei direktoriaus pareigos kyla iš paslaugų teikimo sutarties su bendrove. Deliktinė atsakomybė, jei direktorius padaro žalos bendrovei, o jo veiksmai ar neveikimas pripažįstami neteisėtais. Taip pat ir fiduciarinių pareigų pažeidimo atsakomybė, kai įmonės vadovas pažeidžia sąžiningumo ir protingumo pareigą AktG 93 str. ir GmbHG 43 str. Verta paminėti, kad Vokietijoje nėra korporatyvinės baudžiamosios atsakomybės. Todėl baudžiamosios ir administracinių nusižengimų bylos dėl tariamų veiklos pažeidimų (korupcijos, mokesčių vengimo, sukčiavimo ir kt.) nukreipiamos prieš įmonių vadovus, dažnai tiesiogiai prieš vadovaujančius direktorius dėl jų išsamios atsakomybės už įmonę. Baudos ar sankcijos priklauso nuo tariamo pažeidimo ir gali svyruoti nuo nedidelių baudų iki kelių metų laisvės atėmimo. Praktikoje ekonominių nusikaltimų ar administracinių nusižengimų bylose dažnai sudaromi susitarimai (ECODA, 2023, p. 42). Kaip ir buvo minėta prieš tai šioje dalyje, įmonės vadovui gali kilti ir baudžiamoji atsakomybė, o tai patvirtina ir šaltinyje minima informacija, kad Vokietijoje nėra korporatyvinės baudžiamosios atsakomybės, todėl vadovams gali būti skiriama baudžiamoji arba administracinė atsakomybė, už korupciją, mokesčių vengimą ir sukčiavimą. Taigi, Vokietijoje įmonės valdymo organui vykdant ekomanipuliavimą ir pažeidžiant tam tikrus įstatymus, gali kilti civilinė atsakomybė, fiduciarinių pareigų pažeidimo atsakomybė, sutartinė ir deliktinė atsakomybė bei

administracinė ar net baudžiamoji atsakomybės. Tai yra svarbu, kadangi ES teisės aktai nenumato atsakomybių formų už valdymo organų pareigų pažeidimus vykdančiam manipuliavimą, bet prireikus, gali būti pritaikomi minėti Vokietijos įstatymai.

Kaip buvo minėta pirmoje dalyje, pagal JAV teismų praktiką, įmonės valdymo organai turi fiduciarines pareigas įmonei, tai būti lojaliam – elgtis sąžiningai, o rūpestingumo pareiga – elgtis protingai. Įmonės vadovui gali kilti fiduciarinė atsakomybė prieš įmonę arba įmonės akcininkus, kai yra pareiškiami ieškiniai dėl valdymo organo fiduciarinių pareigų pažeidimo. Valdymo organo nariai gali būti patraukti atsakomybėn už lojalumo pareigos pažeidimą dviem atvejais. Pirmia, jei jie visiškai neįdiegė jokios ataskaitų teikimo ar informacijos sistemos ar kontrolės mechanizmų. Antra, jei, nors tokia sistema ar kontrolės mechanizmai buvo įdiegti, jie sąmoningai nesugebėjo stebėti jų veikimo, taip užkirsdami sau kelią būti informuotiems apie rizikas ar problemas, kurioms reikalingas jų dėmesys. Nors Delavero teismų praktika ir palaiko sistemų diegimą ir ataskaitų stebėjimą, bet šiuo metu nėra žinomų bylų pagal Delavero teismų praktiką, kuriose verslo rizikos ieškiniai būtų sėkmingai pareikšti. Be to, naujausia Delavero teismų praktika pripažįsta, kad tokie ieškiniai yra sunkiai įrodomi. Tariamasis lojalumo pareigos pažeidimas nėra apsaugotas verslo sprendimų taisyklės, negali būti panaikintas bendrovės įstatais ir negali būti kompensuojamas bendrovės draudimo ar atlyginimo politika (Barker, Williams, Cooper, 2021, p. 5). Su fiduciarinės rūpestingumo pareigos pažeidimu, atsakomybę įrodyti yra kiek sunkiau, nei su lojalumo pareiga, kadangi valdymo organo nario elgesį, kuris neatitinka šios pareigos, apsaugo verslo sprendimo taisyklė, bet tai lengva apskusti teismui, kadangi veikiama dideliu neatsargumu (angl. *Gross negligent*). Didelio neatsargumo veiksmas yra reikalingas norint paneigti verslo sprendimų taisyklę ir yra pripažįstamas kaip itin aukštas. Verslo sprendimų taisyklė neapsaugo direktorių, kurie buvo neinformuoti, nepriėmė sąmoningo sprendimo ar visiškai nevykdė savo vertinimo pareigos. Remiantis verslo sprendimo taisykle, neatmetama galimybė pareikšti ieškinius dėl teisingumo ar draudžiamųjų priemonių taikymo ar sandorių panaikinimo, todėl įmonės vadovai gali būti asmeniškai patraukti atsakomybėn (Barker, Williams, Cooper, 2021, p. 8). Atrodytų, kad juridinio asmens valdymo organų narių atsakomybes reglamentuoja tik teismai, bet kaip ir buvo minėta kitose dalyse, atsakomybių kilimui turi įtakos ir kitos JAV institucijos. Pavyzdžiui JAV vertybinių popierių ir biržos komisija (SEC), gali taikyti baudas įmonių vadovams, kaip administracinę atsakomybę už neteisingos informacijos pateikimą dėl rizikos investuotojams ir panašiai, o kitos institucijos gali ištirti ir pritaikyti baudžiamąją atsakomybę už įmonių vadovų

sukčiavimą. Taigi, įmonių vadovams vykdant ekomanipuliavimą JAV, jiems gali kilti civilinė atsakomybė už fiduciarinių pareigų pažeidimus, administracinė atsakomybė dėl neteisingai pateiktos rizikos ataskaitos ir baudžiamoji atsakomybė už sukčiavimą, šios atsakomybės bus aptartos vėlesnėje šio darbo dalyje nagrinėjant teismų praktiką, kadangi doktrinos yra mažai šia tema.

Lietuvoje, kaip jau buvo aptarinėjama praeitose dalyse, neturi tiesioginio reglamentavimo dėl ekomanipuliavimo pažeidimų kaip ir kitos valstybės, bet tam tikrais įstatymais, kuriuos pasistengsiu išnagrinėti, juridinio asmens valdymo organo nariams galėtų kilti įvairios atsakomybės už sąžiningumo ir protingumo pareigos pažeidimą vykdant ekomanipuliavimą. Kaip ir buvo minėta prieš tai, CK 2.87 str. 1 d. numatyta, kad juridinio asmens valdymo organo narys turi veikti sąžiningai ir protingai juridinio asmens ir kitų juridinio asmens valdymo organo narių atžvilgiu. Pagal Akcinių bendrovių įstatymo (toliau – ABI) 37 str. 12 d. 2 p., valdymo organo narys atsako už metinių finansinių ataskaitų rinkinio parengimą, pagal to paties įstatymo 37 str. 12 d. 10 p., atsako ir už sutarties sudarymą su nepriklausoma audito įmone dėl tvarumo ataskaitų teikimo, pagal 37 str. 12 d. 13 p. atsako už akcinės bendrovės dokumentų pateikimą Lietuvos bankui ir Centriniam vertybinių popierių depozitoriumui, ir 37 str. 15 d., bendrovės vadovas turi užtikrinti, kad yra pateikiami visi dokumentai reikalingi atlikti auditui. Valdyba kaip kitas valdymo organas, jeigu yra išrinkta įmonėje, kas svarbu ekomanipuliavimo pažeidimams pagal ABI 34 str. 9 d. analizuoja ir vertina bendrovės metinių finansinių ataskaitų rinkinį, taip pat jei įmonėje nesudaroma stebėtojų taryba, pagal 34 str. 11 d. 3 p., valdyba prižiūri bendrovės vadovo veiklą. LAT apžvalgoje Nr. 45, kasacinis teismas yra nurodęs, kad *„Bendrovės valdymo organai gali būti valdymo organų deliktinės atsakomybės prievolės šalis už fiduciarinių pareigų pažeidimą (CK 2.87 straipsnio 7 dalis), taip pat deliktinė atsakomybė jiems gali kilti ir specialiuosiuose įstatymuose (ABI, ĮBI) nustatytais pagrindais už imperatyvių reikalavimų pažeidimą, priklausomai nuo kiekvienam jų įstatymo priskirtos kompetencijos“*. Bendrovės valdymo organui pažeidžiant fiduciarines pareigas veikti sąžiningai ir protingai vykdant ekomanipuliavimą, galėtų būti kilti deliktinė atsakomybė. Taip pat, kad valdymo organui galėtų būti pritaikoma deliktinė atsakomybė, LAT apžvalgoje Nr. 45 yra numatyta, kad *„Civilinei atsakomybei taikyti būtina nustatyti visas jos taikymo sąlygas: neteisėtus veiksmus, atsiradusią žalą, priežastinį neteisėtų veiksmų ir žalos ryšį bei kaltę (CK 6.246–6.249 straipsniai)“*. Tai reiškia, kad valdymo organui norint pritaikyti deliktinę atsakomybę

pažeidžiant fiduciarines pareigas ir vykdant ekomanipuliavimą, reikėtų nurodyti neteisėtus veiksmus – pavyzdžiui apgaulingos informacijos pateikimas ESG ataskaitoje, kad įmonė yra tvari, atsiradusią žalą – kokią žalą sukėlė apgaulingos informacijos pateikimas, pavyzdžiui į gamtą pateko daug teršalų, tuomet priežastinį tarp neteisėtų veiksmų ir žalos ryšį – įmonės vadovas sąmoningai nusprendė klaidinti visuomenę ir investuotojus pateikdamas melagingus duomenis apie įmonės poveikį aplinkai, o dėl to atsirado faktinė žala – aplinkos užterštumas ir su tuo susijusios finansinės bei reputacinės pasekmės. Taip pat reikia įrodyti ir valdymo organo kaltę – ar tai buvo tyčia (kai vadovas ar valdyba sąmoningai siekė pateikti melagingą informaciją, siekdami finansinės naudos sau ar reputacinio pranašumo prieš kitas įmones. Toks įrodinėjimas parodo, kad valdymo organų nariai išvengtų deliktinės atsakomybės, jie turi ne tik užtikrinti, kad ESG ir kita viešai skelbiama informacija būtų objektyvi, pagrįsta ir tikrinama, bet ir veikti pagal sąžiningumo bei rūpestingumo standartus. Valdymo organų atsakomybei yra svarbi ir verslo sprendimo taisyklė, LAT Nr. 45 apžvalgoje numatyta, kad „Teismui vertinant valdymo organų narių veiksmų teisėtumą, atsižvelgiant į verslo sprendimus, taikytina verslo sprendimų priėmimo taisyklė. <...> Taikant verslo sprendimų priėmimo taisyklę būtina nustatyti, ar priimtas sprendimas buvo verslo sprendimas, ar sprendimas buvo teisėtas, t. y. priimtas nepažeidžiant imperatyviųjų teisės normų ir fiduciarinių pareigų. Jeigu verslo sprendimas buvo priimtas teisėtai, sąžiningai, <...> vertinama, kad neteisėtų veiksmų vadovas neatlika ir už tokį vadovo sprendimą atsakomybė nekyla, nors sandoris ir buvo nuostolingas“. Galima teigti, kad jeigu verslo sprendimą valdymo organas priėmė teisėtai ir sąžiningai, nepažeidžiant fiduciarinių pareigų, jam atsakomybė nekyla, pavyzdžiui, jeigu valdymo organas nusprendžia pradėti naują produkto gamybą ir pareiškia, kad bus naudojamos tvarios ir perdirbtos medžiagos, o vėliau paaiškėja, kad tik didžioji dalis medžiagų atkeliauja iš netvarios ir neperdirbamos medžiagos, išsiaiškinus, kad valdymo organai to negalėjo numatyti, būtų pritaikoma verslo sprendimo taisyklė ir valdymo organui nekiltų atsakomybė. LAT apžvalgoje Nr. 45 taip pat yra nurodyta, kad „kai valdyba priima įstatyme ar steigimo dokumentuose jos kompetencijai priskirtus sprendimus, bendrovės vadovas už tokius sprendimus neatsako. Jei kilusią žalą nulėmė abiejų valdymo organų veiksmai, kiekvienam jų tenkanti atsakomybė turi būti įvertinta pagal dalinių prievolių taisyklės proporcingai jų elgesio įtakai žalos atsiradimui, išskyrus atvejus, kai valdymo organų narių atsakomybė pagal įstatymus arba steigimo dokumentus yra solidari.“, tai reiškia, kad priklausomai nuo priimtų sprendimų valdymo organams, t. y. valdyba ir vadovas gali atsakyti solidariai už kilusią

atsakomybę, jei prie neteisėtų veiksmų prisidėjo kartu, arba tik vienas iš jų, jeigu neteisėtus veiksmus dėl ekomanipuliavimo vykdė tik bendrovės vadovas ar valdyba. Valdymo organams civilinė atsakomybė gali kilti pažeidžiant fiduciarines pareigas kai vykdomas ekomanipuliacijimas iš ĮGAI 40 str. 3 d., kai valdymo organas nevykdo arba netinkamai vykdo savo pareigas, susijusias su (konsoliduotųjų) finansinių ataskaitų ir vadovybės ataskaitų rengimu, jie atsako už padarytą žalą įmonei ar tretiesiems asmenims. Taip pat, valdymo organams galėtų kilti ir administracinė (baudinė) atsakomybė už antroje dalyje minėtus ANK ir NKVVDĮ įstatymų pažeidimus dėl aplinkosaugos ir vartotojams pateikiant klaidingą informaciją. Jeigu valdymo organo narys pažeistų Lietuvos Respublikos juridinių asmenų nemokumo įstatymo 13 str. 2 d. numatytus veiksmus, t. y. jeigu neinicijuotų įmonės nemokumo proceso, veikimu ar neveikimu sukeltų tyčinį bankrotą ar neperduotų nemokumo administratoriui dokumentų, teismas galėtų valdymo organo narį apriboti eiti vadovaujamas pareigas nuo 1 iki 5 metų. Tai reiškia, kad jeigu valdymo organo narys vykdytų ekomanipuliaciją ir taip tyčia sukeltų įmonei bankrotą, valdymo organo nariui galėtų būti apribota teisė eiti vadovaujamas pareigas. Be to, galėtų kilti ir baudžiamoji atsakomybė už BK pažeidimus. Taigi, Lietuvoje juridinio asmens valdymo organo nariams galėtų kilti civilinė (deliktinė ir sutartinė) atsakomybė, administracinė ir baudžiamoji atsakomybė bei kaip drausminė priemonė – uždrausta eiti vadovaujamas pareigas.

Apibendrinus, galima teigti, kad JAV, JK, Vokietijoje ir Lietuvoje įmonių valdymo organų nariams, dalyvaujantiems ekomanipuliacijime, gali kilti tiek civilinė, tiek administracinė ar net baudžiamoji atsakomybė. Nors nė vienoje iš nagrinėtų valstybių nėra konkretaus teisės akto, nukreipto būtent prieš ekomanipuliaciją, praktikoje taikomi įvairūs bendrieji įstatymai (pvz., dėl fiduciarinių pareigų, vartotojų apsaugos, aplinkosaugos ar ataskaitų teikimo reikalavimų). Teismai ir kompetentingos institucijos, remdamosi šiomis normomis, gali įvertinti valdymo organo narių veiksmus ir pritaikyti atitinkamas sankcijas.

3.2. Vartotojų ir akcininkų apsauga dėl juridinio asmens ir jo valdymo organo narių vykdant ekomanipuliaciją

Įmonėms ir įmonių valdymo organo nariams vykdant ekomanipuliaciją, nukenčia ne tik pati aplinka, bet ir kitos šalys, tokie kaip vartotojai, kurie perka prekes arba paslaugas iš įmonių, taip pat ir akcininkai, kurie investuoja į tvarią įmonę, siekiant gauti ilgalaikę finansinę naudą. Bet paaiškėjus, kad buvo vykdomas ekomanipuliacijimas, tiek vartotojai, tiek akcininkai yra apgaunami, kadangi įmonė arba įmonės valdymo organai galėjo pateikti melagingą informaciją

apie įmonę ir jos tvarią veiklą, taip pat tiek prekės arba paslaugos, kur anksčiau galėjo pasirodyti, kad nekelia jokios žalos aplinkai, iš tikrųjų tos prekės arba paslaugos nėra tvarios ir kelia didelę žalą aplinkai. Analizuojant juridinio asmens valdymo organo narių pareigos pažeidimus veikti sąžiningai ir protingai vykdant ekomanipuliavimą yra svarbu išsiaiškinti vartotojų, akcininkų ir kitų suinteresuotų šalių apsaugą, norint atskleisti temos svarbą.

Lietuvoje, vartotojai nukentėję nuo juridinio asmens valdymo organo narių (įskaitant ir juridinį asmenį) ekomanipuliavimo vykdymo yra apsaugoti CK 6 knygoje nustatytomis nuostatomis. Taip pat, Lietuvoje veikiančios VVTAT viena iš pagrindinių funkcijų yra apsaugoti vartotojų interesus. Detalesnę vartotojų apsaugą užtikrina VTAĮ. Vartotojui nukentėjus dėl ekomanipuliavimo, galėtų kilti šios teisės: pagal VTAĮ 3 str. 3 p. turi gauti teisingą informaciją apie parduodamas prekes ir teikiamas paslaugas, pavyzdžiui valdymo organas pateiktą klaidinančią informaciją apie produktą, kuris iš tiesų nėra tvarus. Remiantis 3 str. 5 p., vartotojai turėtų teisę į pažeistų teisių gynimą ir į turtinės ir neturtinės žalos atlyginimą. Pritaikius anksčiau minėtą Dieselgate skandalą, jeigu valdymo organo narys savo nuožiūra paskelbtų informaciją apie automobilius, kurie neva nekelia taršos, o vėliau ištyrus ir paaiškėjus, kad kelia taršą dėl įdiegtos programinės įrangos, kuri laikinai slopina taršą būtų galima taikyti CK 6.301 str. 1 d., kuriame nurodyta, kad klaidinanti reklama laikoma bet kokios formos ir bet kokiomis perdavimo priemonėmis susijusi su ūkine komercine veikla, kai tokia reklama klaidina arba gali suklaidinti asmenis, kuriems ji skirta. Pagal CK 6.302 str. už kilusią žalą dėl klaidinančios reklamos atsakytų valdymo organo narys kaip klaidingos reklamos skleidėjas, jeigu žinojo, kad reklama yra klaidinanti. Taip pat, vartotojai galėtų remtis CK 6.364¹ str., vartotojas galėtų pasirinkti vieną iš šių teisių: reikalauti automobilį pataisyti arba jį pakeisti, kad būtų užtikrintas nekeliamos taršos funkcionalumas, galėtų reikalauti sumažinti automobilio kainą arba nutraukti pirkimo-pardavimo sutartį. JAV juridinio asmens valdymo organo nariui pažeidus fiduciarines pareigas ir nustačius, kad buvo vykdomas ekomanipuliavimas, vartotojai galėtų kreiptis į Federalinės prekybos komisiją (FTC), kaip ir anksčiau buvo minėta, siekian užtikrinti vartotojų apsaugą, FTC 1992 m. yra paskelbusi Aplinkosaugos rinkodaros teiginių naudojimo vadovą (toliau – Žaliosios gairės). Žaliosios gairės taikomos „teiginiams apie produkto, pakuotės ar paslaugos aplinkosaugos savybes, susijusias su tokio elemento ar paslaugos rinkodara, pardavimo pasiūlymu ar pardavimu asmenims.“ Teiginiai gali būti pateikti per ženklinimą, reklamą, reklaminę medžiagą ar „visomis kitomis rinkodaros priemonėmis bet kurioje terpėje“ ir gali būti „tiesiogiai ar

netiesiogiai pateikiami per žodžius, simbolius, logotipus, vaizdus, produkto prekės ženklus ar kitomis priemonėmis.“. Nors Žaliosios gairės nėra taisyklės ar reglamentai, bet jos nurodo, ką FTC gali ar negali laikyti klaidinančiu pagal FTC akto 5 skyrių. Pateikta informacija atspindi FTC požiūrį į tai, kaip pagrįsti vartotojai greičiausiai interpretuos tam tikrus teiginius ir kokius teiginius FTC greičiausiai pripažins klaidinančiais įvairiose pramonės šakose. Be to, pagal 5 skyrių agentūra gali imtis vykdymo veiksmų prieš klaidinančius teiginius, o tai galiausiai gali lemti FTC įsakymus, draudžiančius klaidinančią reklamą ir rinkodarą nepaklusnioms įmonėms, taip pat baudų taikymą, jei šie įsakymai vėliau pažeidžiami (Sammons, 2024, p. 203-204). Taigi, jeigu vartotojai būtų suklaudinami dėl ekomanipuliavimo, JAV vartotojų teisinę apsaugą užtikrina FTC tyrimai, Žaliosios gairės ir FTC aktas. Verta paminėti, kad vartotojų teisė JAV sistemoje yra ir platesnė, bet minėti teisės aktai užtikrina vartotojų apsaugą dėl ekomanipuliavimo. JK, vartotojams nukentėjusiems nuo valdymo organo narių ekomanipuliavimo vykdymo, taip pat yra taikoma apsauga. Ypatingai svarbus yra 2008 m. Nesąžiningos prekybos reglamentas (angl. *Consumer Protection from Unfair Trading Regulations*) (toliau – CPUT). CPUT draudžia, be kita ko, klaidinančius veiksmus (reklamas) iš juridinio asmens pusės, kas laikoma nusikaltimu. CPUT reglamentu, siekiant apsaugoti vartotojus, gali remtis Prekybos standartų tarnybą ir Konkurencijos ir rinkų institucijos (angl. *Trading Standards Services and the Competition and Markets Authority*) (toliau – CMA). Taip pat, nuo 2014 m. spalio 1 d., CPUT 4A d. numato vartotojų teisę į teisių gynimą tam tikrų reglamentų pažeidimų atvejais, įskaitant klaidinančius veiksmus. Teisių gynimo priemonės gali apimti teisę atsisakyti sutarties, gauti nuolaidą prekei ar paslaugai ir (arba) žalos atlyginimą, įskaitant dėl baimės, streso, fizinių nepatogumų ar diskomforto. Be to, jeigu skundas yra finansų sektoriuje, gali būti pateikiamas skundas Finansų ombudsmeno tarnybai (toliau – FOS). Pagrindinis privalumas kreipiantis į FOS, atsižvelgiant į tai, kad tai yra ne tik ekonomiškai efektyvu, bet ir į tai, kad tarnyba turi teisę skirti teisingą kompensaciją, kuri apima ne tik finansinių nuostolių atlyginimą, bet ir kompensaciją už skausmą ir kančią, reputacijos pažeidimą ir (arba) stresą ar nepatogumus (McIlroy, Shipley, 2022, p. 2). Kaip galima pastebėti, JK vartotojai iš dalies yra apsaugoti CPUT reglamentu, skundus nagrinėja ir apsaugą užtikrina CMA arba jei tai susiję su finansų sektoriumi – FSO, be šio įstatymo ir tarnybų yra, ir kitų įstatymų bei institucijų, kurios apsaugo vartotojus JK. Pavyzdžiui JK veikia Reklamos standartų tarnyba (angl. *Advertising Standards Authority*) (toliau – ASA), kuri reguliuoja reklamą JK ir užtikrina reklamos standartų kodekso laikymąsi. ASA tiria skundus ir gali taikyti

sankcijas reklamuotojui, jeigu nustato, kad reklama yra klaidinanti (McIlroy, Shipley, 2022, p. 7). ASA, kuri sankcionuoja klaidinančią reklamą JK, gali iš dalies apsaugoti vartotojus, taip pat anksčiau šiame darbe minėta FCA irgi gali apsaugoti vartotojus, kadangi, siekiant apsaugos nuo nesąžiningų veiksmų ar klaidinančių pareiškimų dėl ekomanipuliavimo, FCA gali taikyti priemones, tokias kaip baudos ar tam tikrų įmonių išduotų leidimų atšaukimas. Pažymėtina, kad Vokietijoje, be anksčiau šiame darbe minėto Nesąžiningos konkurencijos įstatymo, kuris leidžia vartotojams reikalauti uždrausti nesąžiningą prekybos praktiką arba siekti kompensacijos už žalą, patirtą dėl nesąžiningos verslo praktikos. Vartotojų apsaugą dar užtikrina Vokietijos vartotojų organizacijų federacija ir teismai. Taip pat, Vokietijos Civilinio proceso kodeksas leidžia naudoti papildomus kolektyvinių ieškinių instrumentus, tokius kaip sujungtas ieškinys (vok. *Einziehungsklage*), ir suteikia teisę tam tikroms vartotojų organizacijoms atstovauti vartotojams mažos vertės ieškiniuose, kai nereikalingas advokatas. Tačiau ši nuostata taikoma tik atstovavimui teisme, o vartotojų ieškiniai dažniausiai perduodami vartotojų apsaugos organizacijoms, dėl ieškinių susistemavimo (FRA, 2024, p. 56). Kolektyvinius vartotojų ieškinius Vokietijoje reguliuoja 1998 m. birželio 25 d. Jungtinių Tautų Europos ekonomikos komisijos išleistos Orhuso konvencijos 9 str. 3 d. yra įgyvendinamas per Aplinkos apskundimo įstatymą, kuris leidžia aplinkosaugos organizacijoms pateikti atstovaujamuosius ieškinius, jei jos atitinka šiame įstatyme nustatytus kriterijus ir yra pripažintos aplinkosaugos organizacijomis (FRA, 2024, p. 57). Taigi, galima teigti, kad JAV, JK, Lietuvos ir Vokietijos reglamentuojantys įstatymai apsaugo vartotojus dėl įmonių ekomanipuliavimo vykdymo. Ne visose valstybėse, pavyzdžiui Lietuvoje nėra tiksliai reglamentuota, kad vartotojai gali būti apsaugoti būtent dėl ekomanipuliavimo įvykdymo, tai atsispindi per įprastą vartotojų apsaugą, kai vartotojai yra apsaugomi kai nukenčia ne tik dėl ekomanipuliavimo, bet ir kitų nesąžiningų įmonių ar verslininkų veiksmų.

Išnagrinėjus vartotojų apsaugą, svarbu yra išnagrinėti ir akcininkų apsaugą, kadangi daugiausiai dėl ekomanipuliavimo vykdymo nukenčia šios dvi asmenų grupės. Lietuvoje akcininkui nukentėjus dėl valdymo organo ekomanipuliavimo vykdymo – nuvertėjus akcijoms, akcininkai yra apsaugoti. LAT 2019 m. gegužės 22 d. paskelbė apžvalgą „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos dėl akcininko teisių įgyvendinimo ir jų gynimo būdų apžvalga“ Nr. 50 (toliau – LAT apžvalga Nr. 50). LAT apžvalgoje Nr. 50 nurodyta, kad *„Bendrovės organų sprendimų pripažinimas negaliojančiais. Bendrovės organų sprendimai (tiek valdymo organų, tiek visuotinio akcininkų susirinkimo) gali būti pripažinti*

negaliojančiais trimis teisiniais pagrindais – dėl prieštaravimo imperatyviosioms įstatymų normoms, juridinio asmens steigimo dokumentams arba protingumo ar sąžiningumo principams“. Tai reiškia, jeigu valdymo organo narys pažeistų pareigą veikti sąžiningai ir protingai, remiantis CK 1.82 str. 1 d., kuris sako, kad sandoriai gali būti pripažįstami negaliojančiais, kai kita šalis (valdymo organas) žinojo arba turėjo žinoti, kad sandoris prieštarauja privataus juridinio asmens veiklos tikslams. Pavyzdžiui, jeigu valdymo organas žinojo, kad klaidingos informacijos paskelbimas ir veiklos vykdymas dėl tvarumo prieštarauja ir gali pakenkti juridiniam asmeniui, tokiu atveju, akcininkas siekdamas apsaugoti savo teises galėtų kreiptis į teismą su ieškiniu dėl sandorio pripažinimo negaliojančiu. Pagal ABI 16 str. 1 d. 5 d., akcininkai remdamiesi viena iš neturtinių teisių, gali kreiptis į teismą su ieškiniu, prašydami atlyginti bendrovei žalą, kuri įvyko dėl bendrovės valdymo organo narių pareigų vykdymo arba netinkamo pareigų vykdymo. Akcininkai iš anksto sudarydami akcininkų sutartį savo teises taip pat galėtų apsaugoti prieš valdymo organo narius, bet kadangi nėra privaloma, ji apsaugo tik tuos akcininkus, kurie sudarė akcininkų sutartį, priklausomai nuo turinio, akcininkų sutartis gali apsaugoti dėl ekomanipuliavimo, bet gali ir neapsaugoti jeigu nebuvo atitinkamai aptarti visi aspektai. JAV akcininkų apsaugą, kurie nukenčia dėl ekomanipuliavimo, įstatymai reglamentuojami šiek tiek kitaip. Pavyzdžiui JAV, akcininkai gali užsiimti privačiu bylinėjimusi, jį gali vykdyti per vertybinių popierių grupinius ieškinius, o tai suteikia dvigubą naudą, t. y. papildyti JAV vertybinių popierių ir biržos komisija (SEC) vykdomą tyrimą ir kitus veiksmus, užtikrinant kompensavimą akcininkams per restitucijos arba žalos atlyginimo paskyrimą. Galima įvardinti svarbų skirtumą tarp SEC veiksmų ir privačių ieškinių dėl ekomanipuliavimo vykdymo. Pažymėtina, kad SEC nagrinėjant privačius ieškinius, SEC neprivalo įrodyti pasitikėjimo, žalos padarymo priežasties ar žalos. Nors SEC gali turėti keletą tikslų savo vykdymo veiksmuose, privačių ieškinių tikslas yra vien tik kompensuoti žalą nukentėjusiems akcininkams. Akcininkų galimybė visiškai atgauti nuostolius gali didžiąja dalimi priklausyti nuo privačių veiksmų naudojimo. Be to, JAV teismai pripažįsta, kad SEC riboti ištekliai, komisijai leidžia nagrinėti tik labiausiai šiuurkščius pažeidimus ir kad privatūs veiksmai papildo SEC vykdomus veiksmus, leidžiant užtikrinti pilniausią akcininkų nuostolių atgavimą (Ballan, Czarnezki, 2024, p. 595-596). Norint pateikti ieškinį dėl ESG netinkamos informacijos pateikimo vykdant ekomanipuliavimą, ieškovai turi atitikti tam tikrus bendruosius ir specifinius reikalavimus. Bendrieji reikalavimai apima tuos, kurie yra nustatyti JAV Vertybinių popierių biržos įstatymo (angl. *Securities Exchange Act*)

(toliau – SEA) 10(b) skirsnyje bei SEC taisyklių 10b-5, kuri apima bendrą, universalią sukčiavimo prevencijos nuostatą pagal federalinius vertybinių popierių įstatymus (Ballan, Czarnezki, 2024, p. 597). JAV akcininkų teisės taip pat yra apsaugomos ir tuo, kad akcininkų apsauga geriausiai veikia, kai jie teikia grupinius ieškinius kartu su SEC, kuri vykdo įmonės arba valdymo organo nario tyrimą dėl ekomanipuliavimo vykdymo. JK, juridinio asmens valdymo organo nariams vykdant ekomanipuliavimą, su akcininkais yra sudėtingesnė situacija, siekiant juos apsaugoti. Kadangi vadovai savo pareigas vykdo bendrovės naudai, o ne atskirų akcininkų (ar trečiųjų šalių suinteresuotųjų) naudai. Todėl paprastai teisėsaugos veiksmai turi būti atliekami pačios bendrovės vardu, o individualūs akcininkai negali vykdyti teisinių veiksmų prieš direktorius pagal įmonių teisę. Net jei akcininkas galėtų veikti kaip atstovaujantis asmuo ir teikti išvestinį ieškinį, JK įmonių teisė suteikia vadovams gana didelę diskreciją veikti taip, kaip jie mano esant tinkama, jei jie veikia sąžiningai ir protingai. Vis dėlto akcininkai gali remtis, anksčiau šiame darbe aptartu Finansinių paslaugų ir rinkų įstatymo (FSMA), 90 str., kai valdymo organas paskelbia klaidingą su ekomanipulavimu susijusią informaciją, jis pritaikomas, jeigu akcininkas pasitikėjo ta informacija ir būtent dėl šios informacijos nusprendė įsigyti įmonės akcijų. Pagrindinė problema, kurią autorius mini, tai nuostolių ir priežastinio ryšio įrodymas, kadangi reikia įrodyti, kad akcijų vertės sumažėjimą lėmė ekomanipuliavimo teiginiai viešai skelbiamoje įmonės informacijoje, ypač jei tarp informacijos paskelbimo ir akcijų vertės sumažėjimo praėjo daug laiko. Taip pat, FSMA 90A str., valdymo organas turi kompensuoti asmeniui prarastas lėšas už akcijų laikymą arba pardavimą. Pagrindinė problema (be sukčiavimo įrodymo) yra įrodyti nuostolius ir priežastinį ryšį. Paprastas neatitikimas tarp paskelbtų ESG ataskaitų ir realybės, pagal autorių – nėra pakankamas. Daugiausiai sėkmės atvejų būtų, jei akcijų kaina smarkiai sumažėtų dėl skandalo atsiradimo viešumoje. Taip pat akcininkai gali remtis bendrosios teisės principais, bet praktikoje įgyvendinti tai gali būti sunku, kadangi asmuo galėjo neįsigyti akcijų tiesiogiai iš bendrovės. Be to, jeigu akcininkas įrodytų, kad akcijų nebūtų įsigijęs, jeigu nebūtų paskelbta klaidinga informacija (įvykdytas ekomanipulavimas), būtų sunku įrodyti nuostolius ir priežastinį ryšį (McIlroy, Shipley, 2022, p. 3-4). Vokietijoje akcininkai taip pat yra apsaugomi nuo ekomanipuliavimo patirtos žalos. Paprastai tik bendrovė gali patraukti direktorius atsakomybėn, bet pagal AktG 117 str. 2 d. 2 sakinį akcininkas gali pareikšti reikalavimus dėl žalos atlyginimo prieš valdybos narį. Verta paminėti, kad priežiūros tarybos nariai ir valdybos nariai yra bendrai atsakingi už žalą (ECODA, 2023, p. 45). Taip pat, Vokietijoje veikia Finansų

priežiūros institucija (vok. *Bundesanstalt für Finanzdienstleistungsaufsicht*) (toliau – BaFin), ypatingą dėmesį skiria ekomanipuliavimo problemoms ir su jomis kovoja taikydama įvairias priemones (KPMG, 2024, p. 45). Taigi, Vokietijoje akcininkų apsaugą užtikrina Vokietijos akcinių bendrovių įstatymas ir BaFin, kurios pagrindinis tikslas yra konsultuoti įmones, kad jos pateiktų tinkamas ESG ataskaitas, kurios neklaidintų akcininkų.

Taigi, akcininkų ir vartotojų apsauga Lietuvos, JAV, JK ir Vokietijos teisinėse sistemose yra užtikrinama per efektyvų asmenų teisių gynimą, kai įmonių valdymo organų nariai vykdo ekomanipuliavimą. Svarbu pabrėžti, jog tokia nesąžininga praktika daro neigiamą įtaką ne tik aplinkai, bet ir dviem pagrindinėms suinteresuotosioms grupėms – vartotojams ir akcininkams, kurių pasitikėjimas įmonės tvarumu ir teikiamomis prekėmis ar paslaugomis yra esminis veiklos tęstinumui bei ilgalaikiai finansinei sėkmei. Lietuvoje tiesioginio įstatyminio reglamentavimo nėra, bet remiantis įprastais vartotojų ir akcininkų apsaugos įstatymais, šioji suinteresuota grupė galėtų būti apsaugota. Yra svarbu užtikrinti vartotojų bei akcininkų apsaugą. Kuo veiksmingesnės įstatyminės priemonės, tuo mažesnė tikimybė, kad įmonių valdymo organai imsis nesąžiningų veiksmų ir suklaidsin visuomenę. Ilgainiui tai didina verslo patikimumą, skatina atsakingą investavimą ir formuoja tvarią ekonomikos raidą visose aptartose šalyse, be to, matant įvairių teisės aktų kaitą, galima pastebėti, kad aktai vis atnaujinami arba leidžiami nauji, siekiant prisitaikyti prie kintančios ekomanipuliavimo kaitos.

3.3. Shell, ExxonMobil ir Volkswagen bylų analizė dėl valdymo organų atsakomybės už ekomanipuliavimą ir pritaikomumas Lietuvoje

Išsiaiškinus juridinio asmens valdymo organo narių atsakomybes dėl ekomanipuliavimo vykdymo pažeidžiant pareigą veikti sąžiningai ir protingai, reikia peržvelgti tam tikrų valstybių teismų praktiką, patikrinti kaip teismai interpretuoja ekomanipuliavimą ir kaip valdymo organai yra baudžiami, tai išsiaiškinus bus galima atlikti tam tikrų bylų pritaikomumą Lietuvoje. Kiek yra žinoma, daug teismų praktikos nėra šia tema, bet pagrindinės bylos, kurios įvyko valdymo organo nariui vykdant ekomanipuliavimą buvo JAV ir JK, šios bylos bus išnagrinėjamos ir jas bus bandoma pritaikyti Lietuvoje paimant kaip įvykusių bylų pavyzdžius.

JK išskiriama viena byla dėl juridinio asmens valdymo organų narių, o tiksliau įmonės valdybos narių pažeidžiant pareigą veikti sąžiningai ir protingai vykdant ekomanipuliavimą. 2023 m. vasario 9 d. ClientEarth kaip vienas iš akcininkų, pateikė išvestinį ieškinį byloje Nr. BL-2023-000215 Anglijos ir Velso Aukščiausiam Teisme (toliau – Aukščiausiasis Teismas) prieš Royal Dutch Shell, plc (angl. *Public limited company*) (plc atitinka Lietuvoje esančią

akcinę bendrovę) valdybą (toliau – Shell valdyba) dėl pareigų pažeidimų, numatytų 2006 m. Įmonių įstatyme. ClientEarth teigė, kad Shell valdyba nesugebėjo parengti energijos perėjimo strategijos, kuri atitiktų anksčiau šiame darbe aptartą 2015 m. Paryžiaus susitarimą. Shell taip didina pažeidžiamumą klimato rizikai ir trukdo jos ilgalaikiam komerciniam gyvybingumui. Taip pat, ClientEarth nurodė, kad nors Shell toliau plėtoja naujus dujų ir naftos telkinius, ji labai mažai investuoja į atsinaujinančiąją energiją. ClientEarth taip pat tvirtino, kad tai pažeidžia Shell valdymo organo narių pareigas veikti rūpestingai, kvalifikuotai ir atidžiai bei siekti įmonės sėkmės. Ieškinyje ClientEarth prašė, kad Aukščiausiasis Teismas įpareigotų Shell valdybą parengti energijos perėjimo strategiją, atitinkančią 2021 m. gegužės 26 d. Hagos teismo nutartį byloje „Milieudefensie prieš Royal Dutch Shell“. Šioje nutartyje buvo nurodyta, kad Shell privalo priimti įmonės politiką, kuri iki 2030 m. lemtų grynąjį CO₂ emisijų sumažėjimą iki 45 procentų, lyginant su 2019 m. emisijų lygiu. 2023 m. gegužės 12 d. Aukščiausiasis Teismas priėmė sprendimą, kuriuo atmetė ClientEarth prašymą tęsti ieškinį. Vėliau ClientEarth užginčijo Aukščiausiojo Teismo nutartį ir gavo leidimą surengti žodinį posėdį, kuris įvyko 2023 m. liepos 12 d., posėdžio metu, Aukščiausiojo Teismo buvo prašoma persvarstyti savo sprendimą. 2023 m. liepos 24 d. Aukščiausiasis Teismas priėmė antrą sprendimą, patvirtinantį savo ankstesnį sprendimą atmesti ClientEarth prašymą. Remiantis Aukščiausiojo Teismo išvada, pagal JK teisę valdymo organo nariai turi diskreciją, veikdami protingai ir sąžiningai, spręsti, kaip geriausiai siekti įmonės sėkmės visų jos akcininkų naudai. Aukščiausiojo Teismo nuomone, ClientEarth ieškinys siekė nustatyti konkrečias pareigas „Shell“ direktoriams, kaip valdyti klimato riziką, taip pažeidžiant jų teisėtą diskrecijos teisę. Taip pat Aukščiausiasis Teismas nurodė, kad ClientEarth ieškinio motyvas buvo ne siekti apsaugoti ir skatinti Shell sėkmę visų jos akcininkų naudai, o greičiau įgyvendinti savo politikos darbotvarkę, susijusią su klimato kaitos rizika. Be to, Aukščiausiasis Teismas taip pat atsižvelgė ir į akcininkų sprendimą, t. y., Shell energijos perėjimo strategiją 2021-2022 m. visuotiniame akcininkų susirinkime palaikė apie 80 procentų balsavusių akcininkų ir ClientEarth ieškinys sulaukė minimalios akcininkų paramos (Rodríguez, 2023, p. 1-3). Toks JK Aukščiausiojo Teismo bylos sprendimo priėmimas iš dalies galima sakyti, kad yra teigiamas, kadangi buvo apsaugoti Shell įmonės interesai, remtasi Įmonių įstatymu ir nebuvo nustatyta fiduciarinių pareigų pažeidimo, bet iš kitos pusės žiūrint, ClientEarth buvo teisingas, kad Shell turėjo parengti įmonės strategiją atitinkančią Paryžiaus susitarimą, siekiant mažinti taršą. Mano nuomone, Aukščiausiasis Teismas, nors ir nepaskirdamas jokios žalos atlyginimo,

turėjo įpareigoti Shell atsižvelgti į ClientEarth reikalaujamos strategijos parengimą, siekiant sumažinti taršą. Verta paminėti ir tai, kad Nyderlanduose klimato aktyvistų grupė – „Friends of the Earth“ pateikė ieškinį Nyderlandų Aukščiausiam Teismui dėl 2021 m. Hagos teismo sprendimo „Milieudefensie prieš Royal Dutch Shell“¹¹, remiantis identišku prašymu kaip ir ClientEarth, kad Shell parengtų strategiją pagal Paryžiaus susitarimą, teismas sprendimą žada priimti 2026 m. Tai rodo, kad ClientEarth nors ir nelaimėjo ieškinio prieš Shell JK, bet kitose valstybėse yra stipriai kovojama dėl Shell strategijos parengimo pagal Paryžiaus susitarimą, siekiant sumažinti šiltnamio efektą sukeliančių dujų ir iki 2030 m. jį sumažinti bent 43 procentų.

JAV kaip ir JK, taip pat yra akcininkų byla prieš juridinio asmens valdymo organo narius pažeidžiant fiduciarines pareigas ir vykdant ekomanipliavimą. Niujorko vertybinių popierių sukčiavimo ieškinys prieš „ExxonMobil“ buvo pateiktas 2018 m. spalio 24 d. Šis ieškinys buvo daugiau nei dvejus metus trukusio tyrimo pagal *Martin Act* aktą rezultatas. Eric Schneiderman – tuo metu buvęs Niujorko generalinis prokuroras inicijavo tyrimą ir išsiaiškino, kad ExxonMobil naudojo du skirtingus finansinius skaičiavimus dėl būsimų reguliavimo veiksmų, susijusių su klimato kaita, prognozuojamų sąnaudų (angl. *Proxy cost*): vidinį, mažesnę arba visai neegzistuojantį prognozuojamą sąnaudų dydį ir viešai deklaruojamą, aukštesnę prognozuojamą sąnaudų dydį. Įmonė naudojo mažesnę, neatskleistą prognozuojamą sąnaudų dydį, pateiktą vidiniuose įmonės dokumentuose, dar mažesnę dydį, pagrįstą statiniu skaičiumi, kuris atsižvelgia į esamus reglamentus, kurie dešimtmečiais išlieka nepakitę, arba apskritai neskaičiavo ŠESD emisijų sąnaudų. Be to, prognozuojant naftos ir dujų paklausą, buvo išaiškinta, kad ExxonMobil netaikė savo viešojo prognozuojamo sąnaudų dydžio transporto sektoriui. Taip pat ji netaikė prognozuojamų sąnaudų savo ilgalaikių turto ŠESD emisijoms iki 2016 m. (Chumley, 2020, p. 164-165). Pažymėtina, kad dar iki šiol nepasibaigusi JAV ExxonMobil prieš Ramirez byla Nr. 3:16-CV-03111-K, buvo iškelta remiantis faktais, panašiais į Niujorko tyrimą dėl ExxonMobil, tačiau ją inicijavo viešųjų įmonės akcijų investuotojai – pensijų fondas (Benjamin, Guillot, 2024, p. 25). JAV ExxonMobil prieš Ramirez, ExxonMobil ir jos vadovai buvo paduoti į teismą dėl fiduciarinės pareigos pažeidimo ir vertybinių popierių sukčiavimo – teigiama, kad valdymo organai nesugebėjo atskleisti tikrojo naudojamo anglies dioksido prognozuojamų sąnaudų dydžio ir nesugebėjo jo pritaikyti apskaičiuojant kapitalo išlaidas bei priimant kitus verslo ir investicijų sprendimus.

¹¹*Climate in the Courts* šaltinis: *Landmark Climate Case Against Shell Goes To Dutch Supreme Court*.

Ankstyviausias iš šių ieškinių, Ramirez prieš ExxonMobil, įveikė svarbų etapą 2018 m., kai Teksaso Šiaurės apygardos teismo teisėjas leido tęsti bylą dėl įmonės ir jos vadovų bei direktorių atsakomybės. Teismas nusprendė, kad ieškovų pateikti kaltinimai pagrįstai leidžia manyti, jog atsakovai turėjo faktinį suvokimą arba žinojo, kad ExxonMobil iš esmės klaidino dėl savo turto vertės. Ieškovai teigė, kad įmonė ir jos vadovai Tillerson, Swiger ir Rosenthal žinojo, jog turto vertė turės būti nurašyta, kai 2014 m. naftos kainos pradėjo smukti ir naftos smėlio investicijos vis labiau tapo tikėtinos, kad taps „įstrigusiu turtu“ (angl. *stranded assets*) (Litvack et al, 2021, p. 23-24). Taigi, ExxonMobil byloje kaltinami valdymo organai (valdybos nariai ir vadovai) dėl informacijos neatskleidimo, taip vykdant ekomanipuliavimą ir nesumažinant taršos, t. y. sąmoningai klaidino investuotojus apie anglies dioksido prognozuojamas sąnaudas ir neatskleidė turto nuvertėjimo, kuris kilo dėl naftos kainų kritimo bei neefektyvių investicijų į naftos smėlį. Šie veiksmai, kaip teigiama, lėmė netikslius investicinius sprendimus bei klaidino akcininkus dėl bendrovės tikrosios finansinės padėties. ExxonMobil byla yra labai panaši JK bylai ClientEarth prieš Shell, nes abiem atvejais įmonių valdymo organai kaltinami pažeidus fiduciarines pareigas, įskaitant sąžiningumo, rūpestingumo ir kompetencijos standartus. Kiek yra žinoma, Ramirez prieš ExxonMobil byla dar nėra pasibaigusi, bet tikėtina, kad ExxonMobil organo nariams kils atsakomybė, bus atsižvelgta į akcininkų interesus tinkamai atlyginant žalą.

Vokietijoje, po 10 metų, t. y. 2015 m. įvykusio Dieselgate skandalo, buvęs bendrovės vadovas Martin Winterkorn yra kaltinamas dėl ekomanipuliavimo vykdymo. Winterkorn tvirtino, kad apie pažeidimą sužinojo tik 2015 m. rugsėjį, kai kilo skandalas. Tačiau tyrimas atskleidė, kad tai buvo melas. 2019 m. balandžio mėn. Winterkorn ir dar keturi asmenys buvo apkaltinti dėl sąmokslų, nesąžiningos konkurencijos, turto pasisavinimo, mokesčių vengimo ir melagingų parodymų pateikimo. Jei būtų pripažintas kaltu, Winterkorn grėstų iki 10 metų kalėjimo, didelės baudos ir beveik 12,5 milijono JAV dolerių vertės atlyginimų ir premijų grąžinimas. Tyrimas parodė, kad Winterkorn žinojo apie sąmokslą jau nuo 2014 m., bet nesugebėjo apie tai pranešti reguliuotojams ar vartotojams. Kaip įrodymas prieš Winterkorn veiksmus, buvo dokumentai, pateikti jam dar prieš jo pirminį viešą pareiškimą. 2015 m. liepos pabaigoje Winterkorn gavo vidinę PowerPoint prezentaciją, kurioje buvo paaiškinta, kaip apgaulė vyksta JAV ir kokias pasekmes VW gali dėl to patirti. Buvo rengiami susitikimai, kuriuose vadovybė aptarinėjo, kad apgaulė gali būti atskleista ir kokį poveikį tai turėtų. Tyrimas parodė, kad Winterkorn sutiko tęsti slėpimo planą, aprašytą dokumentuose. JAV

Vertybinių popierių ir biržų komisija (SEC) taip pat pateikė jam kaltinimus dėl investuotojų apgaudinėjimo, bet greičiausiai, jis nebus teisiamas JAV, dėl turimos Vokietijos pilietybės. (Sawayda, Reddick, Yarbrough, 2022, p. 3-5). Jei Winterkorn bus pripažintas kaltu, jam gresia bauda arba laisvės atėmimas. Teismo procesas turėtų trukti apie devynis mėnesius¹². Tai parodo, kad Dieselgate skandalas, kuris sudrebino beveik visą pasaulį yra iš ties svarbus, kadangi dėl sveikatos problemų Winterkorn kaip įmonės valdymo organas negalėjo būti teisiamas prieš tai dėl ekomanipuliavimo, šiuo metu prieš jį yra inicijuota byla, po kurios paaiškės, kokios tiksliai atsakomybės kils Winterkorn ir kokią žalą jis turės atlyginti.

Atsižvelgiant į tai, kad Vokietijoje dar nėra pasibaigusi byla dėl generalinio direktoriaus Martin Winterkon, taip pat trūksta išsamios informacijos apie JAV ExxonMobil bylos eigą, toliau analizei bus pasitelkiamas Shell bylos pavyzdys ir bandoma jį adaptuoti Lietuvos teisiniame kontekste, remiantis galiojančiais Lietuvos teisės aktais. Tarkime, kad Lietuvoje veikia įmonė AB „S“ (toliau – Įmonė S), kurios pagrindinė veikla – iškastinio kuro gavyba bei naujų dujų ir naftos telkinių plėtojimas, o didelę jos akcininkų dalį sudaro įvairūs investuotojai. 2024 m. Įmonės S valdyba parengė įmonės veiklos metinę strategiją, kurioje nebuvo numatytos priemonės, atitinkančios 2015 m. Paryžiaus susitarimo nuostatas. Kitaip tariant, nenumatyta siekti iki 2030 m. sumažinti CO2 emisijas 45 procentų, palyginti su 2024 m. lygiu. Be to, pagal CSRD direktyvos reikalavimus, Įmonė S, kartu su nepriklausomais auditoriais parengė ir paskelbė tvarumo ataskaitą. 2025 m. akcininkas B iškėlė bylą prieš Įmonės S valdybą, remdamasis CK 2.87 str. 1 d. Jis teigia, kad valdyba, neparengdama strategijos, atitinkančios tarptautinius klimato kaitos mažinimo įsipareigojimus, veikė neprotingai ir pažeidė fiduciarines pareigas, taip nesukurdama ilgalaikės tvarios plėtros perspektyvos. Pasak akcininko B, dėl tokio netinkamo strateginio planavimo Įmonė S rizikuoja prarasti komercinį gyvybingumą, nes vis griežtėjantys klimato politikos reikalavimai gali sumažinti iškastinio kuro paklausą, o tai galėtų lemti įmonės akcijų vertės kritimą ir akcininko B investicijų nuostolius. Remdamasis ABI 16 str. 1 d. 5 p., akcininkas B kreipėsi į Vilniaus apygardos teismą su ieškiniu pripažinti Įmonės S valdybos paskelbtą strategiją negaliojančia ir pažeidžiančia jo, kaip akcininko, interesus. Ieškinyje jis prašo teismo įpareigoti Įmonės S valdybą parengti naują energijos perėjimo strategiją, suderintą su Paryžiaus susitarimu, kurioje būtų aiškiai numatytos priemonės CO2 emisijų mažinimui iki 2030 m. Akcininkas B, turintis 20 procentų Įmonės S akcijų, nesulaukė kitų akcininkų palaikymo, o visuotiniame akcininkų susirinkime likusieji

¹²The Guardian šaltinis: *Ex-Volkswagen boss goes on trial over 'dieselgate' scandal*.

akcininkai neprieštaravo dabartinei Įmonės S strategijai. Vilniaus apygardos teismas, išnagrinėjęs bylą, ieškinį atmetė kaip nepagrįstą. Teismas, remdamasis LAT apžvalga Nr. 50, nurodė, kad bendrovės organų, šiuo atveju valdybos, sprendimai gali būti pripažinti negaliojančiais dėl trijų teisinių pagrindų: prieštaravimo imperatyviosioms įstatymų normoms, juridinio asmens steigimo dokumentams arba protingumo ir sąžiningumo principams. Nenustačius nė vieno iš šių pažeidimų, ieškinyi negali būti patenkintas. Vertinant imperatyvių įstatymo normų pažeidimą, teismas konstatavo, kad strategijos paskelbimas nepažeidžia CSRD direktyvoje numatytų ataskaitų teikimo reikalavimų, o Paryžiaus susitarimas neįpareigoja konkrečių įmonių imtis CO2 emisijų mažinimo veiksmų. Taip pat teismas pripažino, kad Įmonės S strategijos turinys neprieštarauja juridinio asmens steigimo dokumentams, kadangi pagrindinė Įmonės S veikla nėra susijusi su tvarumu. Galiausiai, teismas nepamatė protingumo ir sąžiningumo principų pažeidimo, nes valdyba, vertindama su tvarumo projektais susijusią riziką, nusprendė, jog tokios investicijos reikštų didelius finansinius nuostolius, todėl veikė sąžiningai ir protingai, siekdama užtikrinti įmonės veiklos tęstinumą. Taigi, jei Lietuvoje kiltų byla, panaši į ClientEarth inicijuotą ginčą prieš Shell, tikėtina, jog teismas galėtų atmesti ieškinį kaip nepagrįstą. Kad valdymo organo nariams grėstų atsakomybė už pareigų sąžiningai ir protingai veikti pažeidimą, vykdant ekomanipuliavimą, turėtų egzistuoti aiški situacija, kai valdymo organas sąmoningai teikia klaidingas ESG ataskaitas, meluoja apie įmonės strategiją ir taip siekia asmeninės finansinės naudos.

Apibendrinant, pastebima, kad teismų praktika, susijusi su pareigos veikti sąžiningai ir protingai pažeidimais ekomanipuliavimo kontekste, pamažu plečiasi tarptautiniu mastu. Didėjantis ginčų skaičius rodo augantį visuomenės dėmesį į tvarumo reikalavimus ir juridinių asmenų valdymo organo narių atsakomybę už klaidinančią informaciją apie aplinkosaugą bei tvarumo strategijas. Tačiau tuo pat metu akivaizdu, kad šioje srityje bylų nagrinėjimas yra sudėtingas, reikalaujantis išsamių tyrimų, kurie gali trukti net keletą metų. Dėl to akcininkams, inicijuojantiems tokio pobūdžio ginčus, būtina labai kruopščiai formuluoti teisinius argumentus ir tinkamai pagrįsti, kad valdymo organo nariai iš tiesų veikė nesąžiningai arba neprotingai, sąmoningai teikdami klaidingą informaciją ar siekdami asmeninės finansinės naudos. Remiantis įvykusia Shell byla JK, tikėtina, kad ir Lietuvoje panašaus pobūdžio byla teismas galėtų išspręsti ieškinį atmesdamas – jeigu būtų nustatyta, kad valdymo organas, priimdamas sprendimus dėl tvarumo projektų ar strategijų, iš esmės laikėsi sąžiningumo ir protingumo principų. Šiuo atveju įmonės strategijos turinys, susijęs su Paryžiaus susitarimo

nuostatų įgyvendinimu, greičiausiai nebūtų pagrindas pripažinti valdymo organą pažeidus fiduciarines pareigas, jei teismas manytų, kad sprendimo priėmimo procesas atitiko tinkamus rūpestingumo, kompetencijos ir skaidrumo standartus. Valdymo organo nariai rizikuoja būti patraukti atsakomybėn tik tada, kai įrodoma, kad jie dalyvavo formuojant ar teikiant klaidinančią ESG informaciją arba sąmoningai slėpė reikšmingus duomenis apie įmonės veiklą bei jos poveikį aplinkai. Tokiais atvejais valdymo organo nariams gali būti taikomas reikalavimas atlyginti žalą ar grąžinti neteisėtai gautą finansinę naudą, pavyzdžiui gautas premijas per pažeidimo laikotarpį. Tačiau įrodyti tokio pobūdžio pažeidimą reikalauja ypač kruopštaus teismo nagrinėjimo, detalių finansinių, techninių ir kitų ekspertizių. Toks procesas užtrunka ilgai, todėl sėkmingi ieškiniai dėl ekomanipuliavimo vis dar išlieka pakankamai reti. Ateityje, didėjant visuomenės ir teisės aktų leidėjų dėmesiui tvarumui, galime tikėtis, kad ekomanipuliacijos bus aiškiau įtvirtintos ne tik teismų praktikoje, bet ir teisės aktuose. Taip pat tikėtina, kad bus priimta daugiau specializuotų nuostatų, susijusių su tinkamu ESG ataskaitų rengimu ir tvarumo principų laikymusi, kas lemtų didesnę juridinių asmenų atsakomybę ir griežtesnę teismų kontrolę valdymo organo narių veiksmams.

4. EKOMANIPULIAVIMO TEISINIO REGLAMENTAVIMO TOBULINIMAS JURIDINIO ASMENS IR JO VALDYMO ORGANŲ PAREIGŲ PAŽEIDIMO ATVEJU

Išnagrinėjus juridinio asmens ekomanipuliavimo pasekmes ir valdymo organo narių fiduciarinės pareigos veikti sąžiningai bei protingai pažeidimą, kai valdymo organo nariai prisideda prie ekomanipuliavimo, taip pat susipažinus su JAV, JK bei Vokietijoje taikomu reguliavimu ir Europos Sąjungos priimtais teisės aktais, matyti, jog Lietuvoje galiojantys įstatymai irgi suteikia galimybių sankcionuoti įmones ar valdymo organo narius, vykdančią ekomanipuliavimą įmonės veikloje. Tačiau didelė dalis šių normų yra tiesiogiai perkelta iš ES direktyvų, todėl jos veikia labiau kaip dalinė atgrąšimo priemonė, neužtikrinanti, kad ekomanipuliavimą būtų galima efektyviai sustabdyti bei užkirsti jam kelią ateityje. Atsižvelgiant į tai, kad dabartinis reguliavimas ne visada suveikia kaip pakankamas barjeras, reikalinga bent dalinė esamų Lietuvos Respublikos įstatymų peržiūra ir koregavimas. Tai leistų ne tik labiau atgrąsyti įmones bei jų vadovus nuo pakartotinio ekomanipuliavimo, bet ir užtikrinti, kad tokios praktikos iš anksto būtų identifikuojamos ir stabdomos. Tokie pakeitimai turėtų sustiprinti teisinį pagrindą taikyti tiek administracinę, tiek civilinę ar net baudžiamąją atsakomybę valdymo organų nariams, kurie negerbia fiduciarinių pareigų ir skatina ekomanipuliavimą, taip kartu didinant bendrą teisinę apsaugą nuo šios žalingos praktikos.

Pirmasis pasiūlymas būtų dėl didesnių baudų dydžių įvedimo, pavyzdžiui, ankstesnėse šio darbo dalyse buvo remtasi NKVVDĮ, šio įstatymo 13 str. 1 d. yra numatyta bauda įmonei, pavyzdžiui jeigu įmonė vykdo nesąžiningą komercinę veiklą, jai gali būti paskirta bauda iki 3 procentų įmonės metinių pajamų praėjusiais finansiniais metais, bet ne didesnė negu 100 000 eurų, o jei pažeidimas padarytas pakartotinai per einamuosius metus tai iki 6 procentų, neviršijant 200 000 eurų sumos. Šio įstatymo 13 str. 1 d. reikėtų įtraukti „Jeigu komercinės veiklos subjektas vykdo nesąžiningą komercinę veiklą, kuri yra susijusi su ekomanipuliavimo vykdymu, įmonei gali būti skiriama bauda iki 6 procentų įmonės metinių pajamų praėjusiais finansiniais metais, bet ne didesnė negu 1 000 000 EUR, o jei pažeidimas padarytas pakartotinai per einamuosius metus, tai iki 12 procentų, neviršijant 2 000 000 EUR sumos“, nepakeitus NKVDĮ 13 str. 1 d. esmės ir pridėjus tokią nuostatą, kuri aiškiai apibrėžtų, kad baudžiama už ekomanipuliavimo vykdymą ir numaćius žymiai didesnę baudą, įmonės būtų atgrąšomos nuo nesąžiningos komercinės veiklos vartotojams vykdymo ekomanipuliavimo srityje. Taip pat, siekiant užtikrinti finansinių ataskaitų auditą ir kitas paslaugas, dėl kurių

dažniausiai gali atsirasti ekomanipuliavimas, remiantis FAAĮ 75 str. 4 d. 7 p., kuriame numatyta, kad įmonei skiriama bauda, jei nustatoma finansinių ataskaitų audito trūkumų. Reikėtų įtraukti 8 p. ir jį išdėstyti taip „nustatoma suteiktų viešojo intereso įmonių tvarumo atskaitomybės užtikrinimo paslaugų trūkumų *ekomanipuliavimo srityje* – nuo 10 000 iki 1 000 000 eurų“, numačius tokią FAAĮ redakciją, įmonės daug atsargiau teiktų ataskaitas. Kitų baudų dydžius numatytus ANK už aplinkosaugos pažeidimus palikčiau nepakeistus, kadangi ANK straipsniai gali būti pritaikomi įvairiai, priklausomai nuo situacijos, pakeitus tik kai kurių ANK straipsnių nuostatas, t. y. dėl baudų didinimo, juridiniai asmenys arba valdymo organo nariai galėtų atsižvelgti tik į kai kurias nuostatas ir vykdyti ekomanipuliavimą tik tam tikroje srityje.

Antrasis pasiūlymas dėl juridinio asmens valdymo organo nario draudimo eiti vadovaujamas pareigas ir atlygio arba premijų grąžinimo. Pavyzdžiui, anksčiau aptartoje šio darbo dalyje minėta, kad pagal Lietuvos Respublikos juridinių asmenų nemokumo įstatymo 13 str. 2 d. juridinio asmens valdymo organo nariui gali būti uždrausta eiti vadovaujamas pareigas nuo 1 iki 5 metų tik išimtiniais atvejais: kai jis sukėlė įmonei tyčinį bankrotą ir neperdavė dalies dokumentų nemokumo administratoriui. Tuo tarpu Dieselgate skandalas parodė, jog net ir didžiulės baudos (pavyzdžiui, JAV taikytos VW bendrovei) negali priversti įmonės bankrutuoti – ji gali toliau sėkmingai tęsti veiklą. Vadinasi, jei Lietuvoje būtų iškelta panaši byla dėl ekomanipuliavimo ir skirtos reikšmingos sankcijos, įmonė taip pat galėtų išvengti bankroto, o jos veikla nenutrūktų, tai reiškia, kad draudimas eiti pareigas yra reikalingas. Kartu verta atkreipti dėmesį, kad šiuo metu Vokietijoje vyksta teisminis procesas prieš vieną iš VW generalinių direktorių, tačiau, kol nėra priimtas galutinis sprendimas, neaišku, ar jam kaip bausmė galėtų būti nurodyta grąžinti jo gautą atlygį ir premijas už visą pažeidimo laikotarpį. Šis atvejis išryškina reglamentavimo spragą: Lietuvoje taip pat nėra nustatytas mechanizmas, pagal kurį juridinio asmens valdymo organo nariui būtų draudžiama eiti vadovaujamas pareigas, jei jis pripažintas kaltu dėl ekomanipuliavimo, ir nėra aišku, ar jam būtų galima taikyti prievolę grąžinti neteisėtai įgytą finansinę naudą. Kadangi toks draudimas galėtų būti laikomas administracine atsakomybe, įstatymų leidėjui siūlyčiau papildyti ANK nauju straipsniu. Jame turėtų būti numatyta, kad „1. Teismui nustatčius, kad juridinio asmens valdymo organo narys (ar nariai) vykdė ekomanipuliavimą, teismas gali uždrausti eiti vadovaujamas pareigas nuo 1 iki 5 metų.“. Be to, tam tikslui tikslinga numatyti ir antrą dalį, kurioje turėtų būti įtvirtinta: „2. Juridinio asmens valdymo organo narys, vykdęs ekomanipuliavimą, privalo grąžinti juridiniam asmeniui visą per pažeidimo laikotarpį gautą

atlygį ir (ar) premijas.“. Tokio reguliavimo įdiegimas, tikėtina, kad efektyviai atgrąsytų juridinio asmens valdymo organo narius nuo dalyvavimo ekomanipuliavime. Be to, tai užtikrintų didesnę aiškumą taikant įstatymą teismuose ir padėtų išvengti nesusipratimų, kylančių dėl dabartinių teisės aktų spragų.

Kaip trečiąjį pasiūlymą, atsižvelgus į JK veikiančios FCA patirtį ir 2024 m. gegužės 31 d. paskelbtas anti-ekomanipuliavimo taisykles (ESG vadovą), siūlyčiau, kad Lietuvos bankas, kaip pagrindinė finansų priežiūros institucija Lietuvoje, inicijuotų panašaus pobūdžio ESG vadovo parengimą ir paskelbimą. Pagrindiniai akcentai, kurie, mano manymu, turėtų būti įtraukti į tokį vadovą, tai būtų skaidrumo ir nesuklaidinimo principas: licencijuojamos įmonės, skelbiančios informaciją apie tvarumo (ESG) aspektus savo produktuose ar paslaugose, turėtų tai daryti be apgaulingų ar klaidinančių teiginių. Aiški „žalių“, „tvarių“ ir panašių sąvokų vartojimo tvarka: terminus „žalias“, „tvarus“ ir kt. būtų leidžiama naudoti tik tada, kai deklaruojamos savybės faktiškai atitinka patikimus, objektyvius kriterijus, pavyzdžiui nurodant konkrečius aplinkosauginius rodiklius, pripažintus standartus ar sertifikatus. Išsami informacija apie tvarumo aspektus: įmonės turėtų atskleisti visas reikšmingas detales, kad vartotojai ir investuotojai galėtų įvertinti tikrąjį produkto ar paslaugos poveikį aplinkai. Jei rodikliai pateikiami, jie turėtų būti moksliskai pagrįsti ir, esant poreikiui, audituojami nepriklausomų ekspertų. Žinoma, tikrasis ESG vadovas galėtų būti dar platesnis ir apimti kitų valstybių (JAV, Vokietijos) gerąją praktiką – čia išskyrčiau tik svarbiausias gaires, kurios neabejotinai turėtų atsirasti lietuviškoje ESG vadovo versijoje. Toks dokumentas padėtų užkirsti kelią ekomanipuliavimui finansų rinkoje, užtikrintų aiškias taisykles rinkos dalyviams ir padidintų vartotojų pasitikėjimą tvariais produktais bei paslaugomis.

Apibendrinant pasiūlymus kuriuos išskyrčiau, tai Lietuvoje reikėtų koreguoti NKVVDĮ ir FAAĮ straipsnius, įtraukiant ekomanipuliavimo sąvoką ir didinant baudų dydžius. Į ANK įtraukti naują straipsnį, kuriame būtų numatytas draudimas juridinio asmens valdymo organo nariui eiti vadovaujamas pareigas 1-5 metų laikotarpiui, taip pat premijų ir atlygių grąžinimą juridiniam asmeniui, kurį valdymo organas gavo per pažeidimo laikotarpį. Na ir kaip paskutinį pasiūlymą, Lietuvos Bankui siūlyčiau sukurti ESG vadovo gaires, remiantis JAV, JK ir Vokietijos gerąja praktika, tokių gairių pateikimas Lietuvoje, tinkamai apibrėžtų ekomanipuliavimą, apie tai informuojant visuomenę ir rinkos dalyvius, mano manymu – tokie pasiūlymai, bent jau didžiąja dalimi užkirstų kelią ekomanipuliavimui.

IŠVADOS

1. Juridinio asmens valdymo organo narių pareiga veikti sąžiningai ir protingai yra daug kur pritaikoma bei itin svarbi juridinio asmens valdymo praktikoje. Ši pareiga laikoma kaip fiduciarinė pareiga ir jos turi laikytis valdymo organo nariai veikdami įmonėje. Nors pareiga veikti sąžiningai ir protingai yra pateikta kitaip JAV, JK ar Vokietijoje, negu Lietuvoje, bet atlikus įstatyminių aktų ir doktrinos analizę, matoma, kad pareiga veikti sąžiningai ir protingai gali būti pateikta per kitą prizmę, pavyzdžiui JAV, valdymo organo nariai turi laikytis lojalumo pareigos, kas apima sąžiningumą ir ištikimybę, taip pat turi laikytis ir rūpestingumo pareigos, kas apima protingumą ir atidumą. Nepaisant skirtingų teisinių tradicijų ir reguliavimo formų, tiek kontinentinės, tiek bendrosios teisės valstybėse teismų praktika yra lemiamas veiksnys formuojant juridinio asmens valdymo organų pareigos veikti sąžiningai ir protingai turinį. Tarptautinė jurisprudencija ir teismų suformuoti standartai prisideda prie šios pareigos universalumo, užtikrina jos aiškumą ir padeda vystyti vieningą supratimą apie valdymo organų atsakomybę bei elgesio standartus, o tai garantuoja patikimą, skaidrų ir efektyvų įmonių valdymą.

2. Pirmą kartą ekomanipuliavimas kaip reiškinys buvo paminėtas 1986 m. Nuo to laiko, galima pastebėti, kad ekomanipuliavimo prevencija pasauliniu mastu intensyvėja, tačiau atskirose jurisdikcijose taikomos priemonės ir sankcijos gerokai skiriasi. ES šiuo metu yra pažangiausia – čia galioja visa priemonių visuma (nuo CSRD, įpareigojančios skelbti ESG ataskaitas, iki UCPD ir kitų direktyvų, numatančių vartotojų teisių gynimą bei naująją GCD iniciatyvą, dėl kurios tikimasi sumažinti klaidinančių „žaliųjų“ teiginių naudojimą). Lietuvoje, kaip ir Vokietijoje, nėra konkretaus ekomanipuliavimo įstatymo, tačiau esamomis bendrosiomis normomis (NKVVDĮ, AAĮ ir kt.) bei perkeltais ES teisės aktais galima veiksmingai kovoti su tokiais praktikomis. Didelę reikšmę ekomanipuliavimo sampratos plėtrai turėjo Dieselgate skandalas, kuris atskleidė, kad JAV ypač griežtai reaguoja į aplinkosaugos pažeidimus (VW teko sumokėti apie 30 mlrd. dolerių baudų ir kompensacijų), tuo tarpu ES neturėjo centralizuotos baudų sistemos, nors kai kurios valstybės – tarp jų ir Vokietija – pritaikė papildomas sankcijas. Lietuvoje, pasirėmus kitose valstybėse nagrinėtu Dieselgate skandalu, Dieselgate bylos atsiradimo užkirtimą gali sumažinti egzistuojantys įstatymai, todėl kilus identiškam skandalui, būtų galima pritaikyti galiojančius teisės aktus. Vis dėlto egzistuoja tam tikrų spragų, pavyzdžiui, nėra aiškiai apibrėžto ekomanipuliavimo pažeidimo ar pakankamai didelių baudų, todėl numatomos tolimesnės įstatymų pataisos galėtų

šiuos trūkumus išspręsti. Tenka pripažinti, kad ES nors ir turi priėmusi daugiau reglamentų ir direktyvų, kurios veikia kaip ekomanipuliavimo mažinimo priemonė, bet nėra numatyta tikslų baudų skyrimo įmonėms, ši diskrecija yra palikta pačioms valstybėms nuobaudų dydžius pritaikyti nacionalinėje teisėje.

3. JAV, JK, Vokietijoje ir Lietuvoje juridinio asmens valdymo organų nariams įsitraukusiems į ekomanipuliavimą, gali kilti įvairių formų atsakomybė: nuo civilinės ar administracinės iki baudžiamosios. Nors nė vienoje aptartoje valstybėje nėra specialaus ekomanipuliavimo įstatymo, bendrai taikomi aplinkosaugos, vartotojų apsaugos ir atskaitomybės reikalavimai suteikia galimybių veiksmingai kovoti su klaidinančiais „žaliaisiais“ teiginiais. Esminis ginčų nagrinėjimo iššūkis – sudėtinga įrodyti tikrąjį valdymo organo narių ketinimą ar aplaidumą, nes reikalingi išsamūs finansiniai, techniniai bei teisiniai tyrimai, o tai kainuoja didelius kaštus, kurių institucijos dažniausiai neturi. Vis dėlto, augantis dėmesys tvarumo principams ir institucijų sankcijos (Vokietijoje pateikti reikalavimai atlyginti žalą ar grąžinti per pažeidimo laikotarpį gautas premijas) rodo, kad ekomanipuliavimo praktika vis labiau kontroliuojama. Ateityje tikėtina, kad ši tendencija stiprės tiek teismų praktikoje, tiek naujose teisės aktų nuostatose, kuriomis bus siekiama aiškesnio ir griežtesnio reguliavimo, susijusio su ESG informacijos atskleidimu ir atsakomybe už jos klaidinantį pateikimą.

4. Lietuvai galima pateikti 3 pasiūlymus, kurie apima baudų didinimą įmonėms NKVVDĮ ir FAAĮ įstatymuose, tuomet reikėtų numatyti ANK naują straipsnį, kai nustatoma, kad valdymo organo narys vykdo ekomanipuliavimą, tokiu atveju, jam būtų draudžiama eiti vadovaujamas pareigas nuo 1 iki 5 metų laikotarpiui, taip pat tame pačiame straipsnyje reikėtų įtraukti kitą dalį, kuri paaiškina, kad valdymo organo narys turėtų grąžinti gautą atlygį ir premijas per pažeidimo laikotarpį pačiam juridiniam asmeniui. Trečiajame pasiūlyme, Lietuvos bankui siūloma parengti ESG vadovą, panašų į JK FCA ESG vadovą, kuriame būtų aiškiau aprašytas ekomanipuliavimas ir ekomanipuliavimo veiksmai. Šie pasiūlymai tinkamai apibrėžtų ekomanipuliavimą, informuotų visuomenę ir rinkos dalyvius, taip užkertant kelią ekomanipuliavimui.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Nacionaliniai teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos Civilinis Kodeksas // Valstybės Žinios. 2000, Nr. VIII-1864, TAR 2024 gegužės 16 d., Nr. XIV-2630 (straipsnių pakeitimai);
2. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. VIII-1835, TAR 2024 m. liepos 11 d., Nr. XIV-2913 (straipsnių pakeitimai);
3. Lietuvos Respublikos įmonių ir įmonių grupių atskaitombės įstatymas // Teisės aktų registras. 2024, Nr. XIV-2811, TAR 2024 m. spalio 3 d., Nr. XIV-3012 (straipsnių pakeitimai);
4. Lietuvos Respublikos finansinių ataskaitų audito ir kitų užtikrinimo paslaugų įstatymas // Valstybės žinios. 1999, Nr. VIII-1227, TAR 2024 m. birželio 25 d., Nr. XIV-2812 (straipsnių pakeitimai);
5. Lietuvos Respublikos vertybinių popierių įstatymas // Valstybės žinios. 2007, Nr. X-1023, TAR 2024 m. lapkričio 7 d., Nr. XIV-3078 (straipsnių pakeitimai);
6. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014 1992 m. lapkričio 30 d.;
7. Lietuvos Respublikos nesąžiningos komercinės veiklos vartotojams draudimo įstatymas // Valstybės žinios. 2008, Nr. X-1409, TAR 2021 m. gruodžio 23 d., Nr. XIV-887 (straipsnių pakeitimai);
8. Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymas // Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba – Atkuriamasis Seimas. 1992, Nr. I-2223, TAR 2024 m. kovo 21 d., Nr. XIV-2507 (straipsnių pakeitimai);
9. Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės įstatymas // Valstybės žinios. 2002, Nr. IX-1005, TAR 2024 m. lapkričio 12 d., Nr. XIV-3137 (straipsnių pakeitimai);
10. Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas // Teisės aktų registras. 2015, Nr. XII-1869, TAR 2024 m. lapkričio 12 d., Nr. XIV-3147 (straipsnių pakeitimai);
11. Lietuvos Respublikos vartotojų teisių apsaugos įstatymas // Valstybės žinios. 1994, Nr. I-657, TAR 2024 m. lapkričio 12 d., Nr. XIV-3113 (straipsnių pakeitimai);

12. Lietuvos Respublikos reklamos įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. VIII-1871, TAR 2024 m. lapkričio 12 d., Nr. XIV-3152 (straipsnių pakeitimai);

13. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. VIII-1968, TAR 2024 m. lapkričio 7 d., Nr. XIV-3060 (straipsnių pakeitimai);

14. Lietuvos Respublikos juridinių asmenų nemokumo įstatymas // Teisės aktų registras. 2019, Nr. XIII-2221, TAR 2024 m. liepos 11 d., Nr. XIV-2898 (straipsnių pakeitimai);

Užsienio valstybių teisės aktai:

15. Vokietijos Akcinių bendrovių įstatymas Aktiengesetz (AktG) // Bundesgesetzblatt I. 1965, S. 1089 (priimtas 1965 m. rugsėjo 6 d., su vėlesniais pakeitimais);

16. Vokietijos ribotos atsakomybės bendrovių įstatymas Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung (GmbHG) // Reichsgesetzblatt. 1892, S. 477 (priimtas 1892 m. balandžio 20 d., su vėlesniais pakeitimais);

17. Jungtinės Karalystės Įmonių įstatymas Companies Act 2006 // Public General Acts. 2006, c. 46 (su vėlesniais pakeitimais);

18. Vokietijos nesąžiningos konkurencijos įstatymas Gesetz gegen den unlauteren Wettbewerb (UWG) // Bundesgesetzblatt I. 2004, S. 1414 (priimtas 2004 m. liepos 8 d., su vėlesniais pakeitimais);

19. Jungtinių Amerikos Valstijų Federalinės prekybos komisijos (FTC) aktas Federal Trade Commission Act // United States Code. 15 U.S.C. §§ 41–58 (priimtas 1914 m., Nr. 38 Stat. 717, su vėlesniais pakeitimais);

20. Jungtinių Amerikos Valstijų Švaraus oro aktas Clean Air Act // United States Code. 42 U.S.C. § 7401 et seq. (priimtas 1963 m. gruodžio 17 d., su vėlesniais pakeitimais 1970, 1977 ir 1990 m.);

21. Jungtinės Karalystės Finansinių paslaugų ir rinkų įstatymas Financial Services and Markets Act (FSMA) 2000 // Public General Acts. 2000, c. 8 (su vėlesniais pakeitimais);

22. Jungtinės Karalystės Aplinkos apsaugos aktas Environmental Protection Act 1990 // Public General Acts. 1990, c. 43 (su vėlesniais pakeitimais);

23. Jungtinės Karalystės Įmonių direktorių diskvalifikacijos aktas Company Directors Disqualification Act 1986 // Public General Acts. 1986, c. 46 (priimtas 1986 m. liepos 25 d., su vėlesniais pakeitimais);
24. Jungtinės Karalystės Nesąžiningos prekybos reglamentas Consumer Protection from Unfair Trading Regulations (CPUT) 2008 // Statutory Instruments. 2008, SI 2008/1277 (priimtas 2008 m. gegužės 8 d., įsigaliojo 2008 m. gegužės 26 d., su vėlesniais pakeitimais);
25. Jungtinių Amerikos Valstijų Martin Aktas New York General Business Law Martin Act // Statutes of New York. Straipsnis 23-A, skyriai 352–353 (priimtas 1921 m., su vėlesniais pakeitimais);
26. Orhuso konvencija Aarhus Convention on Access to Information, Public Participation in Decision-Making and Access to Justice in Environmental Matters. 1998 // United Nations Treaty Series (su vėlesniais straipsnių pakeitimais);

Specialioji literatūra:

27. R. Greičius (2007). Privataus juridinio asmens vadovo fiduciarinės pareigos. Vilnius: Teisinės informacijos centras;
28. I. Nekrošius, V. Nekrošius, S. Vėlyvis (1999). Romėnų teisė. Vilnius: Justitia;
29. M. Jonaitis (2014). Romėnų privatinė teisė: vadovėlis. Vilnius: Mykolo Romerio Universiteto leidykla;
30. V. Mikelėnas, G. Bartkus, V. Mizaras, Š. Keserauskas (2002). Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia;
31. A. Cahn, D. C. Donald (2018). *Comparative Company Law. Text and Cases on the Laws Governing Corporations in Germany, the UK and the USA*. Cambridge: Cambridge University Press [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.cambridge.org/core/books/comparative-company-law/070E5A27DC1F4D67DD7FF2DDBCFEAE88> [žiūrėta 2025 m. vasario 1 d.];
32. T. W. Dunfee, J. R. Bellace, D. B. Cohen, A. J. Rosoff (1987). *Business and Its Legal Environment. Second Edition*. New Jersey: Prentice-Hall;

33. G. Morse (1995). *Charlesworth & Morse Company Law. Fifteenth Edition*. London: Sweet & Maxwell, Limited;
34. M. Bruce (2011). *Rights & Duties of Directors. Eleventh Edition*. Croydon: CPI Group (UK) Ltd;
35. S. V. de F. Netto, M. F. F. Sobral, A. R. B. Ribeiro, G. R. da L. Soares (2020). *Concepts and forms of greenwashing: a systematic review*. Recife: Federal Rural University of Pernambuco [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://enveurope.springeropen.com/articles/10.1186/s12302-020-0300-3> [žiūrėta 2025 m. vasario 27 d.];
36. S. McCloskey (2023). *Policy & Practice A Development Education Review Issue 37: Frontlines of Activism*. Belfast: Centre for Global Education [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://www.developmenteducationreview.com/sites/default/files/Issue%2037%20Full%20PDF%20Formatted_1.pdf [žiūrėta 2025 m. vasario 27 d.];
37. S. O. Iwodu, R. Schmidpeter, N. Capaldi, L. Zu, M. D. Baldo, R. Abreu (2023). *Encyclopedia of Sustainable Management*. Switzerland: Springer Cham [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://link.springer.com/referencework/10.1007/978-3-031-25984-5> [žiūrėta 2025 m. vasario 27 d.];
38. B. Parguel, F. Benoit-Moreau, F. Larceneux (2011). *How Sustainability Ratings Might Deter 'Greenwashing': A Closer Look at Ethical Corporate Communication*. Paris: Springer Science+Business Media [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://link.springer.com/article/10.1007/s10551-011-0901-2> [žiūrėta: 2025 m. kovo 4 d.];
39. N. Kostić, A. Hujdur (2023). *Building a Sustainable Future: ESG Business Handbook*. Bosnia and Herzegovina: The AIRE Centre and UNDP [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2023-08/building_a_sustainable_future_esg_business_handbook.pdf [žiūrėta: 2025 m. kovo 4 d.];
40. Europos Sąjungos Pagrindinių Teisių Agentūra (FRA) (2024). *Enforcing consumer rights to combat greenwashing*. Europos Sąjungos Pagrindinių Teisių Agentūra [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://fra.europa.eu/en/publication/2024/enforcing-consumer-rights-combat-greenwashing> [žiūrėta: 2025 m. kovo 7 d.];

41. B. Ballan, J. J. Czarnecki (2024). *Disclosure, Greenwashing, and the Future of ESG Litigation*. Lexington: Washington and Lee Law Review [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://scholarlycommons.law.wlu.edu/wlulr/vol81/iss2/4/> [žiūrėta: 2025 m. kovo 11 d.];
42. A. Giordano, A. G. Fischetti (2023). *Greenwashing legislation in the EU and Italy: the Dieselgate case*. Rome: LUISS Guido Carli University [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://tesi.luiss.it/35895/1/090512_FISCHETTI_ANITA%20GIOIA.pdf [žiūrėta: 2025 m. kovo 13 d.];
43. F. Bertelli (2021). *Dealing with the Dieselgate Scandal in the US and EU*. Brescia: University of Brescia [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://theitalianlawjournal.it/data/uploads/7-italj-2-2021/5.-7-italj-2-2021-bertelli.pdf> [žiūrėta: 2025 m. kovo 14 d.];
44. Europos Sąjungos Baudžiamojo Teisingumo Bendradarbiavimo Agentūra (EUROJUST) (2024). *Case-law by the Court of Justice of the European Union on the principle of ne bis in idem in criminal matters*. Europos Sąjungos Baudžiamojo Teisingumo Bendradarbiavimo Agentūra [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.eurojust.europa.eu/sites/default/files/assets/2024-cjeu-case-law-on-ne-bis-in-idem.pdf> [žiūrėta: 2025 m. kovo 14 d.];
45. K. Litvack, C. Williams, S. Bruno et al (2021). *Primer on Climate Change: Directors' Duties and Disclosure Obligations*. Oxford: University of Oxford [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://www.tcfhub.org/wp-content/uploads/2021/06/Primer_on_Climate_Change_Directors_Duties_and_Disclosure_Obligations_CGI_CCLI.pdf [žiūrėta: 2025 m. kovo 16 d.];
46. S. A. Shivji, R. Stubbs, J. Burton, K. Anderson, H. Sharafi (2024). *Nature-related risks and directors' duties under the law of England and Wales*. London: Pollination Group [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://pollinationgroup.com/wp-content/uploads/2024/03/Nature-related-risks-and-directors-duties-under-the-law-of-England-and-Wales.pdf> [žiūrėta: 2025 m. kovo 17 d.];
47. Europos Direktorių Asociacijų Konfederacija (ECODA) (2023). *Directors' duties and liabilities survey*. Brussel: European Confederation of Directors Associations [interaktyvus].

Prieiga per internetą: <https://ecoda.eu/wp-content/uploads/2019/08/Directors-duties-and-liabilities-survey-November-2023.pdf> [žiūrėta: 2025m. kovo 17 d.];

48. S. Barker, C. Williams, A. Cooper (2021). *Fiduciary duties and climate change in the united states*. London: Commonwealth Climate and Law Initiative (CCLI) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://commonwealthclimatelaw.org/wp-content/uploads/2022/05/CCLI-Fiduciary-duties-and-climate-change-in-the-United-States_Summary.pdf [žiūrėta: 2025 m. kovo 17 d.];

49. E. Sammons (2024). *“Green” is the New Black: Enforcing Consumer Protection Laws Against Greenwashing in the Fashion Industry*. Atlanta: Emory University School of Law [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://scholarlycommons.law.emory.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1324&context=eilr> [žiūrėta: 2025 m. kovo 17 d.];

50. D. McIlroy, I. Shipley (2022). *Combating Greenwashing – Existing Legal Remedies*. London: Forum Chambers [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://forumchambers.com/wp-content/uploads/2022/07/Combating-Greenwashing-%E2%80%93-Existing-Legal-Remedies-2.pdf> [žiūrėta: 2025 m. kovo 17 d.];

51. P. I. Rodríguez (2023). *ClientEarth v Shell plc and the (Un)Suitability of UK Company Law and Litigation to Pursue Climate-Related Goals*. Oxford: Journal of Environmental Law [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://www.researchgate.net/publication/373486415_ClientEarth_v_Shell_plc_and_the_UnSuitability_of_UK_Company_Law_and_Litigation_to_Pursue_Climate-Related_Goals [žiūrėta: 2025 m. kovo 21 d.];

52. N. Chumley (2020). *Are Securities Laws Effective Against Climate Change? A Proposal for Targeted Climate Related Disclosure and GHG Reduction*. New York: Fordham University School of Law [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://ir.lawnet.fordham.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1480&context=jcfl> [žiūrėta: 2025 m. kovo 22 d.];

53. L. Benjamin, A. Guillot (2024). *Global Perspectives on Corporate Climate Legal Tactics: United States of America National Report*. London: British Institute of International and

Comparative Law [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://www.biicl.org/documents/12175_global_perspectives_on_corporate_climate_legal_tactics_-_usa_national_report_v1.pdf [žiūrėta: 2025 m. kovo 22 d.];

54. J. Sawayda, K. Reddick, C. Yarbrough (2022). *Volkswagen Cleans Up Reputation After Emissions Scandal*. Auburn: Auburn University [interaktyvus]. Prieiga per internetą: Prieiga per internetą: <https://harbert.auburn.edu/binaries/documents/center-for-ethical-organizational-cultures/cases/vw.pdf> [žiūrėta: 2025 m. kovo 22 d.];

Europos sąjungos teisės aktai:

55. Europos Parlamento ir Tarybos 2014 m. spalio 22 d. direktyva 2014/95/ES, kuria iš dalies keičiamos Direktyvos 2013/34/ES nuostatos dėl tam tikrų didžiųjų įmonių ir grupių nefinansinės ir įvairovės informacijos atskleidimo (Tekstas svarbus EEE). ELI: <http://data.europa.eu/eli/dir/2014/95/oj>. OL L 330, p. 1.

56. Europos Parlamento ir Tarybos 2022 m. gruodžio 14 d. direktyva 2022/2464 kuria iš dalies keičiamas Reglamentas Nr. 537/2014, Direktyva 2004/109/EB, Direktyva 2006/43/EB ir Direktyva 2013/34/ES dėl įmonių informacijos apie tvarumą teikimo (Tekstas svarbus EEE). Nuoroda: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32022L2464>;

57. Europos Parlamento ir Tarybos 2014 m. spalio 22 d. direktyva 2014/95/ES, kuria iš dalies keičiamos Direktyvos 2013/34/ES nuostatos dėl tam tikrų didžiųjų įmonių ir grupių nefinansinės ir įvairovės informacijos atskleidimo (Tekstas svarbus EEE). Nuoroda: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32014L0095>;

58. Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. birželio 26 d. direktyva 2013/34/ES dėl tam tikrų rūšių įmonių metinių finansinių ataskaitų, konsoliduotųjų finansinių ataskaitų ir susijusių pranešimų, kuria iš dalies keičiama Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2006/43/EB ir panaikinamos Tarybos direktyvos 78/660/EEB ir 83/349/EEB (Tekstas svarbus EEE). Nuoroda: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32013L0034>;

59. Europos Parlamento ir Tarybos 2020 m. lapkričio 25 d. direktyva 2020/1828 dėl atstovaujamojo ieškinių siekiant apsaugoti vartotojų kolektyvinius interesus, kuria panaikinama Direktyva 2009/22/EB (Tekstas svarbus EEE). Nuoroda: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:02020L1828-20241213>;

60. Europos Parlamento ir Tarybos 2024 m. vasario 28 d. direktyva 2024/825, kuria iš dalies keičiamos direktyvos 2005/29/EB ir 2011/83/ES, siekiant geresne apsauga nuo nesąžiningos veiklos ir geresniu informavimu įgalinti vartotojus dalyvauti žaliojoje pertvarkoje (Tekstas svarbus EEE). Nuoroda: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32024L0825>;

61. Europos Parlamento ir Tarybos 2018 m. gegužės 30 d. reglamentas 2018/858 dėl motorinių transporto priemonių ir jų priekabų bei tokioms transporto priemonėms skirtų sistemų, komponentų ir atskirų techninių mazgų patvirtinimo ir rinkos priežiūros, kuriuo iš dalies keičiami reglamentai (EB) Nr. 715/2007 ir (EB) Nr. 595/2009 bei panaikinama Direktyva 2007/46/EB (Tekstas svarbus EEE). Nuoroda: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:32018R0858>

Teismų praktika:

62. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus „Bendrovės valdymo organų civilinę atsakomybę reglamentuojančių teisės normų taikymo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje apžvalga“. Teismų praktika. 2016 m. lapkričio 23 d., Nr. 45;

63. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. balandžio 19 d. nutartis, civilinėje byloje 3K-3-234/2013;

64. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. kovo 27 d. nutartis, civilinėje byloje Nr. 3K-3-166-421/2015;

65. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos dėl akcininko teisių įgyvendinimo ir jų gynimo būdų apžvalga“. Teismų praktika. 2019 m. gegužės 22 d., Nr. 50;

Užsienio valstybių teismų praktika:

66. Miuncheno I apygardos teismo (vok. *Landgericht München I*) 2013 m. gruodžio 10 d. sprendimas, byloje Nr. 5 KH O 1387/10 („Siemens“ prieš „Neubürger“);

67. Delavero Aukščiausiojo Teismo 2006 m. birželio 8 d. sprendimas „In re The Walt Disney Co. Derivative Litigation“, Nr. 906 A.2d 27 (Del. 2006);

68. Delavero Aukščiausiojo Teismo 1985 m. sausio 29 d. sprendimas byloje „Smith prieš Van Gorkom“, Nr. 488 A.2d 858 (Del. 1985);

69. Jungtinės Karalystės Aukščiausiojo Teismo 1977 m. liepos 22 d. sprendimas byloje „Dorchester Finance Co Ltd v Stebbing“, Nr. (1989) BCLC 498;

70. Anglijos ir Velso Aukščiausiojo Teismo 2023 m. vasario 9 d. byla „ClientEarth v. Royal Dutch Shell, plc“ Nr. BL-2023-000215;

Kiti šaltiniai:

71. SGS (2024). *Avoid costly unsubstantiated sustainability claims – exploring greenwashing and ways to prevent it*. Switzerland: SGS [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.sgs.com/-/media/sgscorp/documents/corporate/white-papers/sgs-kn-avoid-costly-unsubstantiated-sustainability-claims-en.cdn.en.pdf> [žiūrėta: 2025 m. kovo 4 d.];

72. Europos Komisija (2024). *What is the European Green Deal?* Europos Komisija [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/european-green-deal/> [žiūrėta: 2025 m. kovo 4 d.];

73. Europos Komisija (2024). *What is the Paris Agreement?* Europos Komisija [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/paris-agreement-climate/> [žiūrėta: 2025 m. kovo 4 d.];

74. Europos Komisija. Corporate sustainability reporting. What the EU is doing and why. Europos Komisija [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://finance.ec.europa.eu/capital-markets-union-and-financial-markets/company-reporting-and-auditing/company-reporting/corporate-sustainability-reporting_en#legislation [žiūrėta: 2025 m. kovo 7 d.];

75. Europos Komisija (2025). *Commission simplifies rules on sustainability and EU investments, delivering over €6 billion in administrative relief*. Europos Komisija [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://finance.ec.europa.eu/publications/commission-simplifies-rules-sustainability-and-eu-investments-delivering-over-eu6-billion_en [žiūrėta: 2025 kovo 7 d.];

76. Europos Komisija (2024). *New EU rules to empower consumers for the green transition enter into force*. Europos Komisija [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://energy.ec.europa.eu/news/new-eu-rules-empower-consumers-green-transition-enter-force-2024-03-27_en [žiūrėta: 2025 m. kovo 7 d.];

77. Lietuvos Respublikos finansų ministerija (2025). Įmonių tvarumo atskaitomybė. Lietuvos Respublikos finansų ministerija [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://finmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/apskaita-ir-atskaitomybe/verslo-subjektu-apskaita-ir-finansine-atskaitomybe/imoniu-tvarumo-atskaitomybe/> [žiūrėta: 2025 m. kovo 10 d.];
78. Jungtinės Karalystės Finansų priežiūros tarnyba (2023). *Sustainable investment labels and anti-greenwashing*. Jungtinės Karalystės Finansų priežiūros tarnyba [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.fca.org.uk/consumers/sustainable-investment-labels-greenwashing> [žiūrėta: 2025 m. kovo 11 d.];
79. Jungtinės Karalystės Finansų priežiūros tarnyba (2024). *Environmental, Social and Governance sourcebook*. Jungtinės Karalystės Finansų priežiūros tarnyba [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.handbook.fca.org.uk/handbook/ESG.pdf> [žiūrėta: 2025 m. kovo 11 d.];
80. Jungtinių Amerikos Valstijų Federalinė prekybos komisija (2012). *Environmentally Friendly Products: FTC's Green Guides*. Jungtinių Amerikos Valstijų Federalinė prekybos komisija [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.ftc.gov/news-events/topics/truth-advertising/green-guides> [žiūrėta: kovo 12 d.];
81. Jungtinių Amerikos Valstijų Vertybinių popierių ir biržos komisija (SEC) (2024). *The Enhancement and Standardization of Climate-Related Disclosures for Investors*. Jungtinių Amerikos Valstijų Vertybinių popierių ir biržos komisija [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.sec.gov/rules-regulations/2024/03/s7-10-22> [žiūrėta: 2025 m. kovo 12 d.];
82. Europos Parlamento Tyrimų Tarnyba (EPRS) (2016). *Lawsuits triggered by the Volkswagen emissions case*. Europos Parlamento Tyrimų Tarnyba [interaktyvus]. Prieiga per internetą: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/583793/EPRS_BRI\(2016\)583793_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/583793/EPRS_BRI(2016)583793_EN.pdf) [žiūrėta: 2025 m. kovo 13 d.];
83. Jungtinių Amerikos Valstijų Federalinė prekybos komisija (FTC) (2012). *Guides for the Use of Environmental Marketing Claims (Green Guides)*. Washington: Federal Trade Commission [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.ftc.gov/sites/default/files/attachments/press-releases/ftc-issues-revised-green-guides/greenguides.pdf> [žiūrėta: 2025 m. kovo 20 d.];

84. KPMG International (2024). *The Challenge of Greenwashing: An International Regulatory Overview*. Amstelveen: KPMG international [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmg/cy/pdf/2024/the-challenge-of-greenwashing-report.pdf> [žiūrėta: 2025 kovo 20 d.];
85. Climate in the Courts (2025). *Landmark Climate Case Against Shell Goes To Dutch Supreme Court*. Climate in the Courts [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.climateinthecourts.com/landmark-climate-case-against-shell-goes-to-dutch-supreme-court/> [žiūrėta: 2025 m. kovo 22 d.];
86. The Guardian (2024). *This article is more than 6 months old Ex-Volkswagen boss goes on trial over 'dieseldgate' scandal*. The Guardian [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.theguardian.com/business/article/2024/sep/03/martin-winterkorn-ex-volkswagen-boss-at-heart-of-dieseldgate-scandal-appears-in-court-for-first-time> [žiūrėta: 2025 m. kovo 22 d.].

SANTRAUKA

Juridinio asmens valdymo organų narių pareiga veikti sąžiningai ir protingai juridinio asmens atžvilgiu: ekomanipuliavimo atvejis

Martynas Kurmis

Šiame magistro darbe nagrinėjama juridinio asmens valdymo organo narių pareiga veikti sąžiningai ir protingai, ypatingą dėmesį skiriant šios pareigos pažeidimams ekomanipuliavimo atvejais. Darbe analizuojama, kaip JAV, Jungtinės Karalystės, Vokietijos ir Lietuvos teisinė sistema reglamentuoja juridinių asmenų veiklą aplinkosaugos srityje bei kaip valdymo organų nariams gali būti taikoma atsakomybė už melagingą ar klaidingos informacijos pateikimą, susijusios su tvarumu. Siekiant išsamumo, pateikiama Europos Sąjungos direktyvų ir reglamentų apžvalga, akcentuojama jų reikšmė siekiant apsisaugoti nuo ekomanipuliavimo. Darbe detalai nagrinėjama, kaip įmonių vadovai gali pažeisti fiduciarines pareigas, kokią žalą toks pažeidimas gali padaryti vartotojams ir akcininkams bei kokie gynimo mechanizmai jiems prieinami.

Aptariamos reikšmingos bylos – Dieselgate (VW) JAV ir Vokietijoje, Shell bei ExxonMobil bylos JK ir JAV – parodant, kaip skirtingų valstybių teisinės sistemos reaguoja į ekomanipuliavimą. Taip pat vertinama, kaip analogiškos bylos būtų sprendžiamos Lietuvos teismuose, kokios teisės aktų spragos gali pasireikšti. Pasitelkiama atskirų valstybių praktika, siekiant pabrėžti galimas griežtesnes sankcijas, administracinius draudimus ar reikalavimus vadovams, kai jų sprendimai lemia ekomanipuliavimą. Darbo pabaigoje pateikiami konkretūs teisėkūros tobulinimo pasiūlymai Lietuvos teisinei sistemai, apimantys atsakomybės valdymo organams griežtinimą, aiškesnį ekomanipuliavimo apibrėžimą. Tikimasi, kad tokios rekomendacijos padėtų stiprinti teisinį reglamentavimą aplinkosaugos atžvilgiu, skatinti sąžiningesnę verslo praktiką ir geriau ginti suinteresuotų šalių interesus.

SUMMARY

Duty of the Members of the Governing Bodies of a Legal Entity to Act Fairly and Reasonably Towards the Legal Entity: the Case of Eco-Manipulation

Martynas Kurmis

This master's thesis examines the duty of a legal entity's management body members to act honestly and reasonably, with particular focus on violations of this duty in cases of greenwashing. The thesis analyzes how the legal systems of the United States, the United Kingdom, Germany, and Lithuania regulate corporate activities in the environmental sphere and how management body members can be held liable for misleading or wrongful information related to sustainability. In order to provide a comprehensive overview, the thesis examines relevant European Union directives and regulations, emphasizing their importance in preventing greenwashing. It also delves into the ways in which company executives may breach their fiduciary obligations, the harm such breaches can cause to consumers and shareholders, and the legal remedies available to them.

Key cases are discussed – Dieselgate (VW) in the United States and Germany, as well as Shell and ExxonMobil in the United Kingdom and United States – to illustrate how different legal systems respond to greenwashing. The research further evaluates how analogous cases would be handled in Lithuanian courts and highlights potential gaps in the legislation. Various countries' practices are used to demonstrate the possibility of stricter sanctions, administrative prohibitions, or requirements for managers when their decisions lead to greenwashing. Finally, the thesis presents concrete legislative improvement proposals for Lithuania's legal framework, including the strengthening of liability for management bodies and a clearer definition of greenwashing. It is expected that these recommendations will help reinforce environmental regulation, foster more equitable business practices, and better protect the interests of all stakeholders involved.